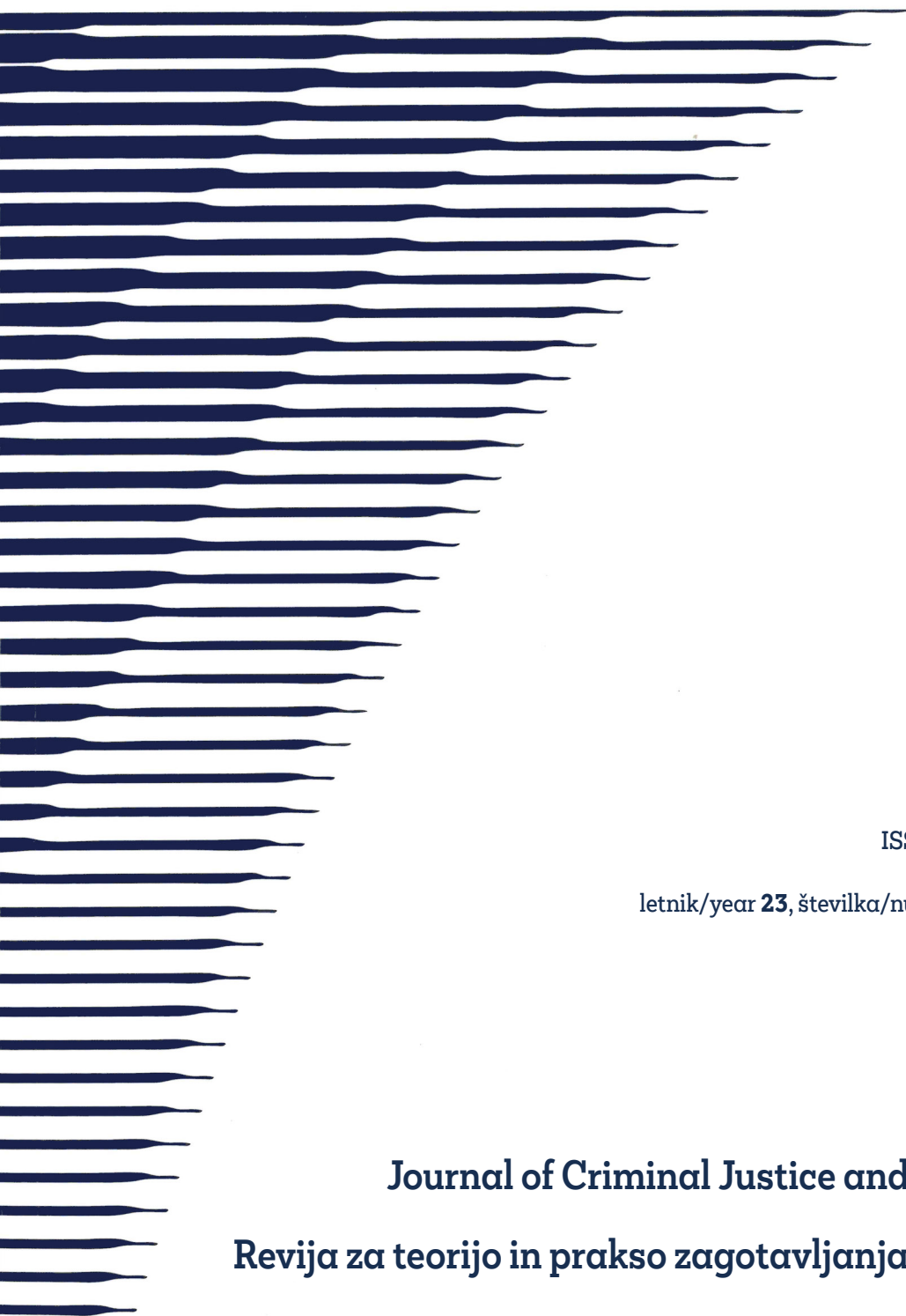

Varstvoslovje

ISSN 2232-2981

letnik/year **23**, številka/number **2021/2**

Journal of Criminal Justice and Security

Revija za teorijo in prakso zagotavljanja varnosti

O reviji

Varstvoslovje je znanstvena revija, ki spodbuja interdisciplinarno razpravo in izmenjavo ugotovitev s področja proučevanja varnosti. Prizadeva si osvetliti pravne, organizacijske, kriminološke, kriminalitetopolitične, politološke, sociološke, psihološke in druge vidike varnostno relevantnih pojavov in konceptov. Revija prispeva h globljemu razumevanju vloge in delovanja skupnosti, organizacij in posameznikov, ki sodelujejo pri zagotavljanju varnosti.

Primeri tematskih sklopov, ki jih revija pokriva, so:

- teoretične osnove varnosti,
- organizacija in upravljanje varnostnih mehanizmov,
- zatiranje kriminalitete,
- policijska dejavnost,
- zasebnovarnostna dejavnost,
- obveščevalno-varnostna dejavnost in
- informacijska varnost.

Revija Varstvoslovje je odprto dostopna revija in izhaja v skladu s pogoji licence Creative Commons Attribution CC BY 4.0.

Journal of Criminal Justice and Security is an open-access journal, published under the terms of the Creative Commons Attribution licence CC BY 4.0.

Glavni in odgovorni urednik / Editor-in-Chief

Urednik števil v slovenskem jeziku / Editor of Slovene Issues

Urednika števil v angleškem jeziku / Editors of English Issues

About the Journal

The Journal of Criminal Justice and Security is a scientific magazine fostering interdisciplinary discussion and exchange of findings in the field of safety and security studies. In its effort to shed light on legal, organisational, criminological, political, sociological, psychological, and criminal-policy aspects of security-relevant concepts and phenomena, it facilitates a deeper understanding of the roles and the functioning of society, organisations, and individuals cooperating in the provision of security.

As such, the Journal of Criminal Justice and Security covers the following thematic areas:

- theoretical foundations of safety and security,
- organisation and management of security mechanisms,
- combating criminality,
- policing,
- private security,
- intelligence and security, and
- information security.

Andrej Sotlar, Univerza v Mariboru, Maribor, Slovenija

Andrej Sotlar, Univerza v Mariboru, Maribor, Slovenija

Branko Lobnikar, Univerza v Mariboru, Maribor, Slovenija

Sanja Kutnjak Ivković, Michigan State University, East Lansing, MI, USA

Uredniški odbor / Editorial Board

Marcelo Aebi, University of Lausanne, Lausanne, Switzerland

Igor Areh, Univerza v Mariboru, Maribor, Slovenija

Branko Ažman, Univerza v Mariboru, Maribor, Slovenija

Hans-Jürgen Albrecht, Max Planck Institute for Foreign and International Criminal Law, Freiburg, Germany

Goran Basic, Linnaeus University, Växjö, Sweden

Igor Bernik, Univerza v Mariboru, Maribor, Slovenija

Tore Bjørge, Norwegian Police University College, Oslo, Norway

Gleb Bogush, Moscow State University – Lomonosov, Moscow, Russia

Hans Boutellier, Verwey-Jonker Institute, Utrecht, The Netherlands

Aleš Bučar-Ručman, Univerza v Mariboru, Maribor, Slovenija

Jiří Buriánek, Charles University, Prague, The Czech Republic

Bojan Dobovšek, Univerza v Mariboru, Maribor, Slovenija

Ioan Durnescu, University of Bucharest, Bucharest, Romania

Katja Eman, Univerza v Mariboru, Maribor, Slovenija

Chris Eskridge, University of Nebraska-Lincoln, Lincoln, NE, USA

Benjamin Flander, Univerza v Mariboru, Maribor, Slovenija

Loraine Gelsthorpe, University of Cambridge, Cambridge, UK

Peter Grabosky, Australian National University, Canberra, Australia

Beata Z. Gruszczyńska, University of Warsaw, Warsaw, Poland

Alistair Henry, University of Edinburgh, Edinburgh, UK

Tim Hope, Keele University, Keele, UK

Djordje Ignjatović, University of Belgrade, Belgrade, Serbia

Tehnični uredniki / Technical Editors

Maja Modic, Univerza v Mariboru, Slovenija

Bernarda Tominc, Univerza v Mariboru, Slovenija

Naslov uredništva / Editorial Address: Fakulteta za varnostne vede, Kotnikova ulica 8, 1000 Ljubljana, Slovenija

Tel.: +386 (0)1 300 83 00, Fax: +386 (0)1 230 26 87, Internet: <https://www.fvv.um.si/r/v/>

Vse članke, objavljene v reviji Varstvoslovje, recenzirata vsaj dva anonimna recenzenta. / All the articles submitted to the Journal of Criminal Justice and Security (Varstvoslovje) are peer reviewed by at least two anonymous peer reviewers.

Revija varstvoslovje izhaja štirikrat letno (in sicer marca, junija, septembra in decembra). / Journal of Criminal Justice and Security is published quarterly (in March, June, September, and December)

Članki, objavljeni v reviji Varstvoslovje, so indeksirani v Criminal Justice Abstracts (EBSCO), Criminal Justice Abstracts with Full Text (EBSCO), Sociological Abstracts (ProQuest) in Worldwide Political Science Abstracts (ProQuest). / Articles in the Journal of Criminal Justice and Security are abstracted and indexed in Criminal Justice Abstracts (EBSCO), Criminal Justice Abstracts with Full Text (EBSCO), Sociological Abstracts (ProQuest), and Worldwide Political Science Abstracts (ProQuest).

Uvodnik 119

PRISPEVKI

Katja Kostanjevec, Valentina Rupnik, Sonja Slemenšek, Lea Školaris
Problematika nepravilne uporabe zaščitnih mask – zajem stanja v povezavi z
epidemijo covid-19 v Sloveniji 121

Maša Likeb Nenezić, Kaja Prislán
Vključevanje prebivalcev k prepoznavanju varnostnih problemov v lokalnih
skupnostih: primer Mestne občine Ljubljana 145

Deja Kozjek
Problemi in izzivi pri obravnavi prometnih nesreč 174

Primož Novak, Igor Bernik, Anže Mihelič
Uvajanje nosljivih kamer v policijske postopke: vloga nadzora
»od spodaj navzgor« 198

POROČILO

Iza Kokoravec
Poročilo o 13. bienalni konferenci Criminal Justice and Security in Central
and Eastern Europe 2021: Perspectives of Rural Safety, Security and
Rural Criminology 218

Spoštovane bralke, spoštovani bralci!

Kot je bilo mogoče pričakovati, se soočenje družbe z epidemijo koronavirusa pozna v vseh porah našega življenja. Tudi proučevalci varnosti in policijske dejavnosti se seveda ne morejo izogniti tej tematiki, saj ima epidemija tudi varnostno razsežnost. Marsikaj v tem smislu postorijo specializirane policijsko-varnostne organizacije, marsikaj, če ne celo največ, pa lahko postorimo prebivalci z ustreznim samozaščitnim obnašanjem. Prav temu je namenjen tudi prvi prispevek. Katja Kostanjevec, Valentina Rupnik, Sonja Slemenšek in Lea Školaris so se lotile problematike nepravilne uporabe zaščitnih mask v času epidemije covid-19. V ta namen so preverjale stopnjo (ne)upoštevanja ukrepa uporabe zaščitnih mask na nekaterih najbolj obljudenih območjih v Ljubljani. Z metodo neposrednega strukturiranega opazovanja so analizirale uporabo zaščitnih mask pri 4.439 posameznikih in ugotovile, da jih je zgolj dobra polovica maske uporabljala pravilno, petina nepravilno, kar dobra četrtina opazovanih prebivalcev pa zaščitne maske sploh ni nosila. Ob takšnem deležu neupoštevanja takrat veljavnih zaščitnih ukrepov se ni treba preveč čuditi, da nam v Sloveniji preprečevanje okužb s covidom-19 ne gre najbolje od rok.

Če so v prvem prispevku prebivalci predstavljeni kot objekt zanimanja, pa so prebivalci v prispevku Maše Likeb Nenezić in Kaje Prislan predstavljeni kot pomemben subjekt pri prepoznavanju varnostnih problemov v lokalni skupnosti. Potem, ko sta avtorici predstavili nekatere sodobne pristope k vključevanju prebivalcev v procese zagotavljanja varnosti, sta se v nadaljevanju osredotočili na delovanje spletnega portala »Servis pobude meščanov« Mestne občine Ljubljana, preko katerega lahko občani podajajo različne pobude, tudi v povezavi z varnostno problematiko. Na ta način občani (ob ustreznem odzivanju mestnih oblasti) aktivno prispevajo k izboljšanju varnosti v lokalnih skupnostih, pri čemer se največ predlogov nanaša na prometno problematiko, varnost udeležencev v prometu, prekrške, vandalizem, kraje, kršitve javnega reda in miru ter ogrožanje varnosti otrok.

Prometna problematika je vedno v centru zanimanja tako države kot lokalne skupnosti. Kljub temu se vsakodnevno dogajajo prometne nesreče, tudi takšne, ki jih morajo na koncu obravnavati celo sodišča, saj gre za kazniva dejanja zoper varnost javnega prometa. Deja Kozjek v prispevku obravnava probleme in izzive, s katerimi se srečujejo sodniki pri obravnavi prav takšnih prometnih nesreč, in ugotavlja, da je za pravilno sodno odločitev ključno predhodno kvalitetno in natančno opravljeno delo policistov, kriminalističnih tehnikov, sodnih izvedencev, pa tudi preiskovalnih sodnikov in državnih tožilcev na kraju prometne nesreče. Članek še enkrat več potrjuje, kar varstvoslovci že dolgo poudarjamo – da je dobro medagencijsko sodelovanje ključno pri zagotavljanju celostne varnosti.

Zadnji prispevek, ki so ga pripravili Primož Novak, Igor Bernik in Anže Mihelič, predstavlja pomembno novost v slovenskem prostoru. Avtorji so namreč

opravili kvantitativno raziskavo o odnosu javnosti do kamer, ki jih nosijo policisti med opravljanjem svojega dela (t. i. nosljive kamere). Tovrsten »nadzor od spodaj« so poimenovali »podzor« in ga soočili z nadzorom od zgoraj in ugotovili, da obeh vrst nadzora ni mogoče napovedovati z enakimi dejavniki. Vsekakor gre za materijo, ki bo v prihodnjih letih zagotovo postala pogostejši predmet proučevanja varstvoslovne, psihološke, sociološke, pa tudi drugih ved.

Številko zaključuje poročilo o 13. bienalni konferenci Criminal Justice and Security in Central and Eastern Europe 2021: Perspectives of Rural Safety, Security and Rural Criminology, ki ga je pripravila Iza Kokoravec.

Želim vam zanimivo branje!

Izr. prof. dr. Andrej Sotlar
Gl. in odg. urednik

Problematika nepravilne uporabe zaščitnih mask – zajem stanja v povezavi z epidemijo covid-19 v Sloveniji

Katja Kostanjevec, Valentina Rupnik, Sonja Slemenšek,
Lea Školaris

Namen prispevka:

Namen prispevka je preveriti stopnjo (ne)upoštevanja ukrepa uporabe zaščitnih mask v Sloveniji, in sicer v Ljubljani.

Metode:

Izvedli smo klasičen pregled literature in na osnovi tega z uporabo deskriptivne metode podali splošen opis preučevanega predmeta. S pomočjo terenske raziskave z metodo neposrednega strukturiranega opazovanja smo pridobili vpogled v stanje na treh različnih lokacijah v Ljubljani (Čopova ulica, Prešernov trg in Centralna tržnica Ljubljana) ($n = 4.439$).

Ugotovitve:

Od skupno 4.439 posameznikov, ki smo jih zaznali na območju opazovanja, jih je 52,4 % uporabljalo zaščitno masko pravilno, 27,7 % jih maske ni nosilo, 19,9 % pa je masko nosilo neustrezno. Iz tega izhaja, da je bilo neupoštevanje takrat veljavnih ukrepov dokaj obsežno.

Omejitve/uporabnost raziskave:

Namen raziskave je preučiti uporabo zaščitnih mask prebivalcev Slovenije v času epidemije covid-19. Raziskava je bila izvedena v prestolnici Slovenije – Ljubljani. Glavni omejitvi raziskave sta ozko časovno obdobje terenskega dela in osredotočenost na zgolj tri lokacije v enem mestu.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

Gre za prvo terensko raziskavo o uporabi zaščitnih mask slovenskega prebivalstva v drugem valu epidemije covid-19.

Praktična uporabnost:

Izsledki raziskave bi pomagali izvršilni in zakonodajni veji oblasti pri nadaljnjem sprejemanju ukrepov in ozaveščanju prebivalstva o pomembnosti in vzrokih pravilne uporabe zaščitnih mask.

Ključne besede: zaščitne maske, nepravilna uporaba, epidemija, SARS-CoV-2, covid-19

UDK: 614.89:616-036.22(497.4)

The problem of incorrect use of face masks – Overview of the COVID-19 situation in Slovenia

Purpose:

The purpose of this paper is to review the situation regarding (non)compliance with measures concerning the use of face masks in Slovenia – Ljubljana.

Design/Methods/Approach:

We conducted a literature review and using a descriptive method gave a general description of the studied subject. With the help of field research, whilst using the method of direct structured observation, we were able to gain an insight into the situation at three different locations in Ljubljana (Čopova ulica (Eng. *Čopova street*), Prešernov trg (Eng. *Prešeren square*), and Centralna tržnica Ljubljana (Eng. *Central marketplace of Ljubljana*)) ($n = 4.439$).

Findings:

Of the total 4.439 observed individuals in mentioned areas, 52,4% used the face mask correctly, 27,7% did not wear the mask, and 19,9% wore the mask incorrectly. The results show that noncompliance with the measures regarding the use of face masks was quite extensive.

Research Limitations/Implications:

The purpose of the research was to examine the trend of wearing face masks among the population of Slovenia during the COVID-19 epidemic. The research was conducted in the capital of Slovenia – Ljubljana. The main limitations were the narrow time period of the fieldwork and the focus on only three locations.

Originality/Value:

This is the first field research regarding the trend of wearing face masks among the Slovenian population in the second wave of the COVID-19 epidemic.

Practical Implications:

Results of this research would help the executive and legislative authorities to take further measures and raise public awareness on the importance and reasons of wearing face masks properly.

Keywords: Face masks, improper wearing, epidemic, SARS-CoV-2, COVID-19

UDC: 614.89:616-036.22(497.4)

1 UVOD

Zaščita nosno-žrelnega predela obraza z uporabo zaščitnih mask je dokazano eden izmed najbolj učinkovitih ukrepov pred širjenjem virusov gripe in koronavirusov (Brienen et al., 2010; Leung et al., 2020); med drugim tudi pred novim koronavirusom poimenovanim »hujši akutni respiratorni sindrom koronavirus-2« (ang. *Severe Acute Respiratory Syndrome Corona Virus-2* [SARS-CoV-2]) (Coclite et al., 2021). V primerjavi z akutnim respiratornim sindromom koronavirusom (SARS), dihalnim sindromom Bližnjega vzhoda (MERS) in virusom gripe ima SARS-CoV-2 višjo stopnjo nalezljivosti (Wei et al., 2021). Večina človeških okužb dihal, ki jih povzročajo koronavirusi, vključno z NL63, OC43, HKU1 in hCoV-229E, je blage narave (Wei et al., 2021), vendar sta v zadnjih dveh desetletjih dva beta-koronavirusa, koronavirus bližnjevzhodnega respiratornega sindroma (MERSCoV) in akutni koronavirus sindroma respiratornega sindroma (SARSCoV) težje okužila več kot 10.000 posameznikov, s 37-% (MERSCoV) in 10-% (SARSCoV) stopnjo smrtnosti okuženih (Cascella et al., 2020).

Svetovna zdravstvena organizacija [v nadaljevanju WHO] je 11. 3. 2020 zaradi obsežnega širjenja virusa SARS-CoV-2 razglasila pandemijo in za omejevanje širjenja virusa predlagala vrsto smernic, na podlagi katerih so posamezne države sprejemale ukrepe (WHO, 2020b). Sočasno so se pojavila tudi določena nasprotovanja upoštevanja preventivnih ukrepov in s tem povezane raziskave. Bazaid et al. (2020), Velikonja et al. (2020) in Welter et al. (2021) ugotavljajo, da na upoštevanje preventivnih ukrepov močno vplivajo številni faktorji – npr. spol, starost, zakonski status, stopnja anksioznosti, območje bivanja ipd. Omenjeni faktorji se v povezavi z (ne)upoštevanjem ukrepov za omejevanje širjenja virusa SARS-CoV-2 v posameznih kulturah različno odražajo. Še posebej močna nasprotovanja so usmerjena v ukrep nošenja zaščitnih mask¹ (Bhasin et al., 2020). Pojavljajo se različne odločitve in priporočila posameznih držav o njihovi uporabi. Večina jih nošenje zaščitne maske priporoča, nekatere jo imajo za obvezen ukrep, pojavljajo pa se tudi redki primeri, kjer države nošenje zaščitnih mask odsvetujejo (Martinelli et al., 2021). Problematično je tudi nepravilno nošenje mask oziroma zaznava, da posameznik izpolnjuje pogoje, ki opravičujejo neupoštevanje ukrepa (npr. ima občutek, da ohranja ustrezno razdaljo in je prepričan, da ne ogroža sebe ter oseb v njegovi bližini).

Omenjeno predstavlja globalni družbeni problem, ki je naslovljen v prispevku. Namen slednjega je raziskati (ne)upoštevanje ukrepa uporabe zaščitne maske v slovenskem prostoru. Prispevek je razdeljen na štiri dele. V prvem, uvodnem delu, sta izrisana osnovni namen prispevka in kontekst problematike. V drugem delu predstavimo teoretična izhodišča glede (ne)upoštevanja ukrepov s predstavljenimi ugotovitvami nekaterih raziskav o omenjeni problematiki.

¹ V prispevku se besedna zveza zaščitne maske navezuje na kirurške maske, maske N95 ali KN95 oziroma maske za enkratno uporabo kot tudi na maske, narejene iz blaga ali tkanine (Centers for Disease Control and Prevention, 2021a, 2021b). V nekaterih primerih se sicer lahko uporabijo določeni tekstilni dodatki (kot na primer šali, rute ali ovratne rute) ter plastični ščitniki za zakrivanje predela ust ali celega obraza, vendar pa morajo biti slednji povezani s hkratno uporabo kirurške maske ali maske iz blaga. Razlika med opredeljitvijo zaščitne maske se pojavi v empiričnem delu prispevka, kjer se za zaščitno masko šteje le kirurška maska, maska N95, KN95 ali maska iz blaga. Omenjeno je bilo določeno z odlokom, ki zapoveduje izključno uporabo tekstilne ali zaščitne maske za enkratno uporabo (»Odlok o začasnih ukrepih za zmanjšanje tveganja okužbe in širjenja okužbe z virusom SARS-CoV-2«, 2020).

Prikazana je tudi časovnica sprejemanja ukrepov omejevanja v Sloveniji. V tretjem delu je predstavljena terenska raziskava o stanju upoštevanja ukrepa uporabe zaščitnih mask v Ljubljani. Četrto, sklepno del, poveže rezultate naše raziskave z rezultati tujih raziskav in poda diskusijo na ugotovitve; podanih pa je tudi nekaj predlogov za raziskovanje v prihodnje.

2 (NE)UPOŠTEVANJE UKREPOV ZA OMEJEVANJE ŠIRJENJA VIRUSA SARS-COV-2

Za omejevanje širjenja virusa SARS-CoV-2 so posamezne države vpeljale različne strategije. Nekatere od teh strategij vključujejo: omejevanje medčloveških stikov, s čimer se zmanjša možnost sekundarnih prenosov; prepoznavanje in izoliranje okuženih posameznikov; zmanjšanje prenosa preko živali; pojasnitev dejavnikov, ki vplivajo na klinično resnost; pospeševanje razvoja diagnostičnih kompletov in cepiv; sporočanje dejavnikov tveganja za ozaveščanje skupnosti; zmanjšanje širjenja napačnih informacij in zmanjšanje gospodarskih in socialnih vplivov (Tabish, 2020). Vzdrževanje varnostne razdalje² je ključnega pomena pri uravnavanju širjenja okužbe na ravni skupnosti in ima posredno vlogo pri preprečevanju preobremenjenosti naših zdravstvenih sistemov z zmanjšanjem števila in stopnje okuženosti (Tabish, 2020). Na spremembo oziroma uveljavljanje samozaščitnega zdravstvenega vedenja so v številnih državah vplivali tudi nekateri drugi najbolj uveljavljeni ukrepi: redno umivanje rok, ohranjanje varnostne razdalje in delo od doma (de Moura Villela et al., 2021; Pan et al., 2020). Raziskave o ozaveščenosti posameznika in njegovem samozaščitnem vedenju med drugim zaznavajo v Braziliji (de Moura Villela et al., 2021), Kitajski (Pan et al., 2020), Savdski Arabiji (Bazaid et al., 2020), Nemčiji in državah, ki nanjo mejijo (Welter et al., 2021).

Virus SARS-CoV-2 se širi predvsem z dihalnimi kapljicami, obstaja pa polemika glede samega prenosa v zraku (Tabatabaeizadeh, 2021). Prav zaradi slednjega je ohranjanje varnostne razdalje ključnega pomena, ki je v določenih primerih težko izvedljivo – npr. med uporabo javnega prevoza ali na nekaterih delovnih mestih oziroma pri določenih opravilih (kot so strežba, zdravstvena oskrba, kozmetične storitve ipd.). Na območjih, kjer se ljudje zadržujejo dlje časa (kot so pisarne, tovarne in trgovine), bi morali vsi nositi maske za zmanjševanje možnosti okužbe z virusom SARS-CoV-2, saj je koncentracija le-tega v zaprtem prostoru višja. Majhne kapljice ali aerosoli lahko povzročijo okužbo osebe, še posebej v primeru, ko gre za zaprt prostor in daljšo časovno izpostavljenost (Chen, 2021).

WHO na začetku pandemije v marcu 2020 ni izrecno priporočala, da zdravi posamezniki uporabljajo zaščitno masko (WHO, 2020a). Kasneje (5. 6. 2020) pa je organizacija posodobila smernice o uporabi mask in predlagala, naj vlade spodbujajo javnost k uporabi zaščitnih mask v primerih, ko je epidemija razširjena in kjer je varnostno razdaljo težje ohranjati (Wei et al., 2021).

² V Sloveniji se je dokaj nerodno uveljavila besedna zveza »socialna distanca«, ki je uveljavljen sociološki termin in se uporablja za poimenovanje »distance med različnimi družbenimi skupinami, kot so družbeni razredi, etnične, rasne in spolne skupine« (Antončič, 2020, str. 90). Primernejša je uporaba besedne zveze »varnostna razdalja«.

Stopnja upoštevanja ukrepa uporabe zaščitnih mask se v posameznih državah razlikuje. V Braziliji na javnih prostorih masko nosi 45,5 % ($n = 23.896$) sodelujočih v izvedeni raziskavi (de Moura Villela et al., 2021); v Nemčiji in državah, ki nanjo mejijo, 17,4 % ($n = 570$) (Welter et al., 2021); v Savdski Arabiji je 52,0 % anketiranih odgovorilo, da si za obisk nakupovalnih središč vedno nadene masko in 9,1 %, da jo uporabi občasno ($n = 5.105$) (Bazaid et al., 2020). Pan et al. (2020) pa so v svoji raziskavi med kitajskimi tovarniškimi delavci ($n = 3.035$) ugotovili, da maske nosi 96,8 % njihovih anketirancev.

Medtem ko je v azijskih državah uporaba mask skorajda kulturna značilnost (Martinelli et al., 2021), je v posameznih zahodnih državah ukrep uporabe zaščitnih mask doživel različne odzive oziroma stopnje upoštevanja. Bhasin et al. (2020) za Združene države Amerike [ZDA] ugotavljajo, da na razkol med tistimi, ki maske nosijo in tistimi, ki jih ne, poleg kulturnih značilnosti (nošenje mask in pokrival, ki zakrivajo obraz, ni nekaj običajnega) vplivajo tudi politična nesoglasja, norme in vloge spola. Casola et al. (2021) razširijo prej omenjene dejavnike in izrisujejo sociološko-ekološki model kompleksnosti med samozaščitnim zdravstvenim vedenjem in faktorji osebnostne (npr. starost, spolne norme, osebna mnenja in občutja), medosebne in skupnostne (npr. proračun gospodinjstva, omejitve v javnem transportu, zahteve na delovnem mesu) ter družbene oziroma sociološke narave (npr. medijska poročanja, kulturne norme, zdravstvena priporočila, državni odloki). Družbeno odgovorno vedenje je kot močan motivator za nošenje zaščitnih mask prepoznan v več državah (Martinelli et al., 2021). Tudi sam način oziroma vsebina podajanja navodil za uporabo mask vpliva na pripravljenost nošenja (Capraro in Barcelo, 2021).

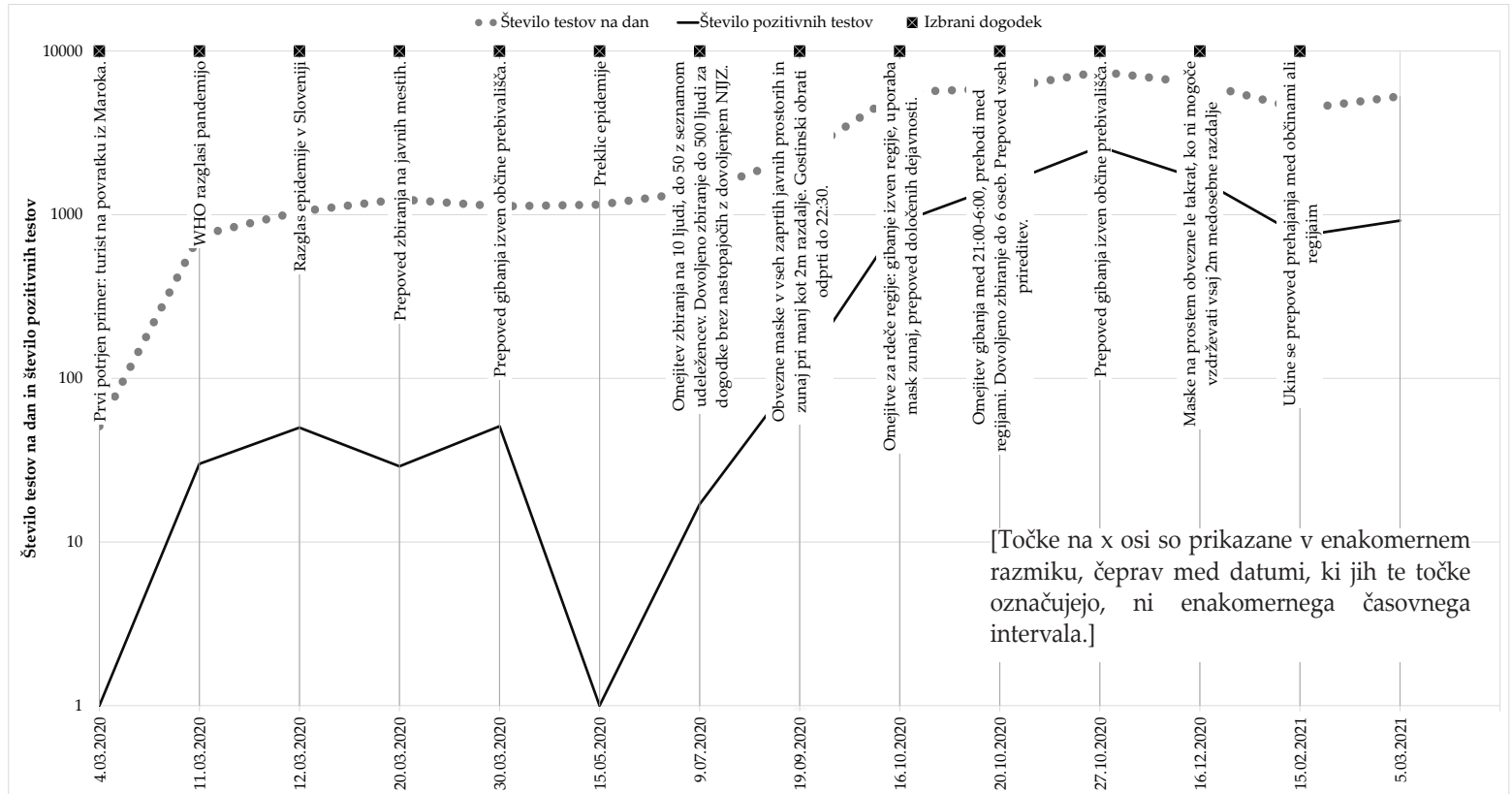
Pojavljajo se domneve, da so ženske tiste, ki v večji meri spodbujajo in nosijo zaščitne maske (Bhasin et al., 2020), kar dokazuje Bazaid et al. (2020). Vse raziskave pa tega ne potrjujejo. Čeprav Howard (2021) v svoji raziskavi ugotavlja, da obstaja razlika v zaznavi mask med spoloma³ (moški jih vidijo kot omejevanje neodvisnosti, ženske pa jih vidijo kot neudobne), pa ni našel razlik glede (ne)uporabe le-teh. O tem poroča tudi Pan et al. (2020). Vprašanje spola se močno povezuje tudi z vero, saj je predvsem v muslimanskih državah nošenje pokrival, ki zakrivajo del obraza, del verske identitete (Martinelli et al., 2021). Take osebe, v tem kontekstu, brez dvoma dojemajo in občutijo uporabo zaščitne maske drugače kot osebe, ki tega niso navajene. Studija Hearne in Niño (2020) ugotavlja, da so v rasno in/ali etično mešanih okoljih (npr. ZDA) belopolti moški v najmanjši meri pripravljeni nositi zaščitne maske – v primerjavi s temnopoltimi osebami in osebami z azijskim oziroma latinskim etničnim ozadjem.

Različne strategije implementacije zgoraj navedenih ukrepov je med epidemijo na predlog stroke v objavljenih odlokih sprejemala tudi Vlada Republike Slovenije. Potek epidemije in sprejeti ukrepi so razloženi v nadaljevanju.

3 Četudi je pogled na (družbeni) spol presegel binarno delitev in se zdaj uporablja oznaka na spektru, za potrebe tega prispevka še vedno uporabljamo binarno razdelitev na moške in ženske.

2.1 Stanje v Sloveniji

Dne 12. 3. 2020 je bilo v Sloveniji razglašeno stanje epidemije nalezljive bolezni covid-19 (»Odredba o razglasitvi epidemije nalezljive bolezni SARS-CoV-2 [COVID-19] na območju Republike Slovenije«, 2020). Nacionalni inštitut za javno zdravje [NIJZ] je med ukrepi omejevanja izpostavil umivanje in dezinfekcijo rok ter vzdrževanje varnostne razdalje (NIJZ, 2020). Velikonja et al. (2020) so v svoji raziskavi na slovenskem vzorcu, ki je bila narejena na začetku epidemije, ugotovili, da so sodelujoči kot najbolj učinkovite ukrepe za preprečevanje okužb izpostavili umivanje in dezinfekcijo rok ter površin, vzdrževanje varnostne razdalje ter izolacijo oziroma karanteno. Kot manj učinkovite pa so izpostavili: uporabo zaščitnih mask, jemanje vitamina C in protivirusnih zdravil ter letno cepljenje proti gripi. Vlada Republike Slovenije je oblikovala posvetovalno skupino in začela z uvajanjem določenih ukrepov omejevanja. Časovnica vpeljave in odprave izbranih ukrepov omejevanja je, skupaj s številom dnevnih testiranj in številom dnevnih pozitivnih testov, predstavljena na grafu 1.

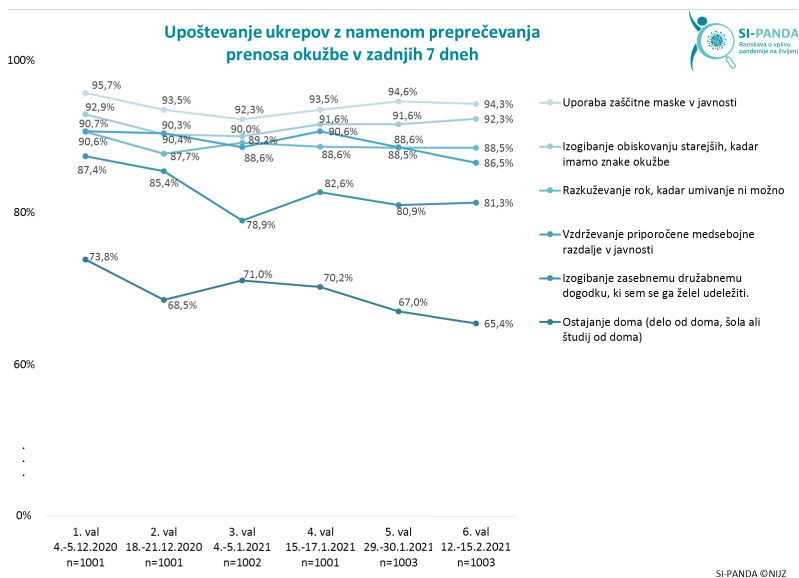

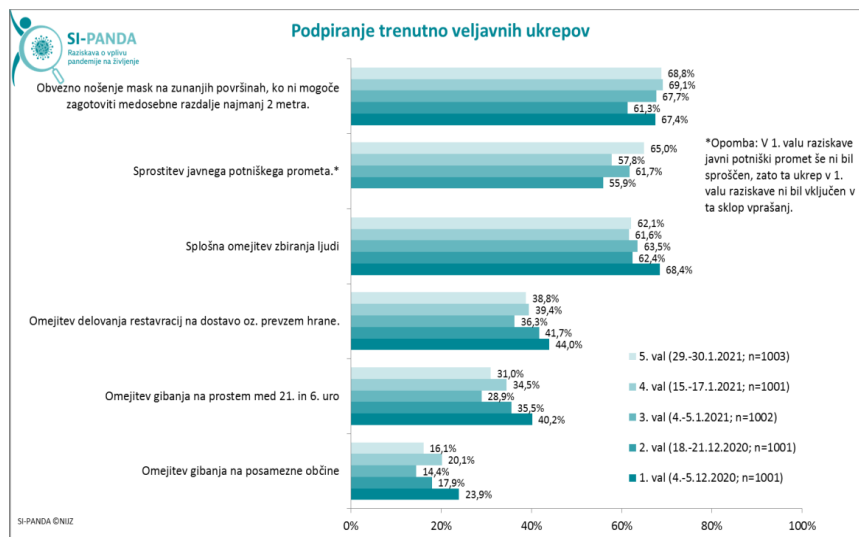
Graf 1: Stanje pojavnosti virusa SARS-CoV-2 v Sloveniji in ključni dogodki ter ukrepi, namenjeni omejevanju širjenja virusa (vir: »COVID-19 Sledilnik« (2021) in »Odredba o razglasitvi epidemije nalezljive bolezni SARS-CoV-2 [COVID-19] na območju Republike Slovenije«, (2020))

Tri mesece kasneje, natančneje 15. 5. 2020, je bil v Sloveniji razglašen konec epidemije (»Odlok o preklicu epidemije nalezljive bolezni SARS-CoV-2 [covid-19]«, 2020). Sledilo je obdobje rahljanja ukrepov, nakar je v začetku jeseni število novo okuženih ponovno naraslo. Posledično je 18. 10. 2020 Vlada znova razglasila stanje epidemije na območju celotne države (»Odlok o razglasitvi epidemije nalezljive bolezni covid-19 na območju Republike Slovenije«, 2020). Z namenom omejevanja epidemije je bila med drugim z odlokom zapovedana tudi obvezna uporaba zaščitne maske, ki mora ob pravilni uporabi prekriti nosno-žrelni predel obraza (»Odlok o začasnih ukrepih za zmanjšanje tveganja okužbe in širjenja okužbe z virusom SARS-CoV-2«, 2020). Pojavili so se tudi primeri sankcioniranja posameznikov, ki zaščitnih mask niso nosili; takšno kaznovanje pa nima pravne podlage. Ukrep obvezne uporabe zaščitnih mask namreč temelji na 4. členu Zakona o nalezljivih boleznih [ZNB], ki ne more biti podlaga za sankcioniranje. Sankcionirano bi lahko bilo samo neupoštevanje ukrepov, sprejetih na podlagi 2. poglavja ZNB; in sicer z globo zaradi prekrška (»Zakon o nalezljivih boleznih [ZNB]«, 2006).

Strokovnjaki se zavedajo obstoja posledic pandemije, zato se z namenom raznave stanja t. i. pandemske izčrpanosti tudi v Sloveniji izvaja v to usmerjena raziskava. V imenu NIJZ jo od 4. 12. 2020 izvaja Inštitut za raziskovanje trga in medijev, Mediana. Gre za panelno spletno raziskavo o vplivu pandemije na življenje ljudi. Za potrebe raziskave je bil uporabljen spletni vprašalnik, ki je bil pripravljen v skladu z navodili WHO – z namenom pridobiti globalno primerljive podatke (NIJZ, 2021b). Izsledki 4. (raziskava je potekala od 15. 1. 2021 do 17. 1. 2021), 5. (raziskava je potekala od 29. 1. 2021 do 30. 1. 2021) in 6. vala (raziskava je potekala od 12. 2. 2021 do 15. 2. 2021) so dostopni na spletu. Rezultati omenjene raziskave pa so vidni v poročilih 5. in 6. vala (Hočevnar Grom et al., 2021c; 2021b). Ugotovitve raziskave kažejo na visoko (samo)deklarirano upoštevanje (slika 1) in podpiranje ukrepov (slika 2) (Hočevnar Grom et al., 2021b).

Slika 1:
Rezultati iz raziskav o pandemski izčrpanosti SI-PANDA o upoštevanju ukrepov z namenom preprečevanja okužbe v zadnjih 7 dneh (vir: Hočevnar Grom et al., 2021b, str. 8)

Slika 2:
Rezultati iz raziskav o pandemski izčrpanosti SI-PANDA o podpiranju ukrepov z namenom preprečevanja okužbe v zadnjih 7 dneh (vir: Hočevar Grom et al., 2021c, str. 7)

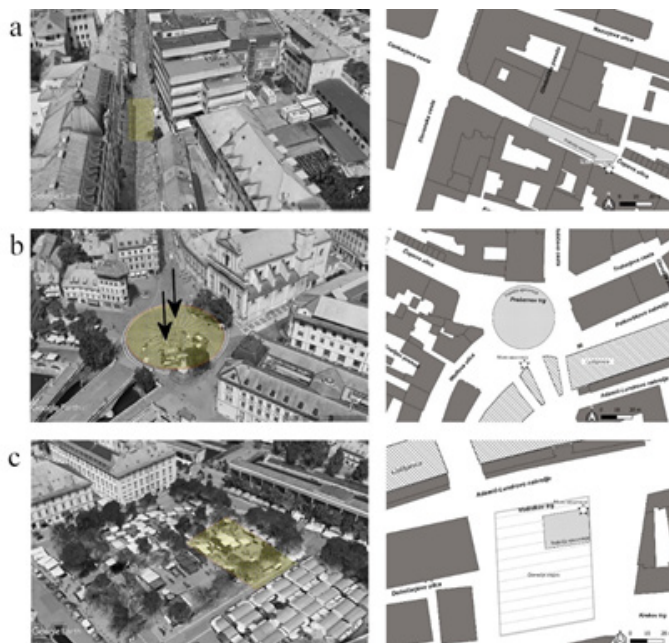
Vlada je za zajezitev nalezljive bolezni sprejemala številne ukrepe in jih tedensko podaljševala, sproščala ali dodajala. Pojavile se so tudi močne kritike o nedodelanosti ukrepov oziroma njihovi neustrezni implementaciji (Kršinar, 2021). Konstantno spremljanje novo izdanih odlokov in ukrepov, zapisanih v bralcu nejasni obliki, oziroma podanih na neustrezen način, lahko za posameznika predstavlja velik stresor. Nazoren primer omenjenega je prilagoditev ukrepa uporabe zaščitnih mask 16. 12. 2020, ki je opustil obvezno uporabo zaščitne maske na javnih odprtih površinah ob ohranjanju varnostne razdalje vsaj dveh metrov (»Odlok o začasnih ukrepih za zmanjšanje tveganja okužbe in širjenja okužbe z virusom SARS-CoV-2«, 2020). To pomeni, da mora biti posameznik pri gibanju na javnih odprtih površinah stalno pozoren na ohranjanje varnostne razdalje in si v primeru ozkih ulic ali posameznikov, ki na razdaljo niso pozorni, nadeti masko. Prav tako je bila od oktobra 2020 v veljavi prepoved gibanja med 21. in 6. uro zjutraj, t. i. »policijska ura«, ki je prenehala veljati z 12. 4. 2021; omejitev gibanja med občinami pa je prenehala veljati s 15. 2. 2021 (»Odlok o začasnih delni omejitvi gibanja ljudi in omejitvi oziroma prepovedi zbiranja ljudi zaradi preprečevanja okužb s SARS-CoV-2«, 2020; »Odpravljena omejitev gibanja ponoči, ostaja prepoved prehajanja med regijami, zbiranja in prireditvev«, 2021; Policija, 2021). Zmedo so povzročala predvsem nasprotujoča si mnenja stroke in Vlade glede policijske ure, zoper katero je Strokovni svet NIJZ sicer predlagal odpravo (Kršinar, 2021). Slednje odraža podobo nesodelovanja organov in neorganiziranost sprejemanja ukrepov.

Zaradi prej omenjenih kritik neupoštevanja oziroma nerazumevanja ukrepov omejevanja epidemije, ki jih je sprejela Vlada, je bila izvedena terenska raziskava. Slednja je preverjala upoštevanje ukrepa o obvezni uporabi zaščitnih mask na odprtih javnih površinah ob nezmožnosti ohranjanja varnostne razdalje vsaj dveh metrov.

3 TERENSKA RAZISKAVA O PROBLEMATIKI NEPRAVILNE UPORABE ZAŠČITNIH MASK (NA OBMOCJU LJUBLJANE)

3.1 Metodologija

Izvedena je bila eksplorativna raziskava s strategijo zbiranja podatkov na način terenskega dela z metodo neposrednega strukturiranega opazovanja. Prednost terenske raziskave je, da od opazovanih oseb v vzorcu ne dobimo družbeno zaželenih odgovorov, saj se zaznava realna slika na terenu. Terenske študije so še posebej uporabne, ko je predmet (ali vedenje) opazovanja močno odvisen od določnega okolja oziroma konteksta (Maxfield in Babbie, 2015), kar naš predmet preučevanja nedvomno je. Terenska raziskava je bila izvedena na območju Mestne občine Ljubljana, in sicer na območjih Čopove ulice, Prešernovega trga in Centralne tržnice Ljubljana; v treh različnih dneh. Podrobnejši podatki so razvidni na tabeli 1 in sliki 3.

Slika 3: Prikaz opazovanih lokacij (pikčasti vzorec) na: a) Čopova ulica, b) Prešernov trg in c) Centralna tržnica Ljubljana; z označenim primerom referenčnih točk (črne puščice). Ortofoto podatki so pridobljeni preko aplikacije Google Earth Pro, kartografski izris pa je narejen v aplikaciji za QGIS (podatki za izris, pridobljeni na portalu e-Geodetski podatki Ministrstva za okolje in prostor (Ministrstvo za okolje in prostor, Geodetska uprava RS, n. d.)

Opazovanje smo opravljali v dvojicah. Spremljani in beleženi so bili podatki o tem, koliko ljudi (in na kakšen način) nosi zaščitne maske, pri čemer je bilo določenih pet kriterijev za opazovanje (ne)pravilne uporabe zaščitnih mask; in

sicer »pravilno nosi«, »ne nosi«, »pod nosom«, »na bradi«, »šal«. Za nepravilno uporabo smo upoštevali vsakega posameznika, ki maske ni nosil po priporočilih NIJZ (torej maske ni nosil ali pa jo je nosil pod nosom, na bradi ali uporabljaj šal) (NIJZ, 2020). Upoštevali smo tako pešce kot kolesarje – mednje smo šteli tudi ostala prevozna sredstva, kot so električni skiroji ali mopedi. Iz vzorca smo izključili otroke, saj zanje ni bilo mogoče natančno določiti njihove starosti, kar pa bi bilo nujno zaradi vladnega odloka, ki je stopil v veljavo 16. decembra 2020. Omenjeni odlok namreč zapoveduje, da za otroke pod 6. letom starosti uporaba zaščitne maske ni obvezna (»Odlok o začasnih ukrepih za zmanjšanje tveganja okužbe in širjenja okužbe z virusom SARS-CoV-2«, 2020).

Pred začetkom terenskega dela smo določili referenčne točke⁴ za preverjanje medosebne varnostne razdalje. Vzorčili smo priložnostno, saj so bile v naš vzorec vključene tiste enote, ki so bile na kraju navzoče ob času, ko je terenska raziskava potekala. V raziskavo je bilo tako vključenih 4.439 posameznikov.⁵ Podatke smo ročno zapisovali na za to pripravljen list papirja in sproti beležili opombe. Z uporabo metod opisne statistike smo nato izvedli analizo in obdelavo zbranih podatkov, ki smo jih grafično predstavili s programskim orodjem Excel.

3.2 Omejitve raziskave

Poglavitna omejitev terenskih študij je določena nenamenska sugestija – prisotnost opazovalca na določenem prostoru – kar botruje spremembi vedenja (Mitar, 2011). To je bilo opaženo tudi v naši raziskavi, saj so nekateri zaznali naše beleženje podatkov in pogovor o problematiki. Posledično so mimoidoči lahko sklepali o naših namerah in si zato pravilno nadel masko. Sekundarno, že sama prisotnost na nekem območju vpliva na naravni tok gibanja. Ker smo bili prisotni na terenu, smo bili nenačrtno tudi sami del množice oziroma element v prostoru, ki prispeva k problematiki ohranjanja varnostne razdalje dveh metrov. Učinek vplivanja smo skušali zmanjšati s tem, da smo za točko, s katere smo opazovali območje, izbrali prostor, ki v najmanjši možni meri povzroča prej opisan učinek.

Druga omejitev izhaja iz dejstva, da zaradi opazovanja situacije od daleč ni bilo mogoče oceniti starosti oseb, ki so se gibale. Zaradi večje pogostnosti prav tako ni bil zabeležen spol oseb. Iz istega razloga nismo mogli evidentirati zgolj enkratnega prehoda osebe skozi nadzorovan prostor in se lahko zato posameznik v našem vzorcu pojavi večkrat.

4 Mišljeni so določeni arhitekturni elementi (npr. razdalja med ploščami na tleh, drugačno obarvana tla, razdalja med stavbami) in postavitev elementov (npr. razdalja med stojnicami). Primer referenčnih točk na Prešernovem trgu je označen s črnimi puščicami na sliki 1.

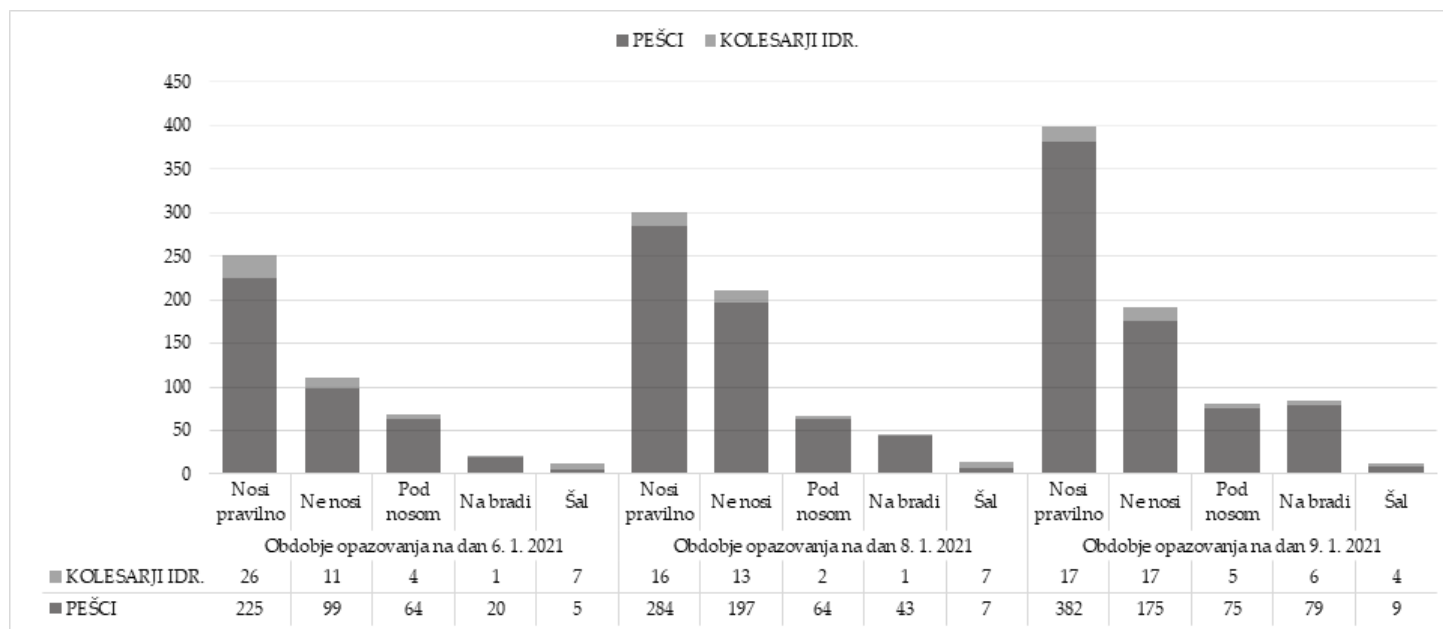
5 Na tem mestu je treba poudariti, da smo z izrazom »posameznik« poimenovali vsakega zaznanega mimoidočega na opazovanem območju. Tako obstaja verjetnost, da smo posamezno enoto v vzorcu šteli večkrat.

Problematika nepravilne uporabe zaščitnih mask ...

Tabela 1: Informacije o lokaciji, datumu in času opazovanja ter število zabeleženih posameznikov

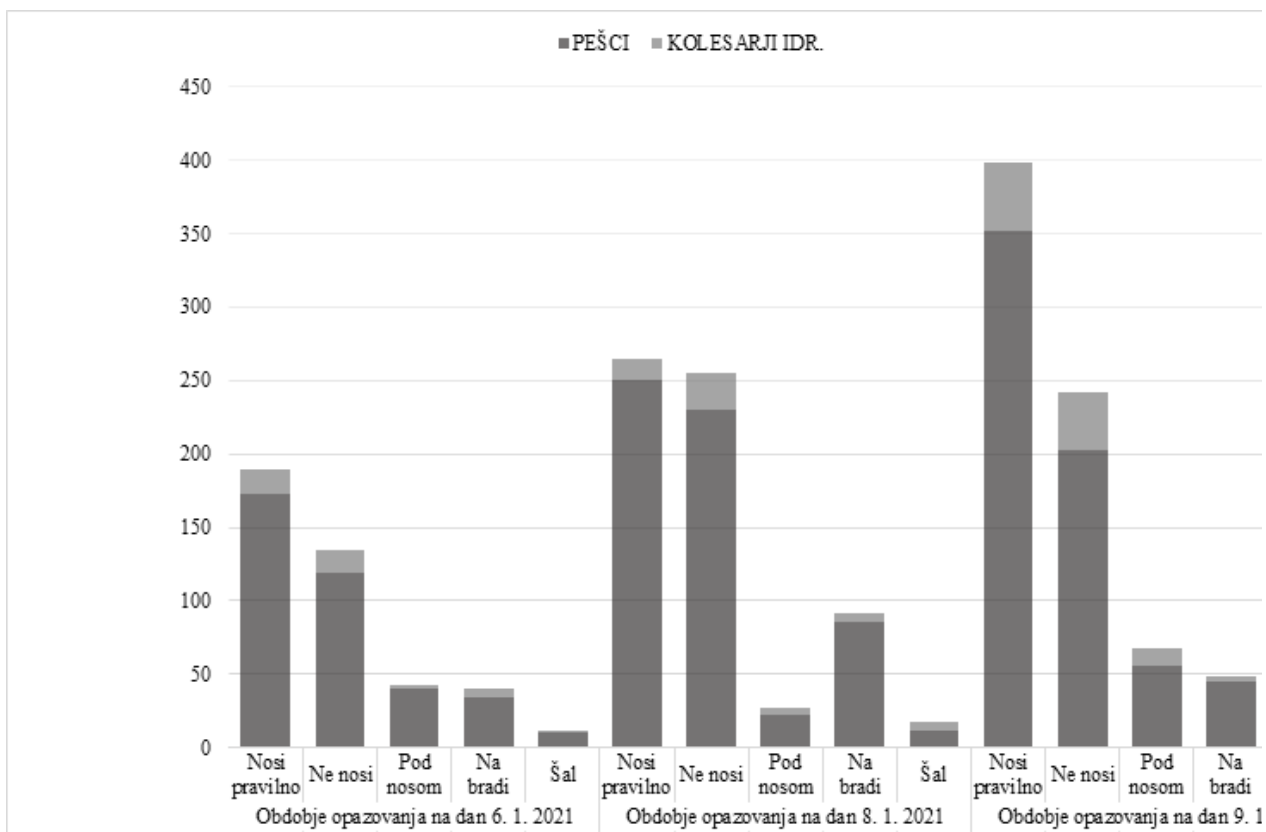
	Obdobje opazovanja na dan, sreda, 6. 1. 2021	Skupno število posameznikov na datum	Obdobje opazovanja na dan, petek, 8. 1. 2021	Skupno število posameznikov na datum	Obdobje opazovanja na dan, sobota, 9. 1. 2021	Skupno število posameznikov na datum	Skupaj
Čopova ulica	14.30–15.00	462	18.15–18.45	634	11.45–12.15	769	1.865
Prešernov trg	13.30–14.00	418	17.45–18.15	656	12.30–13.00	786	1.860
Centralna tržnica Ljubljana	12.30–13.00	178	/	/	11.30–12.00	536	714
Skupaj	Skupaj 90 min. opazovanja	1.058	Skupaj 60 min. opazovanja	1.290	Skupaj 90 min. opazovanja	2.091	4.439

Pridobljeni podatki z vsake posamezne lokacije so prikazani v ločenem stolpničnem diagramu.

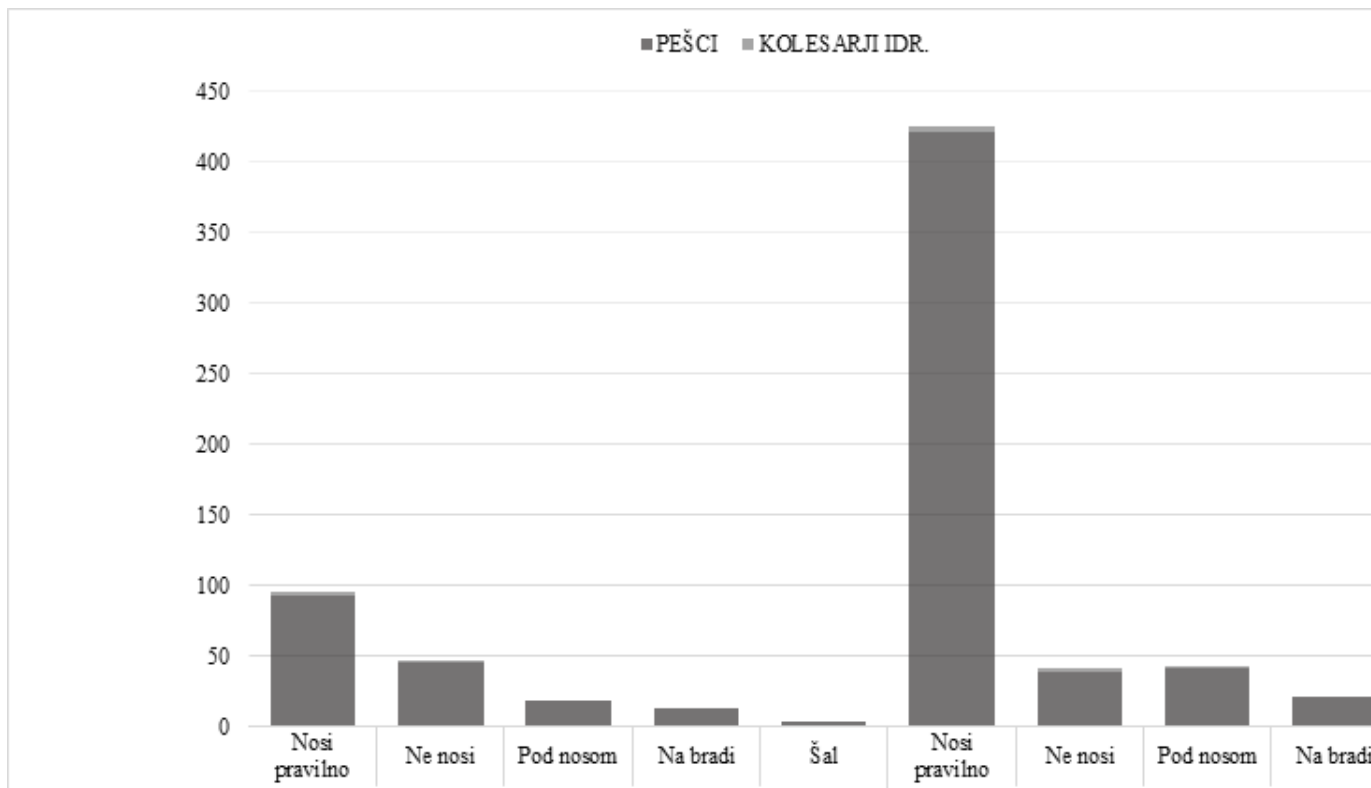
Graf 2: Uporaba zaščitnih mask na lokaciji Čopova ulica

Graf 2 prikazuje, da je bilo na Čopovi ulici v tridnevnem opazovanju zabeleženih 1.865 mimoidočih. Od tega je zaščitno masko pravilno nosilo 950 (50,9 %) ljudi. Maske ni nosilo 512 (27,5 %) posameznikov. Nepravilno pa so masko nosili 403 (21,6 %) posamezniki.

Graf 3: Uporaba zaščitnih mask na lokaciji Prešernov trg

Z grafa 3 je razvidno, da je bilo na Prešernovem trgu v tridnevnem opazovanju zabeleženih 1.860 mimoidočih. Od tega je zaščitno masko pravilno nosilo 853 (45,9 %) posameznikov. Maske ni nosilo 631 (33,9 %) oseb. Nepravilno pa je masko nosilo 376 (20,1 %) posameznikov.

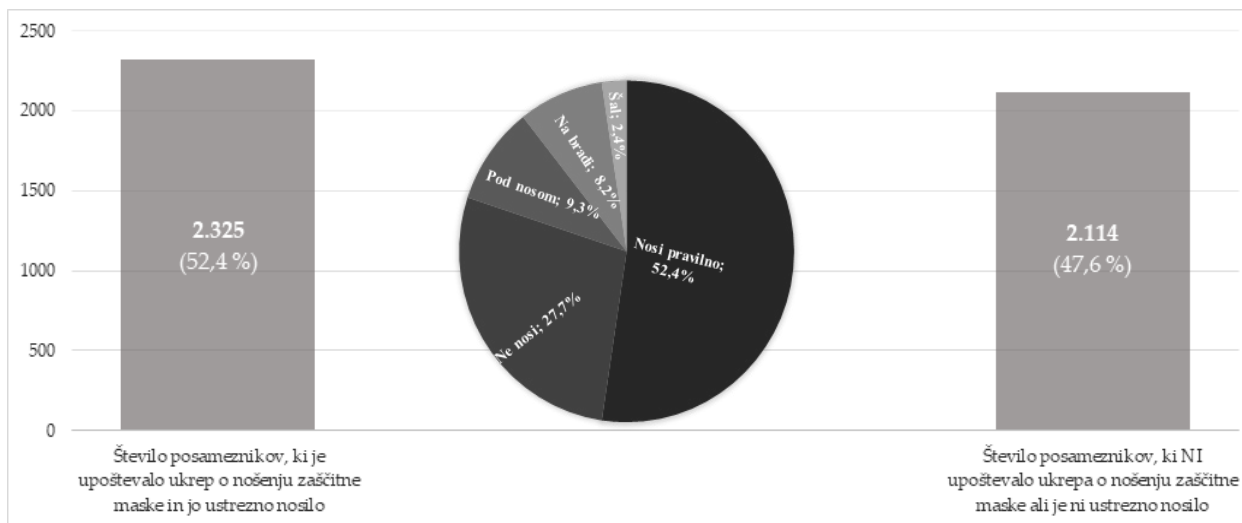

Graf 4: Uporaba zaščitnih mask na lokaciji Centralna tržnica Ljubljana

Na Centralni tržnici Ljubljana, ki je predstavljala tretjo lokacijo, smo opazovanje izpeljali v samo dveh dneh, saj smo drugi dan raziskovanje izvedli v popoldanskih urah, ko je tržnica zaprta.

Kot je razvidno z grafa 4, je bilo na omenjeni lokaciji zabeleženih 714 posameznikov. Od tega je zaščitno masko pravilno nosilo 522 (73,1 %) posameznikov. Maske ni nosilo 88 (12,3 %) pešcev in kolesarjev. Nepravilno pa so masko nosile 104 (14,6 %) osebe.

Združene podatke o (ne)upoštevanju priporočil o nošenju zaščitnih mask z vseh treh opazovanih lokacij podajamo v nadaljevanju na grafu 5.

Graf 5: Skupno število posameznikov, ki je upoštevalo ukrep o uporabi zaščitne maske in jo ustrezno nosilo, ter skupno število posameznikov, ki ni upoštevalo ukrepa o uporabi zaščitne maske ali je ni ustrezno nosilo; ter porazdelitev v odstotkih glede (ne)ustreznega (ne) nošenja zaščitne maske ($n = 4.439$)

Povzamemo lahko, da so v našem vzorcu z 52,4 % (2.325 ljudi) prevladovali posamezniki, ki so zaščitno masko uporabljali na priporočen način. 19,9 % oziroma 2.114 opazovanih oseb zaščitne maske ni nosilo pravilno. Delež posameznikov, ki je masko nosilo pod nosom, znaša 9,3 % (412 ljudi); na bradi pa 8,2 % (365 ljudi). Najmanj pogosta pa je alternativna uporaba šala, ki predstavlja zgolj 2,4 % opazovanih, torej 106 posameznikov. Več kot četrtina oseb zaščitne maske sploh ni nosila.

4 DISKUSIJA IN ZAKLJUČEK

Rezultati izvedene raziskave nakazujejo, da se je v času razglašene epidemije pojavil problem nepravilne uporabe zaščitnih mask. Dejstvo, da je več kot polovica oseb (52,4 %) zaščitne maske nosila pravilno, je spodbudno; vseeno pa moramo izpostaviti, da jih kar 47,6 % ni upoštevalo ukrepa o obvezni uporabi zaščitnih mask ali je ni ustrezno nosilo.

Visok delež uporabe zaščitnih mask lahko v določeni meri pripišemo praktičnosti. Terenska raziskava je bila namreč opravljena v zimskem času, ko je maska posamezniku nudila tudi zaščito obraza pred mrazom. V vzorec smo tako lahko zajeli tudi posameznike, ki nosno-žrelnega predela obraza niso prekrivali izključno zaradi upoštevanja vladnega odloka.

Terensko delo smo izvajali v drugem valu epidemije, zato lahko na podlagi tega pridemo do dveh pomislekov. Povsem mogoče je, da so bili ljudje uporabe zaščitnih mask že naveličani, po drugi strani pa je lahko dolgo trajajoče obdobje epidemije pripomoglo k ponotranjenju ukrepov. Vsaj delne dokaze v korist takšni izjavi lahko najdemo v rezultatih logistične regresije, ki sta jo izvedla Hearné in Niño (2020) v ZDA. V njej ugotavljajo, da so sodelujoči, ki so bili anektirani kasneje v raziskavi (ko se je pandemija dodatno razširila), izkazali večjo pripravljenost za uporabo zaščitne maske. Gre za spodbudne rezultate, saj Welter et al. (2021) ugotavljajo, da dojemanje resnosti pandemije covid-19 sicer s časom upada. Iz tega lahko sklepamo, da se bo med pandemijo v določeni meri samozaščitno vedenje oseb morda začelo manjšati.

Neposredno primerjanje naših rezultatov z rezultati drugih raziskav zaradi načina izvedbe ni možno (zaradi drugačne metodologije, velikega deleža podvojenih vnosov v našo bazo, različnih obdobjih raziskovanja ipd.). Vseeno pa je iz omenjenih raziskav razvidno, da se ukrep obvezne uporabe zaščitnih mask v Nemčiji in njenih sosednjih državah upošteva v manjši meri (delež oseb, ki upošteva omenjen ukrep, znaša 17,4 %) (Welter et al., 2021). Če rezultate primerjamo še z Brazilijo in Kitajsko, vidimo, da Brazilci ukrep o uporabi zaščitnih mask upošteva manj (45,5 %) (de Moura Villela et al., 2021); v nasprotju s Kitajsko (96,8 %), kjer je ukrep bolj upoštevan (Pan et al., 2020). Za Slovenijo so povedne raziskave SI-PANDA, ki kažejo na izredno visoko stopnjo (samo)iniciativnosti upoštevanja ukrepa obvezne uporabe zaščitne maske – od 1.003 anketiranih naj bi jih več kot 90 % ukrep upoštevalo (Hočevar Grom et al., 2021a; 2021b; 2021c). Rezultati se ne ujemajo z našimi ugotovitvami. Razlog za to lahko najdemo v podajanju socialno zaželenih odgovorov anketirancev ali pa v tem, da pri anketirancih obstaja lažni občutek o doslednem upoštevanju ukrepov.

Smiselno bi bilo raziskati razloge, da osebe niso nosile zaščitnih mask – torej preveriti, ali obstajajo sociološki in psihološki problemi v povezavi s tem (Casola et al., 2021; Wei et al., 2021). Našo raziskavo bi bilo priporočljivo nadgraditi z anketiranjem in/ali intervjuvanjem oseb. Prav tako bi bilo smiselno razširiti nabor opazovanih območij in podaljšati trajanje opazovanja. Če bi bil ponovno sprejet odlok o obvezni uporabi zaščitnih mask na javnih površinah (ne glede na upoštevanje varnostne razdalje), bi bilo smotno študijo izvesti tudi na ruralnih območjih.

Poudariti je treba, da bo na smiselnost izvajanja podobnih raziskav vplivala precejšenost slovenskega prebivalstva. Slovenija želi namreč s cepljenjem proti SARS-CoV-2 doseči tri cilje: zmanjšati umrljivost zaradi bolezni covid-19, zmanjšati število hospitalizacij in zaščititi prebivalce, ki so najbolj izpostavljeni okužbam. Še vedno pa je do precejšenosti populacije treba upoštevati samozaščitne ukrepe za preprečevanje širjenja koronavirusa (kot so omejevanje medosebnih stikov, uporaba zaščitne maske, umivanje in razkuževanje rok, vzdrževanje varnostne razdalje dveh metrov, pogosto zračenje prostora ter druge ukrepe, ki jih odreja zdravstvena stroka) (Gov.si, 2021b).

Razlog za ohranjanje ukrepov omejevanja kljub cepljenju izhaja iz načina delovanja cepiv. Cepiva proti virusu SARS-CoV-2 izzovejo imunski sistem, da ustvari ustrezno telesno zaščito, ki se bori proti bolezni covid-19. Doslej so bila na podlagi pozitivnih znanstvenih priporočil Evropske agencije za zdravila [EMA] za uporabo v Evropski uniji odobrena tri varna in učinkovita cepiva proti covidu-19, ki so jih razvila podjetja Pfizer-BioNTech, Moderna in AstraZeneca (Evropska komisija, 2020). EMA je izdala tudi pogojno dovoljenje za promet s cepivom ameriškega podjetja Johnson & Johnson. Dokončno zeleno luč za uporabo pa bo morala dati še Evropska komisija (J. R., 2021). Cepivi podjetja AstraZeneca in Johnson & Johnson sta sestavljena iz drugega virusa (družina adenovirusov), ki je bil spremenjen, tako da vsebuje gen za tvorbo beljakovine iz virusa SARS-CoV-2. Imunski sistem nato to beljakovino (drugače imenovano antigen) prepozna kot »tujek«, ki ga začne napadati z aktivacijo celic T (bele krvne celice) in protiteles, ki pomagajo pri uničenju virusa ali bakterije. Novejša cepiva, kot sta cepivi podjetji Moderna in Pfizer-BioNTech, pa vsebujejo molekule mRNK, v katerih je navodilo za izdelavo virionske konice (to je beljakovine, ki je na površini virusa SARS-CoV-2 in jo virus potrebuje za vstop v telesne celice). Imunski sistem cepljenega posameznika bo to beljakovino prepoznal kot »tujek« in jo tako kot pri prvih dveh cepivih začel napadati (Evropski portal za cepljenje, 2021).

Posameznik, ki se cepi, ima zelo malo (ali skoraj nič) možnosti resno zboleti oziroma razviti simptome bolezni covid-19. Potrjenih rezultatov o tem, koliko bo cepivo dejansko ščitilo pred samo okužbo, pa še ni. Cepljen posameznik se lahko okuži z virusom (SARS-CoV-2), ne more pa zboleti za boleznijo (covid-19). Tako lahko oseba, ki je cepljena (in posledično preneha nositi zaščitno masko), in pride v stik z virusom ter ne ve, da je okužena (ne kaže simptomov bolezni), virus nezavedno prenaša naprej (Centers for Disease Control and Prevention, 2021c). Kljub cepljenju torej pravilna uporaba zaščitne maske ostaja ključnega pomena v boju s pandemijo covida-19.

Novih okužb z virusom SARS-CoV-2 torej ni možno dovolj učinkovito preprečevati samo z zaščitnimi ukrepi. Zato je treba doseči ustrezno precepljenost prebivalcev z varnimi in učinkovitimi cepivi (NIJZ, 2021a); optimalna zaščita zahteva 95 % precepljenost (Gov.si, 2021a). Visoka precepljenost prebivalstva prispeva k povečanju števila ljudi, ki imajo imunsko zaščito na virus in tako omeji širjenje okužb – imenovano »čredna imunost«. NIJZ (2021a) navaja: »Čredna ali kolektivna imunost pomeni posredno zaščito pred nalezljivimi boleznimi, ki nastane, kadar je velik delež prebivalstva imun na okužbo, s tem pa so pred okužbo zaščiteni tudi neimuni posamezniki. Bolezen se namreč v populaciji zaradi večjega dela zaščitenejših posameznikov ne more več prenašati, ker se verige prenosov okužbe prekinejo oziroma omejijo. Dosežemo jo lahko s cepljenjem.«

Nekateri ukrepi in priporočila, ki jih je Vlada sprejemala med epidemijo, so nedomišljeni oziroma nelogični (npr. odprava prepovedi gibanja med občinami in združenja med prazniki). Stroka in Vlada se namreč pri sprejemanju nekaterih odločitev ne strinjata in ne uskladita, zato je posledično pomanjkljiva tudi komunikacija z javnostjo. V primeru, da se odgovorni za sprejemanje ukrepov in priporočil ne sklicujejo na mnenje stroke, bi bilo nujno vsaj, da so na tem področju sami ustrezno strokovno izobraženi.

Problem se nadaljuje pri podajanju informacij javnosti. Na tem mestu lahko izpostavimo tiskovne konference, ki jih morajo voditi za to ustrezno usposobljeni posamezniki, uveljavljeni v svoji stroki in imajo primerno znanje ter opravljen tečaj retorike. Ukrepe je namreč nujno podajati jasno, smiselno in strokovno, a vseeno dovolj preprosto, da so razumljivi tudi splošni javnosti. V praksi temu pogosto ni tako, zato mediji pri prenosu ključnih informacij javnosti nevede podajajo netočne podatke. Slednje pri ljudeh povzroča zmedenost in nejevoljo, kar lahko do določene mere vpliva na zavestno nesprenmljanje in neupoštevanje ukrepov.

Izboljšati bi bilo treba tudi nerazumljivo in pomanjkljivo zakonodajo. Potrebna bi bila podrobna analiza in morebitna preureditev že obstoječih zakonov. Za začetek bi bilo dobro sprejeti predlog predpisa novega Zakona o nalezljivih boleznih, ki je trenutno v pripravi znotraj Ministrstva za zdravje. Predlog razjasnjuje vse pomanjkljivosti, ki so pravno vprašljive, natančneje, manjkajoči člen o odrejanju uporabe zaščitne opreme in drugih specifičnih zaščitnih ukrepov na javnih ali zasebnih površinah. V predpisih bi bilo treba dopolniti tudi del, ki bi se moral nanašati na posledice in sankcioniranje neupoštevanja ukrepov.

Na podlagi prej omenjenih neustreznosti, ki se pojavljajo pri obvladovanju epidemije, bi lahko implementirali nekatere rešitve. Kot prvega izmed predlogov bi izpostavili kvalitetnejše ozaveščanje širše javnosti na družbenih omrežjih. Tako bi na najbolj ekonomičen način dosegli visoko stopnjo informiranosti. Z oglaševanjem na družbenih omrežjih, spletnih straneh (npr. YouTube), z obvestili na radiu in s televizijskimi kampanjami bi zajeli večino prebivalstva. Predvidevamo namreč, da so mediji dandanes tako razširjeni, da ima do njih dostop že skoraj vsak posameznik oziroma gospodinjstvo. Rešitve bi lahko implementirali tudi v konkretno fizično okolje v državi – na način reklamnih akcij ozaveščanja, z oglasnimi panoji in promocijskim materialom na obravnavano tematiko.

Ne glede na vse bi naši izsledki morda prišli prav pri nadaljnjem raziskovanju na tem področju ali v morebitnih prihodnjih primerih izbruhov respiratornih virusov. Opravljena raziskava lahko pripomore k boljšemu odločanju izvršilne in zakonodajne oblasti pri sprejemanju ukrepov za obvladovanje potencialnih podobnih situacij ter pri ozaveščanju prebivalstva o pomembnosti in vzrokih za pravilno uporabo zaščitnih mask.

UPORABLJENI VIRI

- Antončič, E. (2020). Socialna distanca ali varna razdalja? *Dialogi*, 2020(7–8), 89–92.
- Bazaid, A. S., Aldarhami, A., Binsaleh, N. K., Sherwani, S. in Althomali, O. W. (2020). Knowledge and practice of personal protective measures during the COVID-19 pandemic: A cross-sectional study in Saudi Arabia. *PLoS ONE*, 15(12). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0243695>
- Bhasin, T., Butcher, C., Gordon, E., Hallward, M. in LeFebvre, R. (2020). Does Karen wear a mask? The gendering of COVID-19 masking rhetoric. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 40(9/10), 929–937. <http://dx.doi.org/10.1108/IJSSP-07-2020-0293>
- Brienen, N. C. J., Timen, A., Wallinga, J., Van Steenbergen, J. E. in Teunis, P. F. M. (2010). The effect of mask use on the spread of influenza during a pandemic. *Risk Analysis*, 30(8), 1210–1218. <https://doi.org/10.1111/j.1539-6924.2010.01428.x>
- Capraro, V. in Barcelo, H. (2021). Telling people to “rely on their reasoning” increases intentions to wear a face covering to slow down COVID -19 transmission. *Applied Cognitive Psychology*, 35(3), 693–699. <https://doi.org/10.1002/acp.3793>
- Cascella, M., Rajnik, M., Cuomo, A., Dulebohn, S. C. in Napoli, R. D. (2020). *Features, evaluation and treatment Coronavirus (COVID-19)*. StatPearls Publishing. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK554776/>
- Casola, A. R., Kunes, B., Cunningham, A. in Motley, R. J. (2021). Mask use during COVID-19: A social-ecological analysis. *Health Promotion Practice*, 22(2), 152–155. <https://doi.org/10.1177/1524839920983922>
- Centers for Disease Control and Prevention. (2021a). *Guidance for wearing masks*. <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/prevent-getting-sick/cloth-face-cover-guidance.html>
- Centers for Disease Control and Prevention. (2021b). *Types of masks*. <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/prevent-getting-sick/types-of-masks.html>
- Centers for Disease Control and Prevention. (2021c). *Frequently asked questions about vaccination*. https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/vaccines/faq.html?fbclid=IwAR2AbpcEYPBCpLMZ_OooKFNTIAq8U-PBXiOT-K_-91fwHAG63wWW-MKuUcw
- Chen, Q. (2021). Can we migrate COVID-19 spreading risk? *Frontiers of Environmental Science & Engineering*, 15(3), 35. <https://doi.org/10.1007/s11783-020-1328-8>
- Coclite, D., Napoletano, A., Gianola, S., del Monaco, A., D'Angelo, D., Fauci, A. ... Iannone, P. (2021). Face mask use in the community for reducing the

- spread of COVID-19: A systematic review. *Frontiers in Medicine*, 7. <https://doi.org/10.3389/fmed.2020.594269>
- COVID-19 Sledilnik. (2021). *Podatki*. <https://covid-19.sledilnik.org/sl/data>
- de Moura Villela, E. F., López, R. V. M., Sato, A. P. S., de Oliveira, F. M., Waldman, E. A., Van den Bergh, R. ... Colebunders, R. (2021b). COVID-19 outbreak in Brazil: Adherence to national preventive measures and impact on people's lives, an online survey. *BMC Public Health*, 21(1), 152.
- Evropska komisija. (2020). *Strategija EU za cepiva proti COVID-19*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0245&from=EN>
- Evropski portal za cepljenje. (2021). *Cepiva proti covidu-19*. https://vaccination-info.eu/sl/covid-19/cepiva-proti-covidu-19?fbclid=IwAR1RwbXk5_0MKrSkTsQLBSXGw0jYwIU134_tZui0lpv4MXbJNfEdp_jlJE
- Gov.si. (2021a). *Cepljenje*. <https://www.gov.si teme/cepljenje/>
- Gov.si. (2021b). *Cepljenje proti covid-19*. <https://www.gov.si teme/koronavirus-sars-cov-2/cepljenje-proti-covid-19/>
- Hočevar Grom, A., Belščak Čolaković, A., Rehberger, M., Lavtar, D., Gabrijelčič Blenkuš, M. in Jeriček Klanšček, H. (2021a). *Pandemija COVID-19 v Sloveniji: Izsledki panelne spletne raziskave o vplivu pandemije na življenje (SI-PANDA)*. Nacionalni inštitut za javno zdravje. https://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/uploaded/panda_porocilo_po_4_valu.pdf
- Hočevar Grom, A., Belščak Čolaković, A., Rehberger, M., Lavtar, D., Gabrijelčič Blenkuš, M., Jeriček Klanšček, H., Klepac, P., Vinko, M., Fafangel, M., Carli, T. in Drev, A. (2021b). *Pandemija COVID-19 v Sloveniji: Izsledki panelne spletne raziskave o vplivu pandemije na življenje (SI-PANDA)*, 6. val. Nacionalni inštitut za javno zdravje. https://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/uploaded/panda_porocilo_po_6_valu.pdf
- Hočevar Grom, A., Belščak Čolaković, A., Rehberger, M., Lavtar, D., Gabrijelčič Blenkuš, M., Jeriček Klanšček, H., Kofol Bric, T., Klepac, P., Pucelj, V. in Učakar, V. (2021c). *Pandemija COVID-19 v Sloveniji: Izsledki panelne spletne raziskave o vplivu pandemije na življenje (SI-PANDA)*, 5. val. https://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/uploaded/panda_porocilo_po_5_valu.pdf
- Hearne, B. N. in Niño, M. D. (2020). Understanding how race, ethnicity, and gender shape mask-wearing adherence during the COVID-19 pandemic: Evidence from the COVID impact survey. *Journal of Racial and Ethnic Health Disparities*, 1–8. <https://doi.org/10.1007/s40615-020-00941-1>
- Howard, M. C. (2021). Gender, face mask perceptions, and face mask wearing: Are men being dangerous during the COVID-19 pandemic? *Personality and Individual Differences*, 170. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.110417>
- J. R. (2021). Evropska komisija odobrila uporabo cepiva podjetja Johnson & Johnson. *MMC RTV SLO*. <https://www.rtvlo.si/evropska-unija/evropska-komisija-odobrila-uporabo-cepiva-podjetja-johnson-johnson/572589>
- Kršinar, I. (4. 3. 2021). Vlada se pozvižga na stališča epidemiologov in predlog strokovnega sveta NIJZ za odpravo policijske ure. *Reporter*. <https://reporter.si/clanek/slovenija/vlada-se-pozvizga-na-staliska-epidemiologov-in-predlog-strokovnega-sveta-nijz-za-odpravo-policijske-ure-854504>
- Leung, N. H. L., Chu, D. K. W., Shiu, E. Y. C., Chan, K.-H., McDevitt, J. J., Hau, B.

- J. P., Yen, H.-L. Li, Y. Ip, D. K. M, Malik Peiris, J. S., Seto, W.-H. Leung, G. M., Milton, D. K. in Cowling, B. J. (2020). Respiratory virus shedding in exhaled breath and efficacy of face masks. *Nature Medicine*, 26(5), 676–680. <https://doi.org/10.1038/s41591-020-0843-2>
- Martinelli, L., Kopilaš, V., Vidmar, M., Heavin, C., Machado, H., Todorović, Z., Buzas, N., Pot, M., Prainsack, B. in Gajović, S. (2021). Face masks during the COVID-19 pandemic: A simple protection tool with many meanings. *Frontiers in Public Health*, 8. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2020.606635>
- Maxfield, M. G. in Babbie, E. R. (2015). *Research methods for criminal justice and criminology* (Seventh edition.). Cengage Learning.
- Ministrstvo za okolje in prostor, Geodetska uprava RS. (n. d.). *Portal Prostor*. <https://www.e-prostor.gov.si/>
- Mitar, M. (2011). *Uvod v metodologijo znanstvenega raziskovanja varnostnih pojavov*. Fakulteta za varnostne vede.
- Nacionalni inštitut za javno zdravje (NIJZ). (2020). *Koronavirus (SARS-CoV-2) – gradiva*. <https://www.nijz.si/sl/koronavirus-sars-cov-2-gradiva>
- Nacionalni inštitut za javno zdravje (NIJZ). (2021a). *Najpogostejša vprašanja in odgovori glede cepljenja proti covidu-19*. <https://www.nijz.si/sl/najpogostejša-vprasanja-in-odgovori-glede-cepljenja-proti-covid-19#kako-deluje-cepivo-proti-covid-19%3F>
- Nacionalni inštitut za javno zdravje (NIJZ). (26. 1. 2021b). *Raziskava o vplivu pandemije na življenje (SI-PANDA) 2020/2021*. <https://www.nijz.si/sl/raziskava-o-vplivu-pandemije-na-zivljenje-si-panda-20202021>
- Odlok o preklicu epidemije nalezljive bolezni SARS-CoV-2 (COVID-19). (2020). *Uradni list RS*, (68/20).
- Odlok o razglasitvi epidemije nalezljive bolezni COVID-19 na območju Republike Slovenije. (2020). *Uradni list RS*, (146/20).
- Odlok o začasnih delni omejitvi gibanja ljudi in omejitvi oziroma prepovedi zbiranja ljudi zaradi preprečevanja okužb s SARS-CoV-2. (2020). *Uradni list RS*, (155/20, 159/20, 163/20 in 181/20).
- Odlok o začasnih ukrepih za zmanjšanje tveganja okužbe in širjenja okužbe z virusom SARS-CoV-2. (2020, 2021). *Uradni list RS*, (188/20, 193/20, 198/20, 2/21, 5/21, 9/21, 12/21, 15/21, 20/21, 25/21, 27/21, 30/21, 35/21, 40/21, 43/21, 47/21, 55/21, 60/21, 63/21, 66/21, 69/21, 73/21, 79/21, 85/21, 89/21, 93/21, 96/21, 101/21, 104/21, 109/21, 114/21, 120/21, 124/21, 126/21).
- Odpravljena omejitev gibanja ponoči, ostaja prepoved prehajanja med regijami, zbiranja in prireditvev. (2021). Gov.si. Pridobljeno na <https://www.gov.si/novice/2021-04-10-odpravljena-omejitev-gibanja-ponoci-ostaja-prepoved-prehajanja-med-regijami-zbiranja-in-prireditvev/>
- Odredba o razglasitvi epidemije nalezljive bolezni SARS-CoV-2 (COVID-19) na območju Republike Slovenije. (2020). *Uradni list RS*, (19/20, 68/20).
- Pan, Y., Fang, Y., Xin, M., Dong, W., Zhou, L., Hou, Q., Li, H., Sun, G., Zheng, Z., Yuan, J., Wang, Z. in He, Y. (2020). Self-Reported compliance with personal preventive measures among chinese factory workers at the beginning of work resumption following the COVID-19 outbreak: Cross-sectional survey study. *Journal of Medical Internet Research*, 22(9). <https://doi.org/10.2196/22457>

- Policija. (12. 2. 2021). 15. februarja se odpravlja omejitev gibanja med občinami in dovoljuje zbiranje do deset ljudi. <https://www.policija.si/medijsko-sredisce/sporocila-za-javnost/sporocila-za-javnost-gpue/107655-15-februarja-se-odpravlja-omejitev-gibanja-med-obcinami-in-dovoljuje-zbiranje-do-deset-ljudi>
- Tabatabaeizadeh, S.-A. (2021). Airborne transmission of COVID-19 and the role of face mask to prevent it: A systematic review and meta-analysis. *European Journal of Medical Research*, 26(1), 1. <https://doi.org/10.1186/s40001-020-00475-6>
- Tabish, S.A. (2020). COVID-19 pandemic: Emerging perspectives and future trends. *Journal of Public Health Research*, 9(1). <https://doi.org/10.4081/jphr.2020.1786>
- Velikonja, N. K., Erjavec, K., Verdenik, I., Hussein, M. in Velikonja, V. G. (2020). Association between preventive behaviour and anxiety at the start of the COVID-19 pandemic in Slovenia. *Zdravstveno varstvo*, 60(1), 17–24. <https://doi.org/10.2478/sjph-2021-0004>
- Wei, J., Guo, S., Long, E., Zhang, L., Shu, B. in Guo, L. (2021). Why does the spread of COVID-19 vary greatly in different countries? Revealing the efficacy of face masks in epidemic prevention. *Epidemiology and Infection*, 149. <https://doi.org/10.1017/S0950268821000108>
- Welter, V. D. E., Welter, N. G. E. in Großschedl, J. (2021). Experience and health-related behavior in times of the corona crisis in Germany: An exploratory psychological survey considering the identification of compliance-enhancing strategies. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(3). <https://doi.org/10.3390/ijerph18030933>
- WHO. (11. 3. 2020a). WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19 – 11 March 2020. <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020>
- WHO. (30. 3. 2020b). COVID-19 – virtual press conference – 30 March 2020. https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/transcripts/who-audio-emergencies-coronavirus-press-conference-full-30mar2020.pdf?sfvrsn=6b68bc4a_2
- Zakon o nalezljivih boleznih (ZNB). (2006, 2020, 2021). *Uradni list RS*, (33/06, 49/20, 142/20, 175/20, 15/21, 82/21).

O avtoricah:⁶

Katja Kostanjevec, diplomirana varstvoslovka in študentka magistrskega študijskega programa Varstvoslovje, Fakulteta za varnostne vede, Univerza v Mariboru. E-pošta: kostanjeveckatja@gmail.com

Valentina Rupnik, študentka dodiplomskega univerzitetnega študijskega programa Varstvoslovje, Fakulteta za varnostne vede, Univerza v Mariboru in študentka Višje policijske šole. E-pošta: valentina.rupnik@outlook.com

Sonja Slemenšek, študentka dodiplomskega univerzitetnega študijskega programa Varstvoslovje, Fakulteta za varnostne vede, Univerza v Mariboru. E-pošta: sonja.slemensek@gmail.com

⁶ Avtorice so našteje po abecednem vrstnem redu, saj je bilo delo opravljeno enakovredno. Doc. dr. Boštjanu Slaku se iskreno zahvaljujemo za vso pomoč med pisanjem članka.

Lea Školaris, diplomirana varstvoslovka in študentka magistrskega študijskega programa Informacijska varnost, Univerza v Stockholmu. E-pošta: lea.skolaris@gmail.com

Vključevanje prebivalcev k prepoznavanju varnostnih problemov v lokalnih skupnostih: primer Mestne občine Ljubljana

Maša Likeb Nenezić, Kaja Prislan

Namen prispevka:

Cilj prispevka je predstaviti nekatere sodobne pristope k vključevanju prebivalcev v procese zagotavljanja varnosti. Prispevek nadalje prikazuje delovanje spletnega portala »Servis pobude meščanov« Mestne občine Ljubljana in predstavlja pobude, ki jih na tem portalu podajajo občani v povezavi z varnostno problematiko. Identificirali smo najpogostejše probleme, ki jih zaznavajo občani na področju varnosti, in ugotovili, kako se na pobude odzivajo občina ter pristojni organi.

Metode:

Izveden je bil pregled funkcionalnosti spletnega portala »Servis pobude meščanov« in pobud, ki jih občani podajajo glede varnostnih problemov. Opravljena je bila kvantitativna analiza pobud, podanih do leta 2018, in vsebinska analiza skupno 1.474 pobud.

Ugotovitve:

Ugotavljamo, da občani Mestne občine Ljubljana s pobudami aktivno prispevajo k izboljševanju varnosti v lokalnih skupnostih, največ predlogov pa je povezanih s prometno problematiko. Na področju varnosti je bilo največ pobud povezanih z ureditvijo varnosti udeležencev v prometu, prekrški, vandalizmom, kraji, kršitvami javnega reda in miru ter ogrožanjem varnosti otrok.

Omejitve/uporabnost raziskave:

Omejitve prispevka so povezane s časovnim okvirom analize in omejenim dostopom do nekaterih pobud.

Praktična uporabnost:

Ugotovitve so uporabne za odločevalce na občinski ravni, saj povzemajo najpogostejše probleme, na katere opozarjajo prebivalci lokalnih skupnosti in predstavljajo potencialne izboljšave delovanja spletnega portala.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

V prispevku prikazujemo primer dobre prakse za zbiranje podatkov o varnostnih problemih v lokalnih skupnostih in vključevanje stališč prebivalcev v procese načrtovanja ukrepov na področju zagotavljanja varnosti.

Ključne besede: varnost, lokalna skupnost, občina, prebivalci, pobude, spletni portal

UDK: 351.78+352

Inclusion of residents in identifying safety and security problems in local communities: The case of the City Municipality of Ljubljana

Purpose:

The aim of the article is to present some modern approaches to the involvement of citizens in the processes of ensuring safety and security. Furthermore, the article provides an overview of the web portal »Citizens' Initiative Service« of the City Municipality of Ljubljana and the initiatives submitted by citizens on this portal in connection with safety and security issues. We identified the most common safety and security problems perceived by citizens and analysed the responses of the municipality and other stakeholders to the initiatives.

Design/Methods/Approach:

A review of functionalities of the web portal »Citizens' Initiative Service« (City Municipality of Ljubljana) and citizens' initiatives regarding safety and security issues was carried out. A quantitative analysis of initiatives submitted up to 2018 and a content analysis of a total of 1474 initiatives were performed.

Findings:

We found that the citizens of the City Municipality of Ljubljana are actively contributing to the improvement of safety and security in local communities through their initiatives. Most of the proposals were related to traffic safety, while in the field of security, initiatives were mostly associated to road issues, misdemeanours, vandalism, thefts, public order disturbance, and child safety.

Research Limitations/Implications:

The limitations of the research are related to the time frame of the analysis and limited access to certain initiatives.

Practical Implications:

The findings are useful for security managers at the municipal level, as they summarise the most common problems highlighted by residents of local communities and represent potential improvements of the web portal.

Originality/Value:

The article presents the example of good practice of collecting data on safety and security problems in local communities and involving the residents' perceptions in the processes of planning future measures in the field of security.

Keywords: safety, security, local community, municipality, residents, initiatives, online portal

UDC: 351.78+352

1 UVOD

Problemi, s katerimi se soočajo sodobne urbane skupnosti, izvirajo s področij zdravja, mobilnosti, energetike, kakovosti bivanja in vse bolj tudi s področja varnosti (Služba Vlade Republike Slovenije za razvoj in evropsko kohezijsko politiko [SVRK], 2017). Ker je varnost predpogoj za uspešno delovanje družbe in njenih skupnosti, se z njo v precejšnji meri, kot ključni deležnik v Sloveniji, ukvarjajo tudi občine, ki lahko skozi reševanje varnostnih problemov in izboljšanje občutka varnosti vplivajo na večjo kakovost življenja v mestih. Občine se z zagotavljanjem varnosti ukvarjajo na različne načine. Med temeljne ukrepe sodijo npr. občinski programi varnosti in varnostni sosveti, občinski projekti, prav tako pa dejavnosti, ki jih izvajajo občinski in drugi na lokalni ravni za varnost pristojni organi. Ker pa je za učinkovito reševanje varnostnih problemov potrebno tudi sodelovanje občanov (Eman in Petek, 2018), ki sami najbolje zaznavajo in poznajo probleme v skupnostih, je pomembno, da so zagotovljeni ustrezni komunikacijski kanali z upravljavci mest, ki omogočajo dvostransko komunikacijo in spodbujajo transparentnost ter demokratičnost pri načrtovanju rešitev. Če se v prihodnje želijo izboljšati prakse na področju zagotavljanja varnosti, je poleg stališč strokovnjakov treba razumeti tudi poglede in pričakovanja prebivalcev (Prislan in Lobnikar, 2019).

Iz pregleda tujih praks, predstavljenih v nadaljevanju prispevka, je razvidno, da so v uporabi številne inovativne rešitve, ki omogočajo lažje komuniciranje državnih in lokalnih oblasti s prebivalci in obveščanje javnosti glede aktualnega dogajanja in pomembnejših varnostnih dogodkov ter problemov (npr. naravne nesreče, teroristični napadi, pogrešane osebe, klici na pomoč ipd.). Rešitve naslavljajo različne probleme specifične za posamezne skupnosti in okolja, navadno pa se razvijajo v obliki mobilnih in spletnih aplikacij, ki omogočajo uporabnikom enostavno uporabo in hiter dostop ter prenos informacij.

Tovrstnih rešitev je sicer zadnja leta, skladno z vsesplošnim trendom digitalizacije in tehnološko podprtega razvoja upravljanja, vedno več. Upoštevajoč usmeritve Evropske unije na področju razvoja urbanih okolij (European Commission, n. d.) je cilj razvijati pametna mesta in pri tem zagotoviti večjo kakovost življenja v urbanih skupnostih na osnovi pametnih rešitev. To pomeni, da morajo rešitve naslavljati dejanske potrebe družbe, reševati aktualne probleme, pri tem pa mora biti zagotovljen odprt pristop, ki k reševanju problemov vključuje različne deležnike, tudi javnost oz. prebivalce. Dejstvo pa je, da se družbe

tovrstnega razvoja lotevajo z različnimi pristopi in idejami, kar vodi v raznolikost rešitev, ki so v uporabi, tudi na področju reševanja varnostne problematike. Tudi v Sloveniji so za potrebe komunikacije in vključevanja javnosti na področju družbenega upravljanja v uporabi različne rešitve. Zaradi raznolikosti možnih rešitev in lažjega odločanja glede primernosti njihove uporabe oz. implementacije je pomembno slediti dobrim praksam oz. poznati rešitve, ki so se v praksi izkazale za učinkovite. Pregled literature kaže, da, z izjemo enega prispevka, ki predstavlja aplikacije za odzivanje na nujne situacije (Tundis et al., 2020), primanjkuje pregled inovativnih rešitev, ki se uporabljajo za zbiranje podatkov od prebivalcev v podporo odločanju pri upravljanju varnostnih problemov. Sicer obstajajo prispevki, ki na splošno povzamejo dobre prakse sodelovalnega pristopa k razvoju pametnih mest (npr. Cardullo; 2021; Tadili in Fasly, 2019; Wolff et al., 2018) ali analizirajo uporabnost e-uprave ter funkcionalnosti občinskih spletnih storitev (npr. Fulga in Profiroiu, 2019; Kurtz et al., 2013), vendar pa ne naslavljajo uporabnosti tovrstnih rešitev v kontekstu zagotavljanja varnosti. Nekatere sodobne tehnološke rešitve, ki se uporabljajo pri izvajanju policijske dejavnosti, v svojih prispevkih povzemajo Prislan in Slak (2018) ter Prislan in Lobnikar (2019), vendar prav tako ne vključujejo rešitev, ki bi omogočale participacijo javnosti.

V prvem delu prispevka tako predstavljamo nekatere sodobne pristope in rešitve k vključevanju prebivalcev v ugotavljanje varnostnih potreb v lokalnih skupnostih, pri čemer izpostavljamo potencialne uporabe sodobnih informacijsko-komunikacijskih tehnologij [IKT]. Med tovrstne rešitve sodijo tudi spletni portali, ki uporabnikom nudijo možnost podajanja predlogov za izboljšanje kakovosti življenja v skupnosti. S tovrstnimi storitvami je lahko komunikacija med uporabniki in pristojnimi organizacijami bolj enostavna, hitra in dostopna v primerjavi s klasičnimi komunikacijskimi kanali, ki so bili v uporabi v preteklosti.

V drugem delu prispevka se tako osredotočimo na pregled spletnih občinskih portalov v Sloveniji. Osrednji namen prispevka je ugotoviti, kako funkcionalni so ti portali in kakšne pobude (z vidika varnosti in tudi širše) občinam največkrat podajajo občani. Skladno s tem smo izvedli pregled delovanja spletnega portala Mestne občine Ljubljana [MOL], ki z vidika uporabnikov sodi med najbolj aktivne. Pri tem smo analizirali številčnost pobud po posameznih vsebinskih področjih, analizirali, na kakšne probleme s področja varnosti najpogosteje opozarjajo občani, in ugotavljali, kako se na tovrstne pobude odzivajo občina in drugi pristojni organi. Na podlagi rezultatov omenjenega pregleda smo identificirali, kakšne so najpogostejše varnostne skrbi prebivalcev MOL oz. katera področja bi bilo treba nasloviti za izboljšanje varnosti. Obenem smo ugotavljali, ali takšne rešitve dejansko krepijo vključenost javnosti, in nato skozi razpravo oblikovali nekatera priporočila za izboljšanje uporabniške izkušnje in razvoj funkcionalnosti analiziranega portala.

2 REŠEVANJE VARNOSTNIH PROBLEMOV V LOKALNIH SKUPNOSTIH

Zadnja leta je v sistemu zagotavljanja varnosti aktualen trend pluralizacije policijske dejavnosti, kar pomeni, da se v varnostno dejavnost vključuje vedno

več (tudi novih) varnostnih in nadzorstvenih organizacij ter civilna družba. V procesih zagotavljanja varnosti se namreč prepletajo različni referenčni objekti in to so država, lokalna skupnost in posamezniki (Sotlar, 2016). Skozi sinergične učinke lahko njihovo povezovanje in sodelovanje pripomoreta k učinkovitejšemu odkrivanju nevarnosti in reševanju varnostnih problemov v skupnostih. Lobnikar in Modic (2015), ki med ključne deležnike poleg formalnih institucij uvrščata tudi skupnosti, pravita, da sodelovanje prebivalcev s policijo običajno vključuje identificiranje lokalnih problemov in implementacijo rešitev. To je tudi izhodišče sodobne strategije policijskega dela v skupnostih.

V Sloveniji so za zagotavljanje notranje varnosti (katere del je tudi lokalna varnost) pristojni različni subjekti, ki jih delimo na formalno, neformalno in institucionalizirano neformalno družbeno nadzorstvo (Pečar, 1992). Pri tem formalno družbeno nadzorstvo opravljajo državni oz. javni mehanizmi, katerih pristojnosti in postopki so formalno določeni, mednje pa sodijo državne in občinske institucije, kot so policija, tožilstvo, sodišča, zapori, vojska, obveščevalne službe, redarstvo in inšpekcijske službe. Neformalno družbeno nadzorstvo pa je na drugi strani izvendržavno organizirano in poteka na podlagi medsebojnih odnosov ter interakcij med posamezniki in skupinami v skupnosti. Med tovrstne subjekte sodijo npr. družine, vrstniške skupine, lokalne skupnosti, mediji, društva, kulturne ali verske in druge organizacije (Bučar Ručman, 2016), ki jih do določene mere regulira država, vendar pa neposredno ne predstavljajo prebivalcev. To so organizacije zasebnega varstva in detektivske dejavnosti, katerih značilnost je, da poslujejo po konceptih gospodarske dejavnosti (Eman in Petek, 2018). V tem segmentu družbenega nadzorstva je prebivalstvo ključnega pomena pri zagotavljanju varnosti v skupnostih. Medsebojno obveščanje, opozarjanje in kontroliranje lahko pripomore k zmanjšanju nezakonitih dejanj in k hitrejšemu ukrepanju ter posledično večji varnosti v skupnostih.

Na lokalni ravni so poleg državnih organov v zagotavljanje varnosti vključeni tudi občine in njihovi prekrškovni organi. Med pomembne institute, ki ga na področju lokalne varnosti uporabljajo občine, sodijo še občinski programi varnosti, katerih namen je skrbeti za razvoj in ustrezno načrtovanje ter organizacijo javne varnosti in reda v skupnostih. Praviloma občine med cilje občinskih programov varnosti vključujejo tudi spodbujanje posameznikov in prebivalcev, da aktivno prispevajo k varnosti v okolju, kjer se gibajo, živijo in delajo (»Občinski program varnosti MOL«, 2008). Vključevanje skupnosti in prebivalcev poteka skozi delovanje varnostnih sosvetov na občinski ravni, ki so jih ustanovile občine, in obravnavajo ter analizirajo varnostne razmere na več področjih, kot so kriminaliteta, javni red in mir, cestni promet in druga področja, kjer je zaznanih največ varnostnih problemov v skupnosti. Za reševanje teh varnostnih problemov sosveti navadno predlagajo ukrepe za razrešitev težav in nadaljnje preventivne ukrepe za preprečevanje varnostno problematičnih situacij. Skladno s tem varnostni sosveti sprejemajo zamisli in predloge občanov, ki bi pripomogli k povečanju varnosti v skupnosti (Mestna občina Maribor, n. d.). Na ta način naj bi občine pokrivalo več vrst varnostnih problemov in spodbudile člane skupnosti k podajanju pobud za reševanje izpostavljene problematike. Čeprav so formalno občinski mehanizmi idejno dobro zastavljeni, občinski varnostni programi pogosto niso prilagojeni

lokalni problematiki, tudi vključevanje ljudi v varnostne sosvete marsikje ni bilo povsem uspešno (Meško et al., 2012). Praktično gledano sta oba omenjena izziva povezana s slabo komunikacijo, ki vodi v manj kakovostnejše informacije o stanju in zaznanih problemih v skupnostih. Občine se morajo zavedati, da aktivno sodelovanje prebivalcev omogoča kakovostnejše zagotavljanje varnosti in lažje identificiranje prioritetenih področij obravnave. Prebivalci lahko z opažanji in opozarjanji pripomorejo k preventivnemu ukrepanju in odpravljanju varnostnih problemov v skupnosti.

2.1 Inovativni pristopi za hitrejše obveščanje in identifikacijo varnostnih problemov

Informacijska tehnologija v sodobnem času predstavlja gonilno silo družbenega napredka in tako je v preteklih letih postala temelj razvoja procesov in sistemov, povezanih z družbenim upravljanjem. Prihodnost razvoja urbanih skupnosti so pametna mesta, ki predstavljajo cilj evropskih in mnogih nacionalnih razvojnih strategij (Prislan in Slak, 2018). Pri tem se pametna mesta opredeljujejo kot učinkovito integracijo med socialnim in tehničnim sistemom, katerega namen je zagotoviti trajnosten, napreden in vključujoč razvoj skupnosti. Osnova tega je kompleksna infrastruktura informacijskih tehnologij, ki omogoča zbiranje in upravljanje s podatki ter posledično sprejemanje informiranih odločitev (Ramaprasad et al., 2017; The British Standard Institution, 2014). Pomemben steber pametnih mest (poleg mobilnosti, zdravja, energetike, okolja itd.) je tudi varnost, kjer je cilj zagotoviti boljše upravljanje in zagotavljanje varnosti z uporabo različnih orodij, ki omogočajo zbiranje podatkov in napredne analitike, s katerimi je mogoče zagotoviti učinkovitejše odzivanje na kriminaliteto in varnostno problematiko (Di Bella et al., 2014). Izjemen pomen tehnološkega napredka je mogoče pripisati dejstvu, da lahko varnostne in druge z varnostjo povezane organizacije z uporabo IKT optimizirajo svoje delovne procese na način, ki jim pomaga pri pridobivanju informacij in vzpostavljanju varnega komunikacijskega omrežja, izvajanju predpisov, lažji izmenjavi informacij in učinkovitejši komunikaciji z javnostjo (Mastrofski in Willis, 2010; van den Born et al., 2013). Nove tehnološke pridobitve so trenutno najbolj očitne pri uvajanju sistemov in storitev, ki lajšajo in poenostavljajo komunikacijo ter omogočajo hitrejše zbiranje in obdelavo oz. analitiko podatkov, potrebnih za uspešno odkrivanje varnostnih incidentov in odzivanje nanje. V ta namen se razvijajo različne inovativne rešitve, v obliki informacijskih sistemov, naprednih tehnologij, analitičnih programov in aplikacij (Prislan in Slak, 2018).¹ Za zbiranje podatkov, ki vključuje prostovoljno participacijo javnosti oz. prebivalcev, se navadno uporabljajo preproste aplikacije z raznovrstnimi nameni.

Tundis et al. (2020) aplikacije za odzivanje na nujne situacije razvrščajo v štiri kategorije, in sicer:

- »Aplikacije bližnjice« (ang. *Short-cut apps*), ki uporabnikom omogočajo, da z enim pritiskom na gumb sprožijo nujni klic. Vsaka aplikacija ima

¹ *Sodobne rešitve delujejo na osnovi najrazličnejših gradnikov, kot so omrežja (4G/5G), IoT naprave in senzorji, geografski informacijski sistemi.*

svoj namen in temu primerno tudi posreduje podatke, kot sta lokacija in ime, nekatere tudi vzpostavijo klic ali video klic z bližnjim ali s policijo.

- »Aplikacije z nujnimi informacijami« (ang. *Emergency-Information Apps*) so namenjene posredovanju informacij o zdravju uporabnika.
- »Aplikacije za sledenje kriminaliteti in naravnim katastrofam« (ang. *Crime/Disaster-Tracking Apps*) so namenjene obveščanju uporabnikov o obstoječih varnostnih problemih in nevarnostih.
- »Geografsko omejene opozorilne aplikacije« (ang. *Geo-fencing Apps*) so namenjene opozarjanju uporabnikov. Ti v določenem območju prejmejo sms sporočilo ali obvestilo kot opomnik na potencialno nevarnost ali nesrečo (npr. da je treba ugasniti pečico/štedilnik ali da prehajajo v območje morebitne nevarnosti). Takšne aplikacije omogočajo tudi, da hiter tresljaj telefona vključi kamero, kar je koristno v primeru nesreč, saj dokumentira, kaj se je dogajalo.

V praksi se tako za izboljševanje varnosti uporabljajo različne aplikacije, namenjene širši javnosti, pri čemer je vrsta oz. namenskost teh aplikacij prilagojena varnostnim razmeram in potrebam specifične skupnosti oz. družbe. V določenih državah (Brazilija, Mehika, Venezuela, Peru in Kolumbija) so npr. v uporabi mobilne aplikacije, ki omogočajo uporabnikom prijaviti varnostni dogodek ali incident na nekem določenem območju, ta pa opozori ostale uporabnike aplikacije o lokacijah, kjer v tistem trenutku potekajo zaznani dogodki (streljanje ipd.), da se lahko takšnim lokacijam pravočasno izognejo. V nujnih primerih pa aplikacije omogočajo tudi takojšnjo vzpostavitev zveze z najbližjo policijsko postajo (Asmann, 2017; Gagne, 2014). Aplikacije so torej lahko v pomoč tudi policiji, ki lahko preko zbiranja podatkov z oseb na terenu (o dogodkih, lokacijah, gibanju pobežlih oseb ipd.), zmanjša svoj reakcijski čas (Tundis et al., 2020). Bhana et al. (2013) denimo predstavljajo rešitev v obliki aplikacije, ki omogoča, da uporabniki prijavljajo prometne nesreče in zastoje, kar omogoča spremljanje vzorcev v prometu in izboljšave varnosti v prometu. Podobno obstajajo tudi mobilne aplikacije za obveščanje o dogajanju v primeru terorističnih napadov, ki so v uporabi povsod po svetu in omogočajo neprestano obveščanje o morebitnih napadih. Uporabniki pa lahko s pošiljanjem novic obveščajo druge uporabnike na morebitno nevarnost (iHLS Startups Accelerator, 2017). Poleg navedenih obstajajo še druge rešitve, ki lahko varnostnim organizacijam pomagajo pri hitrejšem reševanju primerov. Obstajajo npr. aplikacije, ki omogočajo vključevanje prebivalcev v iskanje pogrešanih oseb ali izgubljene/ukradene lastnine. Takšne aplikacije omogočajo kontaktiranje bližnjih policijskih postaj, ki delujejo na območjih, na katerih bi lahko bile iskane osebe ali lastnina. V večini primerov gre za otroke, katerih starši niso bili pozorni, ti otroci pa so se znašli na policijski postaji ali pa za izgubljene predmete nepazljivih lastnikov (Kato, 2018). Zanimiva je denimo tudi rešitev, ki jo predstavlja Castillo-Cara et al. (2020) za preprečevanje nasilja v družini v obliki aplikacije, ki omogoča nadzor oz. spremljanje gibanja oseb, ki imajo izrečeno prepoved približevanja. V primeru zaznanih kršitev aplikacija obvesti tako policijo kot tudi žrtev oz. osebo, ki je zahtevala prepoved.

V državah, ki se pogosteje soočajo z različnimi naravnimi katastrofami, so prebivalcem na voljo aplikacije z vremenskimi opozorili in obvestili o potencialnih

ekstremnih vremenskih razmerah. Npr. Project NOAH je znanstveni in tehnološki projekt, ki želi izkoristiti prednosti in funkcionalnosti sodobnih tehnologij za zmanjšanje posledic naravnih katastrof. Aplikacija omogoča opozarjanje o morebitnih poplavih in tajfunih na območju, kjer se gibajo uporabniki (Briones, 2017). Nekaterе druge aplikacije opozarjajo prebivalce (uporabnike) tudi na morebitne potrese, ciklone, nevihte in cunamije, omogočajo pa tudi preglede satelitskih posnetkov in hitre klice na pomoč (Rotter in Price, 2019). V Italiji občine spodbujajo sodelovanje javnosti pri identifikaciji zanemarjenih in zapuščenih stavb, kar olajšuje proces kartiranja in načrtovanja občinskih projektov (ang. *Collaborative mapping*), pri tem pa sprejemajo tudi predloge prebivalcev, kako bi se te stavbe lahko uporabile, da bi prispevale k dobrobiti skupnosti (Sanseverino et al., 2017). V Franciji, natančneje v Parizu, se npr. prebivalci soočajo s problematiko čezmerno razširjenih podgan v mestu. Ker se organizacijam, odgovornim za deratizacijo, ne uspe hitro odzvati na vse opozorilne klice, so ustvarili aplikacijo (fra. *Signale un rat*), kjer lahko na zemljevidu posamezniki označijo, kje so opazili podgane, in na tak način obvestijo ostale uporabnike in odgovorne za deratizacijo (Franceinfo, 2018).²

Aplikacije, ki so v današnjem času na voljo, omogočajo vse več možnosti za obveščanje uporabnikov o raznih varnostnih problemih, ki niso nujno povezani zgolj s kriminaliteto in nesrečami. Aplikacije tako poskrbijo za hitro obveščanje in omogočijo primerno in pravočasno ravnanje, pripravo ali umik pred nevarnostjo. Omenjeni primeri prikazujejo, kako lahko tehnologija omogoča in ne nazadnje spodbuja komunikacijo med prebivalci nekega območja in obveščanje o varnostnih incidentih in pomembnih situacijah.

Tudi v Sloveniji je zadnja leta opaziti vse več podobnih rešitev. Znana je npr. spletna aplikacija po imenu »Invazivka«, ki je namenjena zbiranju podatkov o invazivnih tujerodnih vrstah za potrebe zatiranja invazivnih vrst živali in rastlin (Sektor za ohranjanje narave, Ministrstvo za okolje in prostor, 2021; Spletni portal Invazivke, n. d.). Občina Ljubljana denimo razvija različne spletne in mobilne aplikacije za izboljšanje kakovosti življenja v občini in tudi varnosti, tako posredno kot neposredno. Med njimi velja omeniti storitve za spremljanje kakovosti zraka, varnih poti v šolo, aplikacije za sledenje reševalnim skupinam in osebju na terenu in za vodenje prekrškov (gre za interne organizacijske rešitve) (MOL, 2021). V Sloveniji trendi razvoja naprednih rešitev pospešeno potekajo predvsem zadnja leta, zato je pričakovati več raznovrstnih rešitev v prihodnosti. Kot zanimivega z varnostnega vidika lahko omenimo projekt 5G Varnost, ki ga izvaja konzorcij gospodarskih in raziskovalnih organizacij iz Slovenije, katerega cilj je razviti nove napredne arhitekture, tehnologije in aplikacije za izboljšanje delovanja organizacij javne varnosti, zaščite in reševanja ter prebivalcev na področju osebne varnosti (Iskratel, n. d.).

Tovrstne rešitve so pomembne, ker omogočajo hitrejše reševanje varnostnih problemov, s katerimi se prebivalci dnevno srečujejo in jih po njihovem mnenju najbolj ogrožajo. Če izhajamo iz navedbe Lobnikarja in Modic (2015), da

² *Tovrstne aplikacije temeljijo predvsem na zbiranju in posredovanju lokacijskih podatkov in osebnih podatkov, v primeru dovoljenja uporabnikov. Pri tem se podatki povezujejo z geografskimi informacijskimi sistemi ali digitalnimi zemljevidi.*

sodelovanje prebivalcev s policijo običajno vključuje identificiranje lokalnih problemov in implementacijo rešitev, so zaznave prebivalcev o varnostnih ogroženjih in uspešnosti odgovornih subjektov, enako pomembne kot dejanska oz. realna varnostna situacija, saj vplivajo na zadovoljstvo javnosti, ki pa ne nazadnje vpliva na legitimnost oblasti. Kadar se varnostni problemi ne rešujejo pravočasno, lahko prebivalci postanejo nezadovoljni in nemirni, zato morajo deležniki spremljati in naslavljati probleme skupnosti, njihovi prebivalci pa so ključni vir podatkov. Da bi bili varnostni problemi hitreje in učinkovitejše rešeni, je pomembno, da jih pravočasno zaznavamo, čemur so namenjene zgoraj opisane aplikacije. Za uspešne in uporabne v ta namen so se v Sloveniji izkazali tudi spletni portali za podajanje pobud občanov, ki so na voljo vsem prebivalcem na določenem območju, ki želijo izpostaviti opažen problem v skupnosti. Ti portali omogočajo hitro komunikacijo med občinami in občani, te pa lahko, glede na pobude, ukrepajo in obvestijo odgovorne o opaženi problematiki.

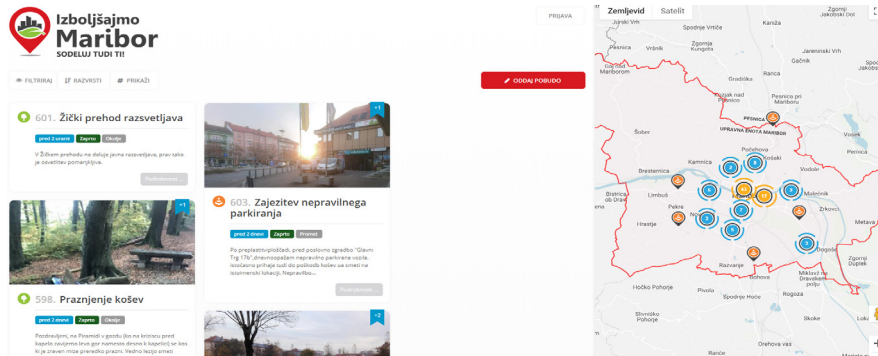
2.2 Spletni portali slovenskih občin

Mnogo občin v Sloveniji spodbuja prebivalce, da se vključujejo v razvoj in reševanje problematike lokalnih skupnosti. Načini, kako so vzpostavljeni komunikacijski kanali, se razlikujejo med občinami. Pregled spletnih strani in storitev za 212 občin pokaže, da večina (203 oz. 95 %) uporablja klasičen pristop k zbiranju predlogov in komunikacij v pisni obliki po pošti, e-pošti ali preko obrazca. Od teh več kot polovica omogoča oddajanje pobude z izpolnitvijo spletnega obrazca, v katerem morajo pobudniki posredovati kontakt, občina pa odgovor navadno pošlje neposredno pobudnikom. V spletnem obrazcu lahko poleg pobud pošljejo tudi pripombe, predloge in vprašanja, ki zadevajo občino. Branje podanih pobud praviloma ni omogočeno, omogočeno pa je branje pogosto zastavljenih vprašanj, vendar ta redko zadevajo varnostna vprašanja.

Poleg klasičnih pristopov pa nekatere druge občine razvijajo rešitve za bolj odprto komunikacijo. V teh primerih so pobude javne, prikazani so tudi odgovori občin, ponekod pa so storitve podprte z naprednejšimi spletnimi storitvami (npr. zemljevidi, iskalniki), (mobilnimi) aplikacijami in portali. Skupaj je takšnih občin devet (Kranj, Krško, Ljubljana, Maribor, Novo mesto, Ptuj, Šentjur, Šmartno pri Litiji, Velenje). Mestna občina Maribor je npr. v okviru evropskega projekta UPSIDE vzpostavila spletno mesto in mobilno aplikacijo »Izboljšajmo Maribor«, s katerima prebivalcem omogoča aktivno sodelovanje pri izboljšavah na več področjih, kot so: okolje, promet, izobraževanje, sociala, kultura, šport in podobno. Aplikacija v osnovi olajša prebivalcem stik z lokalno skupnostjo, hkrati pa jim omogoča, da podajajo mnenja, pobude in opozarjajo na opaženo problematiko v občini, torej ne nazadnje v okolju, kjer se gibajo in živijo. Uporabnik lahko do storitve dostopa z mobilno aplikacijo, tabličnim računalnikom, pametnim telefonom in preko spletnega naslova. Omogoča dostop brez prijave, ta je potrebna le ob podajanju pobude ali vprašanja. Pristojni pa poskušajo odgovore na pobude zagotoviti v največ petih delovnih dneh od prejema. Skupaj lahko uporabniki pobude podajo v 12 različnih kategorijah, med katerimi so tudi področja, ki zajemajo varnostno

problematiko (npr. redarstvo, cestni promet, turizem, inšpekcija, okolje). Primer spletne rešitve je prikazan na sliki 1.

Slika 1:
Uvodna stran
spletnega
portala
»Izboljšajmo
Maribor« in
zemljevidni
prikaz lokacij
podanih
pobud (vir:
Izboljšajmo
Maribor, n. d.)

Podobno kot Maribor tudi Mestna občina Kranj prebivalcem omogoča podajanje pobud na spletnem portalu »KrPovej«. Pobude občanov in odgovori občine so javne narave in jih lahko pregledujemo glede na tip pobude, lokacijo, datum ali status (npr. če se pobuda še rešuje ali je bila že obravnavana in s tem zaključena). Izbiramo lahko med 27 področij, v okviru katerih lahko podamo predloge in pobude, ter 27 območij, ki se nanašajo na krajevne skupnosti, v katerih je bil opažen problem ali podana pobuda. Spletni portal omogoča, da pri podajanju pobude, stanje podrobno opisno in slikovno opišemo in nato izpostavljen problem kategoriziramo glede na 27 področij, kot so ceste, javni red in mir, šport, turizem, civilna zaščita, mladi, kultura, sociala, zdravstvo itd. (Mestna občina Kranj, n. d.). Opisan portal Mestne občine Kranj ima podoben koncept delovanja kot »Servis pobude meščanov« MOL, ki je v nadaljevanju predmet naše podrobnejše analize.

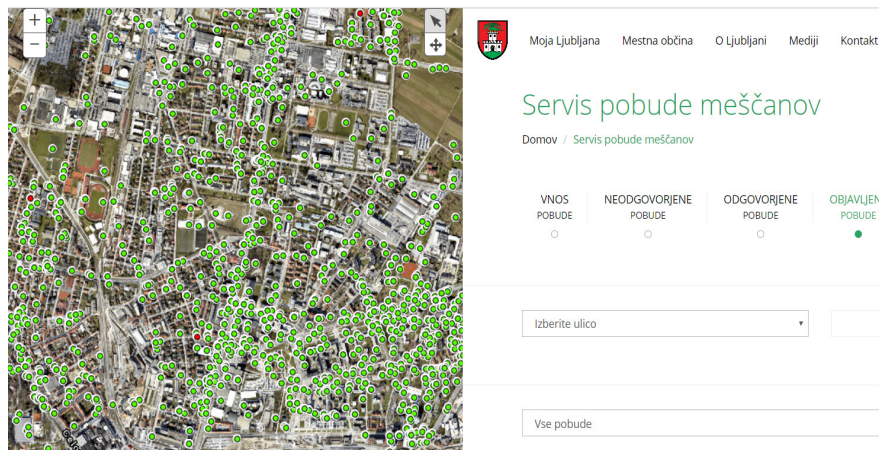
3 PREGLED DELOVANJA SPLETNEGA PORTALA »SERVIS POBUDE MEŠČANOV« MESTNE OBČINE LJUBLJANA

Skladno z namenom prispevka v tem poglavju najprej predstavljamo razvoj, delovanje in funkcionalnosti spletnega portala MOL »Servis pobude meščanov«, zatem pa v naslednjem poglavju predstavljamo vsebinsko analizo pobud, povezanih z varnostno problematiko. Omenjen portal smo za analizo izbrali, ker so pobude na tem spletnem mestu javno dostopne, nanje pa je podan tudi javno dostopen odgovor občine. »Servis pobude meščanov« MOL ima tudi najbolj aktivno udeležbo občanov (glede na število podanih pobud v letnem obdobju), portal pa je aktiven že več kot 15 let in je tako že preizkušen ter uveljavljen med prebivalci. Poleg tega pa je Ljubljana kot prestolnica ena najbolj obiskanih mest zaradi dnevniških migracij, saj zaradi centraliziranosti podjetij in drugih institucij ogromno ljudi dnevno migrira v Ljubljano na delo ali pa v izobraževalne ustanove, zaradi česar je na portalu pogosta tudi dejavnost drugih uporabnikov (prebivalcev drugih občin). Čez leta se je portal razvijal in napredoval, občina ga je večkrat prenovila in preoblikovala v uporabniško prijazno okolje, ki je enostavno za uporabo. Tudi rubrike so se skozi leta glede na opažene predloge spreminjale

tako, da je uporabnikom pobude lažje uvrstiti glede na problematiko, ki jo želijo izpostaviti.

Prvoten, t. i. odsek za pobude meščanov je bil ustanovljen leta 2003. Njegova primarna naloga je bila podpora pri komuniciranju z občani Ljubljane ter spremljanju njihovih pobud, ki se nanašajo na delovno področje in pristojnost MOL. Sam »Servis pobude meščanov« MOL pa deluje od decembra 2008 in je spletni portal, ki omogoča komunikacijo med prebivalci Ljubljane in občino. Portal je dostopen vsakomur, ki želi izpostaviti opažen problem v skupnosti, razpon tematik in rubrik, v katere lahko pobudniki kategorizirajo svoje predloge ter opažanja, pa je ogromen. Izbirajo lahko med različnimi rubrikami oz. tipi pobud in določijo lokacijo, na katerem območju so opazili težavo, ki jo izpostavljajo. Pobude se nanašajo na različnejša področja družbenega življenja, kot so kultura, športne površine, socialno varstvo in zdravje, stanovanjska problematika, javne površine, ceste, delo služb, javni red in mir, umiritev prometa in varnost (Servis pobude meščanov, 2019).

Pobude za izboljšanje kakovosti življenja v MOL sicer niso vezane izključno na spletni portal »Servis pobude meščanov«, saj predloge občina sprejema tudi preko elektronskega naslova, telefona ali pa osebno. MOL ocenjuje, da preko spletnega portala prejme približno polovico pobud, preostali delež pa se porazdeli med prejetje pobud preko elektronske pošte, telefona in osebnega stika (MOL, Oddelek za pobude meščanov, 2018a; Servis pobude meščanov, 2019).

Slika 2:
Uvodna stran portala »Servis pobude meščanov« MOL in prikaz objavljenih pobud na zemljevidu (vir: Servis pobude meščanov, 2019)

Na sliki 2 je razviden prikaz pobud občanov MOL glede na lokacijo in status obravnave pobude. Z zeleno barvo so označene vse odgovorjene pobude, z rdečo pa še neodgovorjene oz. neobravnavane. Ob vpogledu je možno filtriranje prejetih pobud glede na tip pobude, območje (četrtne skupnosti, kjer naj bi bila težava, ki jo izpostavljajo opažena) ter čas, za katerega so omogočene tri časovne opredelitve (zadnji teden, zadnji mesec in vse) (Servis pobude meščanov, 2019).

Na vsako pobudo občina tudi odgovori, praviloma v treh do osmih dneh, čas obravnave pa je praviloma odvisen od kompleksnosti pobude, kar pomeni, da je lahko tudi daljši, če je treba preveriti stanje na terenu (MOL, Oddelek za pobude meščanov, 2018a; Servis pobude meščanov, 2019). V primeru, da

izpostavljen problem ni v pristojnosti občine, pobudnika napotijo na pravi naslov. Ocenjujejo, da na spletnem portalu ugodijo večini konkretnih pobud, ki se nanašajo na popravila poškodb na cestišču, zamenjave prometnih znakov, obrezovanja grmičevja, košnja trave, kidanje snega in podobno. V primeru, da zaradi pomanjkanja sredstev ne morejo ugoditi pobudi, se le ta uvrsti v načrte prihodnjega leta (MOL, Oddelek za pobude meščanov, 2018a; Servis pobude meščanov, 2019).

Pobude, podane na spletnem servisu, večinoma izpostavljajo prometno problematiko in urejanje javnih površin, kot so: sanacija cestišča, vdrtih jaskov, predlogi za spremembe prometnih ureditev na posameznih ulicah, težave s pomanjkanjem parkirnih prostorov, opozorila na neprimerno parkiranje in druge kršitve (MOL, Oddelek za pobude meščanov, 2018a; Servis pobude meščanov, 2019).

4 ANALIZA POBUD PREBIVALCEV MESTNE OBČINE LJUBLJANA O UREDITVI VARNOSTNE PROBLEMATIKE

Da bi ugotovili, kakšne varnostne probleme najpogosteje zaznavajo prebivalci, smo pregledali pobude občanov MOL, podane na spletnem portalu »Servis pobude meščanov«, in prav tako pregledali odgovore občine na podane pobude. Glede na razširjenost uporabe, številčnost podanih pobud in aktivno udejstvovanje prebivalcev MOL opisan spletni portal »Servis pobude meščanov« predstavlja aktualen vir podatkov o problemih, s katerimi se soočajo prebivalci v skupnostih, kjer živijo ali delajo. Z analizo teh podatkov lahko pridobimo podrobnejši vpogled v varnostne probleme, ki prebivalce motijo v tolikšni meri, da o tem želijo javno razpravo. Ker to indicira na problematiko, ki ustvarja zaskrbljenost, in potencialno strah med prebivalci, je pomembno ugotavljati, kaj v vsakodnevnem življenju ljudi najbolj bremeni. Z upoštevanjem ugotovitev pri načrtovanju varnostnih strategij in ukrepov lahko izboljšamo zaupanje, zadovoljstvo ter občutek varnosti med prebivalci, kar je temeljni cilj občinskih programov varnosti.

4.1 Postopek zbiranja in analiziranja podatkov

Pregled pobud, ki je predstavljen v nadaljevanju, je obsegal kvantitativno in vsebinsko analizo. Najprej smo pregledali številčnost pobud, ki so bile po posameznih vsebinskih področjih podane na spletnem portalu do leta 2018. Podatke za ta del analize smo na podlagi podanega zaprosila pridobili od MOL, Oddelka za pobude meščanov. Zatem smo izbrali tista vsebinska področja oz. rubrike, ki so povezane z varnostno problematiko. Temu je sledil vsebinski pregled pobud, podanih v izbranih rubrikah. Podatke za vsebinsko analizo pobud smo pridobili neposredno s spletnega portala. Na podlagi vsebinskega pregleda pobud znotraj izbranih rubrik smo nato pobude razvrstili v smiselne podskupine (kategorije), glede na izpostavljeno problematiko. S tem smo ugotovili pojavnost in naravo pobud, ki se podajajo na področju varnosti. Zatem smo izbrali nekatere primere teh pobud in proučili način odzivanja občine na podane predloge občanov. Zaradi številčnosti podanih pobud (v povprečju več kot 1.000 pobud na leto) smo

vsebinsko analizo omejili na obdobje enega leta. Ker je v času izvedbe vsebinskega pregleda (2019) MOL začela prenovu spletnega portala, je bilo njegovo delovanje deloma onemogočeno. Primeroma, pregled pobud po posameznih rubrikah je bil mogoč zgolj za določena leta oz. pri posameznih letih je bil možen vpogled le v nekatere rubrike. Tako smo za določene rubrike pregledali pobude, podane v letu 2017, pri dveh rubrikah pa pobude, ki so bile podane od avgusta 2018 do marca 2019.³ Podrobnejši opis postopka vsebinske analize pobud je po posameznih korakih predstavljen v nadaljevanju.

V času izvedene analize je spletni portal omogočal pregledovanje po skupaj 38 različnih rubrikah. Da bi ugotovili, s kakšnimi varnostnimi problemi se konkretno soočajo prebivalci MOL, smo med vsemi rubrikami izbrali tiste, ki se v večji meri nanašajo na varnost. Zatem je sledila analiza pobud znotraj izbranih rubrik. Metodologija izbire rubrik in analize pobud je bila naslednja:

- V prvi fazi smo najprej določili ključne besede, ki so se najpogosteje pojavljale v pobudah občanov, ko so izpostavljali varnostne probleme (npr. varnost, obnova, ogrožanje, spolzko, padec, nevarno, slaba razvidnost, sanacija, razsvetljava, ureditev cest, hitrostne ovire ipd.). Nato smo identificirali rubrike, v katerih se najpogosteje pojavljajo pobude s tovrstnimi ključnimi besedami in se nanašajo na varnostno problematiko. Za nadaljnjo obravnavo je bilo izbranih pet rubrik. Te rubrike so bile naslednje: kolesarske poti; otroška igrišča; otroško varstvo; ceste; vandalizem in varnost.⁴
- V drugi fazi smo v izbranih rubrikah vsebinsko analizirali vse pobude, podane v izbranem letu, in jih nato povezali v manjše podskupine (kategorije), glede na vsebino oz. problem, izpostavljen v pobudi. Skupaj je bilo znotraj izbranih rubrik pregledanih in analiziranih 1.344 pobud iz leta 2017. Zaradi omejenega dostopa do pobud v dveh rubrikah smo za ti dve rubriki lahko opravili vsebinsko analizo zgolj za pobude podane v obdobju od avgusta 2018 do marca 2019 (skupaj 130 pobud).
- V zadnji fazi smo izbrali nekaj različnih primerov pobud in analizirali, kako se je občina odzvala na izpostavljene varnostne probleme.

Primer: v rubriki »Ceste« smo analizirali vse pobude v letu 2017 in ugotovili, da so vezane na različna varnostna tveganja, ki izhajajo iz ureditve prometnih in cestnih površin. Z vsebinsko analizo pobud smo ugotovili, da lahko opisane probleme razdelimo v osem podskupin: sanacija javnih površin, ureditev prometa in javnih površin, javna razsvetljava, preglednost, kršitve v prometu, zimska problematika, umiritev prometa in drugo. Torej, če je pobuda izpostavila problem nepreglednosti vozišča in predlagala postavitve cestnih zrcal za izboljšanje preglednosti (in posledično izboljšanje varnosti v prometu), smo to pobudo

³ Spletni portal je bil v letu 2019 zaradi prenove zgolj deloma delujoč. Tako je bilo mogoče do pobud v nekaterih rubrikah dostopati zgolj za leto 2017 ali manj, pri nekaterih pa je bil onemogočen vpogled zgolj za obdobje avgust 2018–marec 2019. V letu 2020 pa je bil zaradi razglašene epidemije portal popolnoma nedelujoč, zato pregled novejših pobud ni bil mogoč. Portal je bil ponovno aktiviran konec leta 2020.

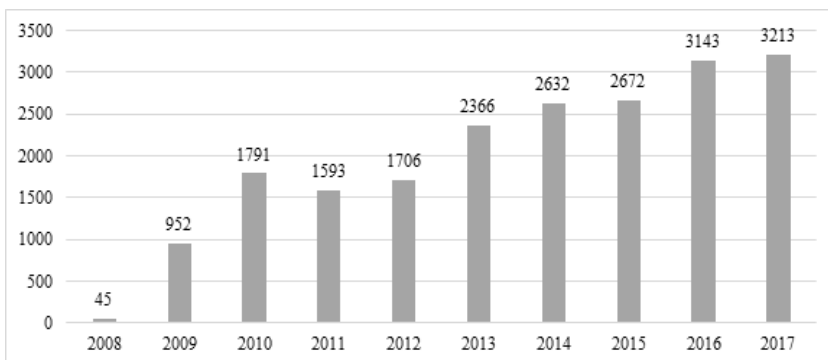
⁴ Omenjene rubrike so bile aktualne v času izvajanja analize, s prenovno portala pa so se le te tudi malo spremenile in so danes nekoliko drugačne.

uvrstili v kategorijo »preglednost«. S takšnim pregledom in razvrščanjem pobud nam je uspelo ugotoviti, kakšna je prevalenca varnostnih problemov, na katere opozarjajo pobudniki.

4.2 Rezultati analize pobud

Graf 1 in tabela 1 predstavljata število podanih pobud, ki so jih na spletnem portalu »Servis pobude meščanov« podajali prebivalci MOL po posameznih letih ter rubrikah. Pregled predstavlja vse pobude, ki so bile podane od začetka vzpostavitve portala do začetka leta 2018.

Graf 1:
Število pobud prejetih preko spletnega portala »Servis pobude meščanov« v letih 2008–2017 (vir: MOL, Oddelek za pobude meščanov, 2018a)

Iz grafa 1 je razvidno naraščajoče število pobud čez leta, iz česar lahko sklepamo, da se dejavnosti na portalu povečujejo in da storitev služi svojemu namenu (tj. opozarjanje na problematiko v skupnosti). Tabela 1 spodaj pa prikazuje podatke o številu vseh podanih pobud glede na posamezne rubrike. Posebej označene so tiste rubrike, ki smo jih skladno z opisom prvega koraka vsebinske analize pobud (opisanega v poglavju 3.1) zajeli v vsebinsko analizo.

Tabela 1:
Število vseh pobud od leta 2008 do marca 2018 (vir: MOL, Oddelek za pobude meščanov, 2018b)

Rubrike	Število pobud
Energetika	606
Javna razsvetljava	447
Javne in funkcionalne površine	2.743
Kanalizacija	247
Kolesarske poti	1.225
Komunalne investicije	184
Komunalni prekrški	116
Kultura	166
Mestni potniški promet	1.070
Mirujoči promet	605
Odpadki in čiščenje mesta	597
Onesnaženost okolja in divja odlagališča	284

Otroška igrišča	354
Otroško varstvo	48
Parkiranje	1.084
Pokopališča	51
Problematika mladih	18
Ravnanje z nepremičninami	204
Razvojni projekti	106
Socialna problematika	33
Stanovanjska problematika	29
Šport	148
Turizem in prireditve	125
Urejanje prostora	866
Varstvo okolja	193
Vodovod	56
Vzgoja in izobraževanje	30
Zapuščena vozila	257
Zdravstvena problematika	32
Zimska služba	162
Razno	1.039
Pobude in predlogi	1.735
Peš cone	242
Umirjanje prometa	90
Ceste	4.215
Vandalizem	70
Varnost	74
Invazivne rastline	28

Iz tabele 1 je razvidno, da je bilo nasploh največ pobud (4.215) podanih na področju ureditve cest in prometa, pogosti so tudi predlogi glede ureditve problematik, povezanih z ureditvijo javnih površin, okolja, kolesarskih poti in mestnega potniškega prometa. V nadaljevanju predstavljamo ugotovitve vsebinske analize pobud iz označenih rubrik, ki so se nanašale na varnostno problematiko. Kot omenjeno smo zaradi omejene funkcionalnosti portala v času pridobivanja podatkov vsebinsko analizirali pobude iz leta 2017, medtem ko je analiza pobud v rubrikah »Kolesarske poti« in »Varnost« omejena na obdobje avgust 2018–marec 2019.

V tabeli 2 predstavljamo pobude, ki so bile zajete v vsebinsko analizo. Za vsebinsko analizo smo izbrali pobude v petih rubrikah, ki so izpostavljale probleme, povezane z varnostjo. V tabeli je najprej prikazano število analiziranih pobud po posameznih rubrikah, zatem pa še po kategorijah znotraj rubrik, ki smo jih določili skozi vsebinsko analizo. Znotraj posamezne rubrike so pobude

razvrstili v kategorije (skupaj 17 kategorij) glede na vrsto varnostnega problema, ki so ga izpostavljale. Po posameznih kategorijah je predstavljen tudi delež pobud (glede na skupno število). Pri tem je navedeno tudi leto, v katerem so bile podane te pobude. Skupaj smo tako pregledali 1.344 pobud, podanih v letu 2017, in 130 pobud, podanih v obdobju med avgustom 2018 in marcem 2019. Podrobneje so rezultati vsebinske analize predstavljeni v nadaljevanju po posameznih rubrikah.

Tabela 2:
Vsebinska
analiza pobud

Rubrika na portalu (leto)	Kategorije pobud	Število pobud	Delež v %
Ceste (2017)	Sanacija javnih površin	312	21,17
	Ureditev prometa in javnih površin	634	43,01
	Javna razsvetljava	57	3,87
	Preglednost cest	35	2,37
	Kršitve v prometu	62	4,21
	Zimska problematika	29	1,97
	Umiritev prometa	103	6,99
Kolesarske poti (avgust 2018– marec 2019)	Drugo (ceste)	80	5,43
	Ureditev kolesarskih poti	39	2,65
	Izgradnja kolesarskih poti	7	0,47
	Vidljivost in preglednost	3	0,20
Varnost (avgust 2018– marec 2019)	Drugo (kolesarske poti)	9	0,61
	Prometna varnost	56	3,80
	Kršitve na javnih površinah	7	0,47
Vandalizem (2017)	Drugo	9	0,61
	Tatvine in kršenje javnega reda in miru	26	1,76
Otroško varstvo (2017)	Varnost otrok na javnih površinah	6	0,41
Skupaj pobud		1.474	100

V rubriki »Ceste« so uporabniki opozarjali na nevarnosti v prometu, ki povzročajo neposredno ali posredno nevarnost za udeležence prometa. Največ predlogov je bilo v povezavi z ureditvijo prometa in javnih površin, kar zajema predloge za nove prehode za pešce, ureditev novih kolesarskih poti, predloge za postavitev nove prometne signalizacije, kot so znaki in semaforji, izgradnjo novih križišč in težave, povezane z Ljubljanskim potniškim prometom. Takšnih pobud je bilo v letu 2017 kar 634. 312 pobud je bilo prejetih v povezavi z odpravljanjem napak na javnih površinah in sanacijo javnih površin. Pobude so bile v povezavi s popravili cestišč in jaškov ter drugih napak, ki ogrožajo udeležence prometa. Pobud za umiritev prometa je bilo 103, te pa so vključevale izgradnjo hitrostnih ovir, radarjev in zmanjšanje hitrosti na določenih območjih. Pobud v povezavi s

kršitvami v prometu je bilo 62, nanašale pa so se pretežno na opažene prekrške, zadeve v povezavi z redarstvom, zadrževanje in popivanje na neprimernih krajih, napačno parkiranje, zapuščena vozila ter krajo koles. Pobud na področju izboljšanja javne razsvetljave je bilo v letu 2017 57, vključevale pa so predloge za dodatno osvetljavo in zamenjavo pregorelih žarnic. 35 pobud je bilo v povezavi z nepreglednostjo cest, predlogi pa so vključevali postavitev zrcal, ki bi omogočala boljšo preglednost, in obrez rastlin, ki so slabšale preglednost cestišč ter odstranitev drugih motečih objektov, kot so reklamni oglasi in podobno. 29 pobud je bilo na temo zimske problematike, kot so poledenela cestišča in pločniki, nesplužene ali slabo splužene ceste ter neočiščen pesek ob koncu sezone. Drugih pobud v tej rubriki je bilo 80. Te so vključevale pohvale in pritožbe zoper portal, težave s parkomati, vprašanja, nekatere pa niso bile pravilno kategorizirane in niso bile v povezavi s cestami in varnostjo udeležencev v prometu. V nadaljevanju je na sliki 3 prikazan primer podane pobude na spletnem portalu »Servis pobude meščanov« MOL v rubriki »Ceste« in odgovor občine. Opazimo lahko, da sta podana dva odgovora, neposredno od odgovornih za izpostavljen situacijo. V tem primeru sta to Oddelek za gospodarske dejavnosti in promet ter Mestno redarstvo.

● Postavitev radarja oz. ležečega policaja

Prijavljeno: 19.marec.2017 Objavljeno: 20.marec.2017 Četrtna skupnost: BEŽIGRAD

Predlagam, da se na Ulici Pohorskega Bat. postavi stacionarni radar oziroma ležeči policaj in sicer med Turnerjevo in Ogrinčevo, saj pogosto prihaja do velikih preokračitev hitrosti avtov. Ležeča policaja pri OŠ F. Bevka namreč odlično umirjata hitrost. Alternativno predlagam, da se eno radarsko ohišje postavi na Pohorskega bat., eno pa na Slovenčevi ulici, ter se radar prestavlja med njima.

Slika 3: Pobuda v rubriki »Ceste« in odgovor občine na podano pobudo (vir: Servis pobude meščanov, 2019)

Odgovor pripravil : Oddelek za gospodarske dejavnosti in promet ,Mestno redarstvo

Odgovorjeno: 20.marec.2017

Odgovor Oddelka za gospodarske dejavnosti in promet:

Zahvaljujemo se vam za prejeto pobudo. Radar »Vi vozite«, se namešča za potrebe evidentiranja hitrosti vozil in ne za potrebe sankcioniranja.

Postavitev prometnih grbin na navedeni lokaciji ni v planu.

Odgovor Mestnega redarstva:

Zahvaljujemo se vam za dobronamerno elektronsko sporočilo in vas obveščamo, da bomo opravili nadzor lokacije in ukrepali v skladu s svojimi pooblastili v času rednih delovnih nalog ter preučili morebitne možnosti vašega predloga.

V rubriki »Kolesarske poti« je bilo v času od avgusta 2018 do marca 2019 skupaj podanih 58 pobud, v katerih so uporabniki večinoma opozarjali na nevarnosti, ki neposredno ali posredno vplivajo na varnost kolesarjev v MOL. Pobude tega tipa največkrat omenjajo želje za ureditev kolesarskih poti, izgradnjo novih in varnejših kolesarskih poti z izboljšano vidljivostjo tudi ponoči. Pri tem je bilo 39 pobud v povezavi z ureditvijo kolesarskih poti, sedem pa se jih je nanašalo na predloge glede izgradnje novih kolesarskih poti. Tri pobude so bile v povezavi

z vidljivostjo in preglednostjo, devet drugih pa se je navezovalo na prekratke intervale semaforja, ogrožajoče reklamne panoje, nedelujoče dvigalo, postavitev kolesarnic in napačne označbe na cestišču. Na sliki 4 je prikazan primer pobude v tej rubriki in odgovor občine na podano pobudo.

Slika 4:
Pobuda
v rubriki
»Kolesarske
poti« in
odgovor
Oddelka za
gospodarstvo
in promet (vir:
Servis pobude
meščanov,
2019)

● **Varnost pešcev in kolesarjev**

Prijavljeno: 13.julij.2017 Objavljeno: 14.julij.2017 Četrtna skupnost: ŠENTVID

Poskrbeti za varnost pešcev in kolesarjev. Obstoječe razmere ne omogočajo varnega gibanja po pločniku zaradi parkiranih avtomobilov na parkirnih mestih, ki segajo čez pločnik. Pločnik do semaforja s Tacensko cesto je preozek. Obremenjena cesta je poškodovana in preozka za istočasno srečanje tovornjaka oz. avtomobila in kolesarja. Otok mora imeti varno pot v šolo. Tacenska cesta proti Miheličevi cesti je namreč pogosta izbira rekreativnih kolesarjev zaradi trase Maratona Franje.

Odgovor pripravil : Oddelek za gospodarske dejavnosti in promet

Odgovorjeno: 18.julij.2017

Spoštovani,

zahvaljujemo se vam za vaše elektronsko sporočilo in dobronamerno opozorilo, ki ste nam ga poslali. Patrulja Mestnega redarstva si bo ogledala stanje na terenu lokacije, ki jo navajate in ob zaznavi kršitev cestno prometnih predpisov tudi ukrepala v skladu s svojimi pooblastili in pristojnostmi.

Več o delu in pristojnostih Mestnega redarstva lahko spremljate na naši spletni strani s [klikom tukaj](#).

S prijaznimi pozdravi.

Rubrika »Varnost«, v kateri je bilo v času od avgusta 2018 do marca 2019 podanih skupno 72 pobud, je neposredno povezana z varnostjo v MOL in temu primerno so tudi pobude vsebinsko najbolj povezane z varnostno problematiko v lokalnih skupnostih. Pobudniki so najpogosteje opozarjali na prisilno organizirano beračenje, problematiko narkomanov, kršenje javnega reda in miru, krajo koles, prometno varnost in prekrške. Poleg zaznane problematike so pobudniki podajali tudi predloge glede izboljšanja varnosti, npr. pozivali so k video varovanju v centru mesta (za povečanje nadzora in zmanjšanje vandalizma, kraje in ostalih prekrškov), h kontroli hitrosti, postavitvi prehodov za pešce, izgradnji hitrostnih ovir in izobraževanju redarjev. 56 pobud smo kategorizirali pod prometno varnost, ki je vključevala povečanje nadzora, umiritev prometa, ureditev prometa in omejitev hitrosti. Sedem pobud smo kategorizirali v skupino kršitve na javnih površinah, kamor spadajo vsi prekrški in opozorila o napačnih parkiranjih. Devet pobud smo kategorizirali v »drugo«, saj so zajemale različne pobude v povezavi z varnostjo, kot so neoznačene intervencijske poti, pobude za podaljšanje plačevanja parkirnine, zaradi prostorske stiske. Na sliki 5 sta prikazana dva primera pobud v tej rubriki in odgovor občine, ki v prvem primeru za izpostavljeno problematiko ni pristojna (iz odgovora lahko razberemo, da je občina poskrbela za obvestitev pristojnih organov o nastali varnostni situaciji), v drugem primeru pa obljublja rešitev na opozorjen problem.

• Narkomani Kotnikova

Prijavljeno: 14. avgust 2017 Objavljeno: 16. avgust 2017 Četrtna skupnost: CENTER

Prosimo uredite nevezdržno situacijo z narkomani ki se klatijo od Metelkove do Kotnikove in naprej do parkirišča ŽP. Zbirajo se blizu vhodov v bloke, pod balkoni, kjer pijančujejo, se javno drogirajo zraven parkirne hiše (posnetke imamo), nadlegujejo ljudi pred trgovino Mercator kot tudi prodajalke v trgovini (kar se dogaja tik za ministrstvom!) situacija je čisto neprimerna za neko kulturno naselje v centru mesta.

Odgovor pripravil : Mestno redarstvo

Odgovorjeno: 22. avgust 2017

Spoštovani,

zahvaljujemo se vam za vaše elektronsko sporočilo in opozorilo glede problematike. Najprej vam moramo pojasniti, da kršitve, ki jih navajate (popivanje, uporaba mamil) niso v pristojnosti Mestnega redarstva, pač pa ima pristojnosti za ukrepanje zgolj policija. Mestno redarstvo ob zaznavi tovrstnih kršitev o teh obvesti pristojne organe ter ukrepa skladno s tistimi pooblastili, ki jih ima. V tej zvezi pojasnjujemo, da Mestno redarstvo opravlja redne nadzore širše okolice mestnega središča tako s samostojnimi, kot tudi z mešanimi patruljami s policisti Policijske postaje Ljubljana Center, pri čemer sankcioniramo tiste kršitve, ki so v naši pristojnosti. O kršitvah, ki niso v pristojnosti Mestnega redarstva pa nemudoma obvestimo pristojne organe. Vašo pobudo bomo posredovali tudi na pristojno policijsko postajo.

• Prehitri vozniki in cona 30

Prijavljeno: 18. februar 2019 Objavljeno: 19. februar 2019 Četrtna skupnost: ŠIŠKA

Na Aljaževi ulici je cona 30 KM, ki pa je skoraj noben voznik ne upošteva. Mimo vozijo 60km na uro ali se več. Dajte nam položiti kakšno grbino ali montirajte radar, da se promet umiri.

Odgovor pripravil : Oddelek za gospodarske dejavnosti in promet

Odgovorjeno: 28. februar 2019

Spoštovani,

zahvaljujemo se vam za prejeto pobudo.

V zimskem obdobju smo preverili območja med Celovško, Goriško in Litostrojsko cesto, v katerem se nahaja tudi Kettejeva. Naš namen je celovita preureditev prometne signalizacije območja, to je ureditev vodenja prometa pešcev, kolesarjev in vozil ter mirujočega prometa. Išče mo pa rešitve, ki ne zahtevajo gradbenih del temveč le preureditev prometne signalizacije. Preureditve bomo izvedli v letošnjem letu v času, ko bodo vremenske razmere dopuščale.

Lep pozdrav.

Mestna uprava

Oddelek za gospodarske dejavnosti in promet

Trg mladinskih delovnih brigad 7, 1000 Ljubljana

Slika 5: Pobudi v rubriki »Varnost« in odgovor občine (vir: Servis pobude meščanov, 2019)

Pobude v rubriki »Vandalizem« so pretežno vezane na tatvine in kršitve javnega reda in miru. V 26 pobudah, podanih v letu 2017, so pobudniki opozarjali na razne neprimerne grafite, uničevanje družbene lastnine, popivanje, smetenje,

moteč hrup, krajo koles in krajo znakov. Kot je razvidno s slike 6, so pobudniki zaradi slabega stanja oz. zaskrbljenosti pozivali tudi k povečanju nadzora na kritičnih območjih.

Slika 6:
Pobuda
v rubriki
»Vandalizem«
in odgovor
občine (vir:
Servis pobude
meščanov,
2019)

● **Video varovanje v centru mesta - kdaj?**

Prijavljeno: 14.junij.2017 Objavljeno: 14.junij.2017 Četrtna skupnost: CENTER

Kdaj bo MOL končno staro mestno jedro, t. i. "dnevno sobo mesta" opremila z video varovanjem (CCTV) - sama ali s koncesijo kateri od varnostnih služb - da se bo s tem nadzorovalo ali celo preprečevalo vandalizem, žeparjenje in tudi ostale prekrške nad katerimi bdita Inšpektorat in Redarstvo MOL.

Center LJ med obiskovalci slovi po svoji varnosti (kot tudi po svoji čistoči), a ta se z leti slabša (sploh žepjenje in grafitiranje). Čas bi že bil za to varnostno investicijo.

Odgovor pripravil : Oddelek za gospodarske dejavnosti in promet

Odgovorjeno: 14.junij.2017

Video nadzor v centru mesta ni predviden.

Rubrika »Otroško varstvo« je vključevala pobude, vezane na varnost otrok na javnih površinah. Pobudniki so s šestimi pobudami izpostavljali varnostne pomanjkljivosti, ki posredno ali neposredno ogrožajo varnost otrok v MOL. Opozarjali so na nepreglednost ceste v bližini izobraževalnih ustanov, na prehitre voznike in druge dejavnike, povezane z varnostjo otrok. Večinoma so bili problemi zaznani v okolici vrtcev in šol.

V svojih poročilih MOL navaja, da v zadnjem času na področju varnosti opaža vse več pobud glede dogajanja na Metelkovi, Kotnikovi in Taboru ter okolici metadonskega centra. Občani opozarjajo na moteče obnašanje strank metadonskega centra (uriniranje na javnih površinah, odmet igel, nadlegovanje mimoidočih ipd.). Med drugim se pojavljajo tudi opozorila glede zadrževanja mladoletnikov in drugih oseb na otroških igriščih v popoldanskem in večernem času, črnih gradenj, nepravilnosti pri odlaganju materiala in motenja javnega reda in miru (MOL, Oddelek za pobude meščanov, 2018a; Servis pobude meščanov, 2019).

Skozi pregled pobud občanov MOL in odzivov občine smo ugotovili vestno odgovarjanje na pobude, ne glede na vsebino in namen (pohvala, kritika, pobuda). Odgovori so bili objektivni in strokovni, pobuda pa je bila vedno posredovana pristojnim za urejanje izpostavljene problematike. Odgovori so vključevali tudi pojasnila, ali bo pobuda upoštevana, in če ne, ali jo bodo vključili v nove načrte. Če predlogi niso bili izvedljivi, je občina podala obrazložitev. Kadar se pobuda ni nanašala na zadevo v njihovi pristojnosti, so pobudnika napotili na pravi naslov. Večinoma lahko občina na področju varnosti pomaga pri izboljšanju in urejanju mesta (ureditve kolesarskih poti, osvetljava prometa in vozišča, izboljšanje igral za otroke ipd.). Kadar gre za pobude, povezane z ureditvijo prometa, odgovor pobudniki prejmejo neposredno od Oddelka za gospodarske dejavnosti in

promet, kadar pa je pobuda povezana z varnostjo okolja, kadar gre za prekrške, občina obvesti mestno redarstvo ali policijo.

Pregled delovanja spletnega portala, ki se sicer promovira kot rešitev za vzpostavljanje komunikacije občanov z občino, je pokazal, da gre v osnovi bolj za zbiranje podatkov oz. predlogov, medtem ko se dvosmerna komunikacija ne izvaja. Ne glede na to, da je komunikacija enostranska (torej spletni portal ni namenjen za ponoven odgovor pobudnika na podan odgovor občine) je takšna rešitev boljša kot klasični načini, kjer prebivalci svojo pobudo pošljejo preko elektronske pošte ali telefonskega pogovora (takšen način je prisoten v večini slovenskih občin). Za primerjavo; v tem portalu so pobude javno dostopne, hkrati pa je omogočena analiza problematik oz. pobud po področjih, evidenca pa je tako bolj pregledna. Ker občina ne more rešiti vseh problemov, so tudi odgovori različni in primerni glede na situacijo. Občina ocenjuje, da naslovi in reši večino pobud, ki se nanašajo na popravila cestišč in ureditev ustreznih prometnih razmer. Pri tem pa ocenjuje, da je portal dosegel želen namen in da poleg komunikacije omogoča tudi ozaveščanje javnosti o problematiki v občini. Občina navaja, da se na podlagi pobud lahko načrtuje pravočasno obveščanje javnosti o nesprejemljivih dejanjih in neželenih dogodkih ter na ta način pozitivno vpliva na miselnost ljudi. Prav tako ocenjuje, da je sodelovanje s policijo pri reševanju skupnih problemov primer dobre prakse, kar pomeni, da so morebitni prekrški prijavljeni, zagotovljen pa je tudi povečan nadzor na določenih mestnih območjih glede na pobude prebivalcev (MOL, Oddelek za pobude meščanov, 2018a). S tega vidika se je uporaba spletnega portala med prebivalci MOL izkazala kot koristna za odkrivanje že nastale varnostne problematike, informacije pa so koristne tudi za načrtovanje preventivnih ukrepov v prihodnje. Pri tem je treba izpostaviti, da podane informacije niso uporabne zgolj za občino in občinsko redarstvo, temveč tudi za policijo in druge občane.

5 RAZPRAVA IN ZAKLJUČEK

Vse večji poudarek, ki ga občine dajejo na sodelovanje s prebivalci pri reševanju lokalne problematike, se kaže v različnih ukrepih in dejavnostih, ki jih povzemajo lokalne oblasti (občinski programi varnosti, varnostni sosveti, sofinanciranje projektov), med drugim pa tudi v sprejemanju pobud od prebivalcev k izboljšanju kakovosti življenja v skupnostih. To omogoča zainteresirani javnosti sodelovanje pri razvoju občine, v kateri živijo ali delajo, z opažanji in predlogi. Prebivalci se lahko na ta način bolj aktivno vključujejo v načrtovanje ukrepov in pomagajo pri zaznavanju varnostnih problemov v skupnosti, ki jih morda na občini sicer ne bi obravnavali. Kot je razvidno iz pregleda stanja, se sicer velika večina slovenskih občin še vedno zanaša na klasične komunikacijske kanale pri sprejemanju pobud od prebivalcev, vendar pa se nekatere že odločajo za uporabo zmogljivejših in uporabnikom prijaznejših orodij, ki omogočajo bolj odprto komunikacijo, večjo demokratičnost in transparentnost pri reševanju problemov. Takšen pristop k vključevanju prebivalcev ne izboljšuje zgolj odnosov in povezav, temveč za pristojne organe predstavlja bogat vir podatkov in informacij, ki jih potrebujejo za učinkovito delo in olajšuje načrtovanje ukrepov v prihodnje.

Skozi vsebinsko analizo pobud, podanih na spletnem portalu »Servis pobude meščanov«, smo ugotovili, da je največ pobud podanih v rubriki, povezani z ureditvijo prometa. Tudi na področju varnosti je največ pobud povezanih s sanacijami in ureditvijo prometnih ter javnih površin, torej z ureditvijo signalizacije, izgradnjo hitrostnih ovir, pločnikov in prehodov za pešce. Prav tako so občani izpostavljali problematiko kršenja javnega reda in miru ter kraje koles. Opozarjali so tudi na problematiko javne razsvetljave in razbitih luči ter pomanjkanja razsvetljave na določenih območjih MOL. Z vsebinskega vidika med najbolj informativne za varnostne organizacije sodijo pobude na področju vandalizma, informacije o grožnjah, povezanih z vedenjem potencialno nevarnih posameznikov in varnostjo otrok, je pa tovrstnih pobud bistveno manj. Ob pregledu odgovorov na pobude prebivalcev smo ugotovili, da se občina večinoma na pobude primerno in konkretno odzove. Opaziti je bilo tudi hitrejša ukrepanja, kadar je pobudnik opozoril, da se je nekje zaradi pomanjkanja varnosti že zgodila nesreča. Ugotovitve vsebinske analize pobud glede zaznanih varnostnih problemov so sicer primerljive s preteklimi empiričnimi raziskavami, ki so proučevale varnostno problematiko v lokalnih skupnostih. Pirnat in Meško (2019) ugotavljata, da v osrednjeslovenski regiji prebivalci kot največji varnostni problem izpostavljajo zlorabo drog in alkohola na javnih površinah ter poulično kriminaliteto. Nacionalna raziskava o varnosti v lokalnih skupnostih v Sloveniji je pokazala, da prebivalci kot najbolj problematične oblike kriminalitete v svojih skupnostih zaznavajo točenje alkohola mladoletnim in pijanim, pijančevanje na javnih mestih, preprodajo drog, najbolj pa so zaskrbljeni za varnost v prometu (Tominc in Sotlar, 2018). Skladno s tem sta tudi Prislan in Lobnikar (2017) pri analiziranju pričakovanj prebivalcev lokalnih skupnosti glede varnosti v prihodnje ugotovila, da si prebivalci najbolj želijo izboljšanja na področju doslednega kaznovanja kršiteljev, varnosti otrok in varnosti v prometu. Takšni problemi, kot kaže vztrajajo dlje časa, saj so o podobnih ugotovitvah poročale že raziskave iz preteklosti. Leta 2010 sta denimo Lobnikar in Meško (2010) pri analiziranju varnosti v Ljubljani ugotovila, da prometna varnost, nered v soseskah in organizirana kriminaliteta predstavljajo največjo skrb za prebivalce Ljubljane. Podobnost zaznav varnostne problematike in zaskrbljenosti prebivalcev skozi čas bi lahko povezali s tem, da na ravni lokalnih skupnosti prebivalce najbolj pestijo problemi, povezani z zaznavo nereda in kršitvami, ki jih zaznavajo na vsakodnevni ravni (Bottoms, 2009).

Spletni portal »Servis pobude meščanov« MOL je sicer primerljiv s portali, ki so v uporabi v drugih državah, kot je npr. Nemčija. Le-ta uporablja spletni portal in aplikacijo, imenovano Mängelmelder, kjer je sistem podajanja pobud zelo podoben, funkcionalnosti so enake, s to razliko, da v Nemčiji podajajo pobude s cele države, v Sloveniji pa vsaka občina zase skrbi za pobude meščanov (Mängelmelder, n. d.). Pregled delovanja in uporabe portala, ki ga razvija MOL, je pokazal, da se je ta rešitev uspešno uveljavila med prebivalci, kar lahko povežemo tudi z uporabniško prijaznim vmesnikom. Portal namreč omogoča možnost enostavnega vnosa pobud, pa tudi druge funkcionalnosti, kot npr. pregledovanje pobud po zemljevidu, rubrikah, iskanje preteklih pobud z iskalnim filtrom glede na čas objave, vsebino pobude ali kraj (četrtno skupnost). Občina sicer poroča

(MOL, Oddelek za pobude meščanov, 2018a), da se v zvezi z uporabo tega portala pojavljajo tudi določene težave, ki so vezane predvsem na lažne prijave in zlorabe v obliki dajanja neprimernih, provokativnih pobud. Med ostale probleme umeščajo tudi neustreznost pobud glede na zmogljivost občine, saj določeni predlogi ne sodijo v pristojnost občine, temveč državnih organov. Kot izziv pa se kaže tudi to, da določene pobude niso splošno sprejete, saj se je v preteklosti že zgodilo, da so naslovili določeno pobudo, vendar rešitve drugi prebivalci niso podprli. Zato občina predlaga, da se predlogi oz. ideje glede večjih in kompleksnejših rešitev najprej obravnavajo na ravni četrtne skupnosti in nato posreduje skupen predlog na občino. Sicer pa občina ocenjuje, da je tovrstna rešitev prispevala ne zgolj k boljšemu vključevanju prebivalstva v reševanje skupnih problemov, temveč tudi izboljššanemu sodelovanju med občinskimi in drugimi pristojnimi institucijami.

S podajanjem odgovorov in pojasnil občina informira ne zgolj pobudnike, temveč tudi ostale prebivalce, ki zaznavajo enako ali podobno problematiko, hkrati pa spodbuja bralce, da se tudi sami v primeru zaznane problematike aktivno odzovejo in o situaciji obvestijo občino ali direktno pristojne. »Servis pobude meščanov« MOL podaja tudi neposredne odgovore pristojnih organov (npr. redarstva), glede opaženega varnostnega problema, zato je lahko uporabniki dobijo odgovor iz prve roke. Prav tako je v večini primerov natančno pojasnjeno, ali se bo problematika rešila, na kakšen način in okvirno v kakšnem časovnem obdobju. Na takšen način prebivalci pridobijo ustrezno povratno informacijo, hkrati pa vedo, da so aktivno prispevali k izboljššanju varnosti v skupnosti, kar lahko vpliva na njihov občutek skupnostne povezanosti in zadovoljstva.

Tovrstno medsebojno povezovanje in sodelovanje občanov z občinami, kot je predstavljeno v tem prispevku lahko torej spodbudi preventivno delovanje skupnosti in hitrejške ukrepanje pristojnih služb v primeru kršitev in ogrožanja javne varnosti. Občina sama namreč količinsko ne more zaznati toliko varnostnih problemov, kot jih lahko prebivalci, ki se z njimi srečujejo na dnevni ravni. Vse te najpogostejše pobude, ki so neposredno povezane z varnostjo v urbanih skupnostih, lahko prav tako prispevajo k oblikovanju strateških načrtov občine in skupnostnim potrebam prilagojenih načrtov pristojnih organov, ki so odgovorni za odpravo varnostnih problemov v občini. Zbiranje podatkov od občanov je pomembno tudi za razumevanje njihovega vidika na problematiko v občini in posledično učinkovitejše oz. pametnejše reševanje težav in ne zgolj splošno razpravljanje o le-teh.

Na podlagi izvedene analize lahko sklenemo, da so tovrstne oblike komunikacije in povezovanja občin s prebivalci dobra praksa s številnimi pozitivnimi učinki. Rezultati so zato primarno uporabni za občine in njene organe pri načrtovanju: a) vključevanja javnosti v reševanje skupnostnih problemov in b) programov varnosti prilagojenih pričakovanjem prebivalcev. Prispevek ima tako tudi širše implikacije, saj prikazuje uporabnost podatkov, pridobljenih s sodelovalnim pristopom, in različne možne načine zagotavljanja večje inkluzivnosti. Gre za edinstven prispevek, ki predstavlja strnjen pregled inovativnih rešitev namenjenih javnosti oz. prebivalcev na področju zagotavljanja varnosti.

Pri interpretaciji rezultatov je sicer potrebna posebna previdnost, saj je bila analiza opravljena zgolj za točno določeno občino, kar pomeni, da so vsebinsko problemi, ki smo jih identificirali značilni zgolj za izbrano območje. Pri tem MOL izstopa, saj gre za okolje z največ prebivalci in največjo stopnjo kriminalitete, hkrati pa ima dobro organizirano redarsko službo, ki zelo tesno sodeluje s policijo (Eman in Hacin, 2018). Raziskava ima tudi druge omejitve, ki se nanašajo na omejen časovni okvir analize in nedostopnost določenih pobud v času izvedene analize, kar je onemogočilo poenoten vsebinski pregled pobud po posameznih rubrikah.

Ob pregledu delovanja spletnega portala MOL za sprejemanje pobud opazamo tudi nekaj priložnosti za izboljšave. Možnosti nadgradnje portala vidimo predvsem v smeri zagotavljanja večje interaktivnosti, dvosmerne komunikacije in boljše obveščenosti uporabnikov. Preveč optimistično je namreč sklepati, da je odgovorjena pobuda tudi rešena pobuda, zato bi bilo priporočljivo, da bi pristojne službe podale obvestilo, ko je pobuda resnično rešena. Predlagali bi tudi, da se na pobude odgovori potem, ko je problem na terenu že preverjen in ima občina tudi podatek, ali bodo problem dejansko naslovili. V veliko primerih občina namreč odgovori pred dejanskim preverjanjem stanja in poda zgolj splošen odziv v smislu, da bodo zadevo preverili in se odzvali po potrebi. Zaželeno bi bilo, da bi se lahko uporabniki odzvali na odgovor občine, saj bi s tem lahko posredovali povratno informacijo glede zadovoljstva z odzivom. Portal bi lahko omogočal tudi medsebojno povezovanje enakih pobud. Različni uporabniki namreč pogosto opozarjajo na iste probleme, s povezovanjem teh pobud pa bi se zagotovila večja preglednost nad zadevami, ki jih izpostavlja več uporabnikov. S tovrstnimi izboljšavami bi se med prebivalci lahko še okrepil občutek vključenosti in slišnosti, kar bi spodbudilo sodelovanje z občino in na daljši rok tudi večjo kakovost zbranih podatkov.

O podobnih storitvah in orodjih bi bilo smiselno razmisliti tudi na ravni državnih organizacij, ki se ukvarjajo z reševanjem družbenih problemov (npr. ministrstva, inšpekcijski organi ipd.), in nevladnih organizacij ter vseh institucij, ki si prizadevajo za izboljšanje legitimnosti in učinkovitejše sodelovanje z ljudmi/prebivalci. V prihodnje pa bi bilo dobro razmisliti o implementaciji dodatnih in še bolj uporabniško prijaznih rešitev, saj sodobna tehnologija in informacijske storitve omogočajo številne priložnosti za izboljšanje sodelovanja, obveščanja in načina zbiranja uporabnih informacij. V tem kontekstu so uporabna različna orodja, ki smo jih že omenili in opisali, lahko pa kot primer dobre prakse omenimo tudi druge alternativne rešitve, ki jih uporabljajo varnostne organizacije. Policija je npr. zaradi vse večje problematike drznih tatvin in vse večje razširjenosti žeparjev v mestnem središču Ljubljane, še posebej v času večjega obiska turistov, vzpostavila stalni kontakt s turističnimi vodiči preko aplikacije Viber. Ker so vodiči tisti, ki največkrat opazijo in tudi poznajo storilce tatvin, lahko nemudoma obvestijo policijo o prisotnosti žeparjev in njihovi točni lokaciji, policija pa se lahko nemudoma odzove. Omenjeno sodelovanje se je izkazalo za izjemno učinkovito z vidika prijema storilcev in vračanja ukradenega blaga in je bilo sprejeto z velikim navdušenjem med predstavniki turističnih vodičev (Beganović in Kregar Gliha, 2018).

Če sklenemo; digitalizacija je neizogiben razvojni trend, ki bo v upravljanje javnega življenja prinesel marsikatero novost in izboljšavo. Številne države, med njimi tudi Slovenija, se skladno z evropskimi usmeritvami nagibajo k razvoju pametnih mest in vključevanju prebivalcev v izboljšanje kakovosti življenja v skupnostih. Internet, mobilne naprave, spletne storitve in aplikacije so dosegle že skoraj vse starostne skupine, kar omogoča pridobivanje informacij na več načinov, analiziranje problemov in iskanje rešitev pa s tem postajata veliko lažja. S trendom pametnih mest je vse bolj prisotna tudi uporaba odprtih podatkov, ki lahko pomagajo pri izboljševanju legitimnosti organizacij in iskanju novih rešitev na probleme. Z digitalizacijo pa se približujemo tudi k vse večji prisotnosti e-poslovanja, kar zmanjšuje tudi birokracijo.

Ko govorimo o pametnih rešitvah na področju zagotavljanja varnosti seveda ne smemo pozabiti, da to ne vključuje zgolj tehnološko-podprtih rešitev, ampak tudi druge inovativne pristope k izboljšavam trenutnih praks in problemov. Kot primer lahko omenimo evropski projekt URBIS, ki je kot rešitev za naslavljanje izzivov, povezanih z vse večjo pluralizacijo policijske dejavnosti, in probleme, ki se nanašajo na usklajevanje različnih deležnikov ter organiziranje in upravljanje varnosti, predlagal uveljavitev novega poklicnega profila menedžer urbane varnosti (Tominc, 2013). V kontekstu zagotavljanja varnosti v urbanih skupnostih je pomemben tudi denimo Evropski forum za urbano varnost (European Forum for Urban Security [EFUS]), ki združuje lokalne in državne organizacije (pretežno občine in varnostne organizacije) na ravni Evrope, spodbuja razvoj in implementacijo novih varnostnih rešitev, metod, politik in promovira prenos dobrih praks. Med drugim se pri tem izvajajo razni projekti za preprečevanje kriminalitete v mestih, eden od aktualnih, je tudi t. i. Cutting Crime Impact. Projekt, ki se bo zaključil konec leta 2021, razvija podporna orodja za policijo in ostale varnostne organe v državah, kot so Nemčija, Španija, Estonija, Nizozemska, Združeno kraljestvo in Portugalska, za namen preventivnega pristopa pri tipih kriminalitete, ki najbolj vplivajo na lokalne skupnosti (EFUS, 2021).

Z gotovostjo lahko sklenemo, da bo v prihodnje rešitev, ki bodo povezovale prebivalce in javne organizacije v obliki raznih inovativnih pristopov, vedno več. V tem prispevku predstavljeni primeri iz različnih držav lahko nakažejo na potencialne rešitve, ki bi bile uporabne tudi v Sloveniji, je pa pri tem treba upoštevati zahteve po pametnem razvoju. To pomeni, da je rešitve treba prilagajati dejanskim problemom in potrebam skupnosti ter lastnostim okolja, v katerih se izvajajo, ki pa se med družbami in kulturami seveda razlikujejo. Podobno pa se razlikuje tudi hitrost razvoja in napredka. Ne nazadnje je treba razumeti tudi drugo plat, in sicer, da je implementacija inovativnih rešitev in novih strategij v javnem sektorju še posebej zahtevna. V javnih organih je uspešnost sprememb namreč močno odvisna od organizacijskih dejavnikov in vodstvenega odnosa do inovacij (Damanpour in Schneider, 2006). Da bi bile inovacije sprejete, je zato treba zagotoviti ustrezno podporo in podlago oz. kot navajata Prislan in Lobnikar (2019), je treba najprej uvesti spremembe na mikro- in makroravni (na ravni politik, postopkov, struktur, praks, usposabljanja, vodenja).

UPORABLJENI VIRI

- Asmann, P. (2017). New aims to improve citizen security in Rio de Janeiro, Brazil. *InSight Crime*. <https://www.insightcrime.org/news/brief/new-app-aims-improve-citizen-security-rio-de-janeiro-brazil/>
- Beganović, I. in Kregar Gliha, M. (11. 12. 2018). *Predstavitev reševanja problematike v zvezi z drznimi tatvinami*. Prispevek predstavljen na 4. Nacionalni konferenci Varnost v lokalnih skupnostih, Fakulteta za varnostne vede.
- Bhana, B., Flowerday, S. in Satt, A. (2013). Using participatory crowdsourcing in South Africa to create a safer living environment. *International Journal of Distributed Sensor Networks*, 9(11). <https://doi.org/10.1155/2013/907196>
- Bottoms, A. (2009). Disorder, order and control signals. *The British Journal of Sociology*, 60(1), 49–55.
- Briones, J. B. (2017). Saving project NOAH. *Asian Scientist*. <https://www.asianscientist.com/2017/09/features/saving-project-noah/>
- Bučar Ručman, A. (2016). Družbeno nadzorstvo in mednarodne migracije: Analiza nadzorstva od globalne do lokalne ravni. *Dve domovini*, 43, 11–22.
- Cardullo, P. (2021). *Citizens in the 'smart city': Participation, co-production, governance*. Routledge.
- Castillo-Cara, M., Mondragon-Ruiz, G., Huaranga-Junco, E., Arias Antunez, E. in Orozco-Barbosa, L. (2020). SAVIA: Smart city citizen security application based on fog computing architecture. *IEEE Latin America Transactions*, 17(7). <https://doi.org/10.1109/TLA.2019.8931206>
- Damanpour, F. in Schneider, M. (2006). Phases of the adoption of innovation in organizations: Effects of environment, organization and top managers. *British Journal of Management*, 17(3), 215–236.
- Di Bella, E., Corsi, M. in Leporatti, L. (2014). A Multi-indicator approach for smart security policy making. *Social Indicators Reserach*, 122, 653–675. <https://doi.org/10.1007/s11205-014-0714-7>
- Eman, K. in Hacin, R. (2018). Kriminaliteta v mestnih občinah v Republiki Sloveniji. V G. Meško, A. Sotlar in B. Lobnikar (ur.), *4. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: Sklepne ugotovitve raziskovanja (2015–2018)* (str. 249–268). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Eman, K. in Petek, A. (2018). Zagotavljanje varnosti v lokalni skupnosti – študija primera Mestne občine Murska Sobota. *Varstvoslovje*, 20(1), 82–101.
- European Commission. (n. d.). *Smart cities*. https://ec.europa.eu/info/eu-regional-and-urban-development/topics/cities-and-urban-development/city-initiatives/smart-cities_en
- European Forum for Urban Security [EFUS]. (2021). *CCI – Cutting crime impact: Reducing the impact of criminality in local communities*. <https://efus.eu/en/topics/%AActivity%25/16505/>
- Franceinfo. (2018). *A Paris, un élu lance in site pour signaler la présence de rats dans les rues*. https://www.francetvinfo.fr/societe/a-paris-le-maire-du-17e-arrondissement-lance-un-site-pour-signaler-la-presence-des-rats-dans-les-rues_2795133.html
- Fulga, T. M. in Profiroiu, M. C. (2019). Do local government websites meet the minimum criteria to serve their purpose? *Management Research and Practice*,

11(2), 45–63.

- Gagne, D. (2014). How smartphone apps can improve citizen security in LatAm. *InSight Crime*. <https://www.insightcrime.org/news/analysis/how-smartphone-apps-improve-citizen-security-in-latam/>
- iHLS Startups Accelerator. (2017). *Unique app will alert in terrorist attack*. <https://i-hls.com/archives/75100>
- IskrateL. (n. d.). *5G Varnost: O projektu*. <https://5gvarnost.iskrateL.com/>
- Izboljšajmo Maribor. (n. d.). *Izboljšajmo Maribor*. <https://izboljsajmo.maribor.si/issues>
- Kato, J. (15. 5. 2018). Police launch apps for missing persons, items. *Daily Monitor*. <http://www.monitor.co.ug/News/National/Police-launch-apps-missing-persons-items/688334-4561908-13gvud2z/index.html>
- Kurtz, J. A., Cole, R. J. in Cole, I. A. (2013). Citizens and e-government service delivery: Techniques to increase citizen participation. V M. Khosrow-Pour et al. (ur.), *Digital literacy: Concepts, methodologies, tools, and applications* (str. 910–931). Information Resources Management Association. <https://doi.org/10.4018/978-1-4666-1852-7>
- Lobnikar, B. in Meško, G. (2010). Responses of police and local authorities to security issues in Ljubljana, the capital of Slovenia. V M. Cools et al. (ur.), *Police, policing, policy and the city in Europe* (str. 161–179). Eleven International Publishing.
- Lobnikar, B. in Modic, M. (2015). Analiza kakovosti policijskega dela v skupnosti: Pogled prebivalcev Slovenije. V G. Meško (ur.), *Varnost v lokalni skupnosti: Zbornik prispevkov Prve nacionalne konference o varnosti v lokalnih skupnostih* (str. 55–64). Fakulteta za varnostne vede.
- Mastrofski, S. D. in Willis, J. J. (2010). Police organization continuity and change: Into the twenty-first century. *Crime & Justice*, 39(1), 55–144.
- Mestna občina Kranj. (n. d.). *Kr povej*. <https://www.krpovej.si/>
- Mestna občina Ljubljana [MOL]. (2021). *Spletne in mobilne rešitve*. <https://www.ljubljana.si/sl/moja-ljubljana/ljubljana-pametno-mesto/spletne-in-mobilne-resitve/>
- Mestna občina Ljubljana [MOL], Oddelek za pobude meščanov. (2018a). *Pobude-info*. Interni vir. Neobjavljeno gradivo.
- Mestna občina Ljubljana [MOL], Oddelek za pobude meščanov. (2018b). *Tip pobude –2017 – vse*. [Interni vir. Neobjavljeno gradivo].
- Mestna občina Maribor. (n. d.). *Varnostni svet*. <http://www.maribor.si/podrocje.aspx?id=164>
- Meško, G., Sotlar, A., Lobnikar, B., Jere, M. in Tominc, B. (2012). *Občutek ogroženosti in vloga policije pri zagotavljanju varnosti na lokalni ravni: CRP (V5-1038(A)): Poročilo ciljnega raziskovalnega projekta*. Fakulteta za varnostne vede.
- Mängelmelder (n. d.). *Infos zum Mängelmelder*. <https://www.xn--mngelmelder-l8a.de/#pageid=1>
- Občinski program varnosti Mestne občine Ljubljana [MOL]. (2008). *Uradni list RS*, (117/08).
- Pečar, J. (1992). *Institucionalizirano nedržavno nadzorstvo*. Didakta.
- Pirnat, U. in Meško, G. (2019). *Zaznava varnostnih problemov v lokalnih*

- skupnostih – primerjava med regijami v Sloveniji. V G. Meško, R. Hacin in K. Eman (ur.), 5. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: Uvod v razpravo o varnosti v urbanih in ruralnih okoljih (str. 87–96). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Prislan, K. in Lobnikar, B. (2017). Zagotavljanje varnosti lokalnih skupnosti v prihodnje: Percepcije različnih deležnikov v Sloveniji. V G. Meško, K. Eman in U. Pirnat (ur.), 3. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: Varnost v lokalnih skupnostih – izsledki raziskovanja zaznav varnosti v Sloveniji (str. 131–142). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Prislan, K. in Lobnikar, B. (2019). Modern trends in policing: Public perceptions of the preferred policing models in Slovenia. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 70(5), 483–500.
- Prislan, K. in Slak, B. (2018). Analysis of the relationship between smart cities, policing and criminal investigation. *Varstvoslovje*, 20(4), 389–413.
- Ramaprasad, A., Sánchez-Ortiz, A. in Syn, T. (2017). A unified definition of a smart city. V M. Janssen et al. (ur.), *Electronic government* (str. 13–24). Springer.
- Rotter, J. in Price, M. (1. 10. 2019). The best emergency apps for wildfires, earthquakes and other disasters. *Cnet*. <https://www.cnet.com/news/the-best-emergency-apps-for-wildfires-hurricanes-earthquakes-and-other-disasters/>
- Sanseverino, E. R., Sanseverino, R. R. in Vaccaro, V. (2017). The role of sharing practices and dematerialized services in smart cities. V E. R. Sanseverino, R. R. Sanseverino in V. Vaccaro (ur.), *Smart cities atlas: Western and eastern intelligent communities* (str. 187–206). Springer.
- Sektor za ohranjanje narave, Ministrstvo za okolje in prostor. (2021). *Invazivne tujerodne vrste rastlin in živali*. <https://www.gov.si teme/invazivne-tujerodne-vrste-rastlin-in-zivali/>
- Servis pobude meščanov. (2019). *Servis pobude meščanov*. <https://pobude.ljubljana.si/>
- Služba Vlade Republike Slovenije za razvoj in evropsko kohezijsko politiko. [SVRK]. (2017). *SRIP pametna mesta in skupnosti, področne vertikale, akcijski načrt*. http://pmis.ijs.si/wp-content/uploads/2017/07/SRIP-PMiS_V_akcijski_nacrt_brez-zaupno.pdf
- Sotlar, A. (2016). Reševanje varnostnih problemov-med nacionalno, lokalno in človekovo varnostjo. *Varen svet*. <http://www.varensvet.si/resevanje-varnostnih-problemov-med-nacionalno-lokalno-in-clovekovo-varnostjo/>
- Tadili, J. in Fasly, H. (2019). Citizen participation in smart cities: A survey. V B. A. Mohamed et al. (ur.), *SCA ,19: Proceedings of the 4th international conference on smart city applications*. ACM. <https://doi.org/10.1145/3368756.3368976>
- The British Standards Institution. (2014). *Smart cities – vocabulary*. <http://shop.bsigroup.com/upload/PASs/Free-Download/PAS180.pdf>
- Tominc, B. (2013). Perspektive zagotavljanja varnosti v urbanih okoljih na Zahodnem Balkanu. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 64(1), 19–32.
- Tominc, B. in Sotlar, A. (2018). Ni pomembno, kaj je res, ampak kar ljudje verjamejo, da je res – stabilnost javnega mnenja o virih ogrožanja. V G. Meško, A. Sotlar in B. Lobnikar (ur.), 4. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: Sklepne ugotovitve raziskovanja (2015–2018) (str. 73–104). Univerzitetna založba

Univerze v Mariboru.

Tundis, A., Kaleem, H. in Mühlhäuser, M. (2020). Detecting and tracking criminals in the real world through an iot-based system. *Sensors*, 20(3795). <https://doi.org/10.3390/s20133795>

van den Born et al. (2013). Policing opportunities and threats in Europe. *Journal of Organizational Change Management*, 26(5), 811–829.

Wolff, A., Gooch, D. Caverio, J. Rashid, U. in Kortuem, G. (2018). Removing barriers for citizen participation to urban innovation. V M. de Lange in M. de Waal (ur.), *The Hackable city: Digital media and collaborative city-making in the network society* (str. 153–168). Springer.

O avtorjih:

Dr. Kaja Prislan, docentka na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru. E-pošta: kaja.prislan@fvv.uni-mb.si

Maša Likeb Nenezić, študentka univerzitetnega študijskega programa Varstvoslovje na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru. E-pošta: masa.likeb@student.um.si

Problemi in izzivi pri obravnavi prometnih nesreč¹

Deja Kozjek

Namen prispevka:

V prispevku avtorica poskuša prikazati probleme in izzive, s katerimi se sodniki srečujejo med kazenskim postopkom pri obravnavanju kaznivih dejanj zoper varnost javnega prometa.

Metode:

Avtorica je opravila pregled in analizo kazenskih zadev zaradi kaznivega dejanja povzročitve prometne nesreče iz malomarnosti po drugem v zvezi s prvim odstavkom 325. člena Kazenskega zakonika (1994) in po drugem v zvezi s prvim odstavkom 323. člena Kazenskega zakonika (»KZ-1«, 2008), pravnomočno končanih od 1. 1. 2015 do 31. 12. 2020 na kazenskem oddelku Okrožnega sodišča v Ljubljani. Pregledana so bila tudi izvedenska mnenja sodnih izvedencev za raziskave prometnih nezgod ter odločbe prvostopenjskega, drugostopenjskega in vrhovnega sodišča. Avtorica je ob tem ugotavljala vzroke nastanka prometnih nesreč s smrtnim izidom in okoliščine, ki so podaljšale kazenski postopek oziroma razloge za dopolnitev dokaznega postopka.

Ugotovitve:

Obravnavanje kaznivih dejanj zoper varnost javnega prometa na sodišču predstavlja velik izziv, saj je za pravilno sodno odločitev ključno predhodno kvalitetno in natančno opravljeno delo policistov, kriminalističnih tehnikov, sodnih izvedencev, pa tudi preiskovalnih sodnikov in državnih tožilcev na kraju prometne nesreče. Natančno izveden ogled kraja prometne nesreče, natančne meritve in pravilno izdelana skica, pa tudi brezhibno povzete izjave vseh očitvidcev prometne nesreče in ostalih oseb, ki so zaznale dogajanje pred in po nesreči, vselej odločilno prispevajo k hitrejši, jasni in popolni ugotovitvi dejanskega stanja, na podlagi katerega lahko sodnik sprejme pravilno odločitev.

Omejitve/uporabnost raziskave:

Primeri kaznivega dejanja nevarne vožnje v cestnem prometu po 324. členu KZ-1 (2008) v prispevku niso bili analizirani.

Praktična uporabnost:

Ugotovitve so uporabne kot pomoč k pravilnemu pristopu pri preiskovanju prometnih nesreč ter dokazovanju in obravnavanju kaznivih dejanj, povezanih s prometnimi nesrečami, na sodišču. Namenjene so prometnim policistom,

¹ Prispevek je bil predstavljen na posvetu »Preiskovanje prometnih nesreč: kriminalistični in kazenskopравни vidiki ter pametna vozila«, ki ga je organizirala Katedra za kriminalistiko Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru.

kriminalističnim tehnikom, sodnim izvedencem, tožilcem in sodnikom.

Ključne besede: prometne nesreče, preiskovanje, dokazovanje in obravnavanje kaznivih dejanj zoper varnost cestnega prometa, sodni izvedenci, sodišče

UDK: 343.98:656.1.08

Problems and challenges in dealing with traffic accidents

Purpose:

Author tries to show the problems and challenges that judges face during criminal proceedings in dealing with criminal offences against public transport safety.

Design/Methods/Approach:

Author performed a review and analysis of criminal cases due to the criminal offence of causing a traffic accident through negligence according to the second paragraph in connection with the first paragraph of Article 325 of the Penal Code (»KZ«, 1994) and according to the second paragraph in connection with the first paragraph of Article 323 of the Penal Code (»KZ-1«, 2008), which became legally binding from 2015 to 2020 at the Criminal Division of the District Court in Ljubljana. Author reviewed the opinions of expert witnesses for traffic accident research and the decisions of the first and second instance courts and of the Supreme Court and determined the causes of fatal traffic accidents and the circumstances that prolonged the criminal proceedings i.e. the reasons for supplementing the evidentiary proceedings.

Findings:

Dealing with criminal offences against the safety of public transport in court is a great challenge, as the key to a correct court decision is the quality and accurate preliminary work of police officers, forensic technicians, expert witnesses, as well as investigating judges and prosecutors at the scene. A thorough inspection of the accident site, precise measurements and a correctly made sketch, as well as flawlessly summarized statements of all eyewitnesses and other persons who perceived the events before and after the accident, always decisively contribute to a faster, clear and complete factual situation, on the basis of which the judge can make the right decision.

Research Limitations/Implications:

In this paper the cases of the criminal offence of dangerous driving in road traffic under Article 324 of the Penal Code (»KZ-1«, 2008) are not analysed.

Originality/Value:

The findings are useful as an aid to the correct approach to investigating traffic accidents and to proving and dealing with traffic accident-related offences in court. The findings are intended for traffic police officers, forensic technicians, expert witnesses, prosecutors and judges.

Keywords: traffic accidents, investigation, evidence and treatment of criminal offences against public transport safety, expert witnesses, court

UDC: 343.98:656.1.08

1 UVOD

V vsakdanjem življenju ljudje ne razmišljajo o tem, kaj natanko je opredeljeno s pojmom prometna nesreča, čeprav pogosto preberejo v časopisih, na svetovnem spletu ali slišijo po radiu oziroma televiziji, da je zaradi neprilagojene hitrosti voznika zaneslo v ovinku in je povzročil nesrečo oziroma je voznik neustrezno prehiteval kolono vozil, zaradi česar je prišlo do materialne škode, telesne poškodbe oziroma smrti kakšnega od udeležencev v prometu. Večini ljudi, ki se s preiskovanjem, dokazovanjem oziroma obravnavanjem prometnih nesreč ne ukvarjajo poklicno, se zdi ta pojem razumljiv in se niti ne sprašujejo, kateri pogoji morajo biti izpolnjeni, da je določena nesreča v cestnem prometu pravno opredeljena kot prometna nesreča.

2 POJEM PROMETNA NESREČA

Pojem prometna nesreča kot praktični, teoretični in zakonodajni problem je poglobljeno raziskoval in vsebinsko izčrpno pojasnil Dežman (2018). V prispevku bo avtorica osvetlila le nekaj praktičnih vprašanj in razmislekov o navedenem pojmu, s katerimi se srečujejo sodniki ob obravnavanju prekrškov in kaznivih dejanj, povezanih s cestnoprometnimi kršitvami. Prometno nesrečo opredeljuje določba prvega odstavka 109. člena »Zakona o pravilih cestnega prometa« (»ZPrCP«, 2010), in sicer kot nesrečo na javni ali nekategorizirani cesti, ki se uporablja za javni cestni promet, v kateri je bilo udeleženo vsaj eno premikajoče se vozilo in je v njej najmanj ena oseba umrla (prometna nesreča IV. kategorije) ali je bila telesno poškodovana (prometna nesreča II. in III. kategorije) oziroma je nastala materialna škoda (prometna nesreča I. kategorije).

2.1 Kraj storitve prometne nesreče – javna cesta ali nekategorizirana cesta, ki se uporablja za javni cestni promet

V sodni praksi se je glede kraja prometne nesreče že izoblikovalo stališče, kateri pogoji morajo biti izpolnjeni, da sodišče obravnava dogodek kot prometno nesrečo. Avtorica izpostavlja sodbo Višjega sodišča v Ljubljani PRp 33/2016 z dne 4. 2. 2016, ki je presojalo primer trčenja na parkirišču picerije, ki ni ne javna ne nekategorizirana cesta, temveč zasebna lastnina. Sodišče druge stopnje je pojasnilo, da je s pojmom cestni promet opredeljen promet vozil, pešcev in drugih udeležencev cestnega prometa na javnih in nekategoriziranih cestah, ki se uporabljajo za javni cestni promet. Zakon o cestah (»ZCes-1«, 2011) v 38. točki 2. člena pojmuje nekategorizirano cesto, ki se uporablja za javni cestni promet, vsako prometno površino, na kateri se opravlja promet na način in pod pogoji, kot jih v skladu z navedenim zakonom in predpisom, ki ureja pravila cestnega

prometa, torej »ZPrCP« (2010), določi lastnik ali od njega pooblaščen upravljavec. Sodišče druge stopnje je zaključilo, da je do prekrška prišlo na parkirišču picerije, ki je prosto dostopno vsem osebam in je torej namenjeno javnemu cestnemu prometu ter ne gre za parkirišče, ki bi bilo strogo namenjeno le lastniku zemljišča tako, da bi bilo ograjeno na kakršenkoli način in na njem prepovedana vožnja vsem drugim osebam, razen lastniku.

Opredelitev kraja storitve prekrška je torej zelo pomembna, na kar je opozorilo tudi Višje sodišče v Celju v sklepu PRp 184/2016 z dne 22. 11. 2016, saj zgolj splošna navedba imena naselja ne omogoča zadostne konkretizacije kraja storitve prekrška, na podlagi katere bi bilo mogoče zanesljivo ugotoviti, da je bil storilec prekrška udeležen z motornim vozilom v cestnem prometu. Sodišče druge stopnje je pritrnilo pritožbenim očitkom, da iz izreka sodbe o prekršku izhaja, da je obdolženec vozil osebni avtomobil v naselju L. iz smeri R. proti glavni cesti I. reda številka 5 pod vplivom alkohola, pri čemer pa iz zapisnika o preizkusu alkoholiziranosti ter potrdila o začasnem odvzemu vozniškega dovoljenja izhaja zgolj, da je kraj storitve L., kar pa ne zadošča za konkretizacijo kraja storitve očitane prekrška. Če bi se ugotovilo, da se je storilec gibal le na zemljišču v zasebni lasti, ne bi mogel biti odgovoren za storitev očitanih mu prekrškov, saj bi se izkazalo, da ni bil udeleženec cestnega prometa.

2.2 Posledice, nastale v prometni nesreči, in udeleženec

Za obstoj kaznivega dejanja povzročitve prometne nesreče iz malomarnosti ne zadošča, da udeleženec v cestnem prometu s svojim ravnanjem ogrozi druge udeležence prometa ali premoženje, saj so določene posledice nujni sestavni del prometne nesreče (Novoselec, 2013). Torej samo ogrožanje, če se je vse srečno končalo, še ni prometna nesreča (Novoselec, 2013), ampak mora storilec povzročiti telesne poškodbe oziroma smrt osebe ali materialno škodo (Dežman, 2019).

V skladu s 44. točko prvega odstavka 3. člena »ZPrCP« (2010) je udeleženec prometne nesreče vsak udeleženec cestnega prometa, ki je s svojim ravnanjem pripomogel k nastanku prometne nesreče, in vsakdo, ki je v prometni nesreči utrpel materialno škodo ali je bil telesno poškodovan ali je zaradi posledic nesreče umrl. Toda tudi vsaka nesreča z materialno škodo ali telesno poškodbo, v kateri je udeleženo vsaj eno premikajoče se vozilo in se zgodi v javnem cestnem prometu, ni prometna nesreča. Tako iz Odločbe Višjega sodišča v Ljubljani VSL sodba PRp 259/2020 z dne 27. 11. 2020 izhaja, da nesreča, v kateri se poškoduje voznik sam ali v kateri nastane škoda izključno na voznikovem premoženju, ni prometna nesreča, saj gre za samopoškodbo oziroma za poškodovanje lastnega premoženja (Bukovac, 2011).

3 PROMETNA NESREČA KOT KAZNIVO DEJANJE

Od posledic prometne nesreče je odvisno, ali je povzročitelj storil kaznivo dejanje ali prekršek. Naravo kaznivega dejanja ima le prometna nesreča, v kateri oškodovanec utрпи hudo telesno poškodbo ali nastopi smrt ene ali več oseb. »Kazenski zakonik« (»KZ-1«, 2008) povzročitev prometne nesreče kot kaznivo

dejanje ureja v 31. poglavju z naslovom Kazniva dejanja zoper varnost javnega prometa. V navedenem poglavju je inkriminiranih šest cestnoprometnih kaznivih dejanj, med katerimi vsebujeta le dve kaznivi dejanji v zakonskem opisu pojem prometna nesreča. Prvo je **kaznivo dejanje povzročitve prometne nesreče** iz malomarnosti iz 323. člena »KZ-1« (2008), ki je temeljno kaznivo dejanje zoper varnost cestnega prometa. Drugo kaznivo dejanje, ki vsebuje navedeni pojem, pa je **kaznivo dejanje nevarne vožnje v cestnem prometu** (tretji, četrti in peti odstavek 324. člena »Zakona o spremembah in dopolnitvah Kazenskega zakonika« (»KZ-1C«, 2015).

Pojem dolžnostnega ravnanja v cestnem prometu nima svoje normative podlage le v predpisih o varnosti cestnega prometa, temveč tudi v temeljnih načelih o varnosti cestnega prometa (Dežman, 2019). Posamezna načela za vedenje in ravnanje v cestnem prometu so se oblikovala z razvojem prometa in pomenijo družbeni nadzor nad tem, kakšni naj bodo odnosi v prometu, značilni za čas, v katerem je določeno načelo imelo ali še ima praktični pomen samo zase ali v kombinaciji z drugimi načeli (Dežman, 2019). Kaznivo dejanje povzročitve prometne nesreče iz malomarnosti po 323. členu »KZ-1« že v naslovu vsebuje krivdno obliko storilca, to je malomarnost, lahko pa krši prometne predpise naklepno ali iz malomarnosti. Če storilec torej tudi pri kaznivih dejanjih iz malomarnosti zaradi različnih motivov, kot sta ležernost ali objestnost, namenoma opušča ali ne ravna v skladu s svojimi dolžnostmi, je razlika z naklepnimi kaznivimi dejanji le v tem, da pri naklepni kaznivi dejanji motiv zajema prepovedano posledico, pri malomarnih kaznivih dejanjih pa vzročna zveza, ki privede do prepovedane posledice, skrene v povsem drugo smer, kakor sta bili volja in hotenje storilca, ki sicer prepovedane posledice noče, niti vanjo ne privoli (Ferlinc, 2017). Storilec mora biti do povzročitve prometne nesreče torej v odnosu malomarnosti, do nastanka hudih telesnih poškodb kakšne osebe kot objektivnega pogoja kaznivosti ni v krivdnem razmerju, do smrti ene ali več oseb (nastanka hujše posledice) pa je storilcu treba dokazati malomarnost (Deisinger, 2017).

Kaznivo dejanje nevarne vožnje po 324. členu »KZ-1« spada med ogrožitvena kazniva dejanja, s katerim se povzroči neposredna nevarnost za življenje in telo kakšne osebe (Dežman, 2019). Nastanek posledice (materialna škoda, poškodba ali smrt osebe) torej ni pogoj za obstoj kaznivega dejanja, saj je kazniva že sama nevarna vožnja ob predpostavki, da storilec krši predpise o varnosti cestnega prometa iz prvega odstavka 324. člena »KZ-1« (2008) (Korošec et al., 2019).

Glede kazenskih sankcij »KZ-1« kot splošni maksimum za kaznivo dejanje povzročitve prometne nesreče po 323. členu »KZ-1« predpisuje osem let zapora, za najhujšo obliko kaznivega dejanja po 324. člena »KZ-1« določa tako splošni minimum kot splošni maksimum odvzema prostosti, ki sta določena v trajanju od enega do dvanajstih let zapora, ter prepoved vožnje motornega vozila. Za obe kaznivi dejanji je mogoče izreči kazensko sankcijo opominjevalne narave, za najmilejše oblike (prvi odstavek 323. člena »KZ-1«, prvi, drugi in tretji odstavek 324. člena »KZ-1«) pa tudi denarno kazen. Sodišče lahko v skladu s tretjim odstavkom 323. člena »KZ-1« storilcu, ki ni imel pravice voziti motornega vozila, s katerim je bilo storjeno kaznivo dejanje, to vozilo vzame. Ob izpolnjenih

zakonskih pogojih sme sodišče storilcu kaznivega dejanja, ki ga je storil iz malomarnosti, če posledice dejanja storilca toliko prizadevajo, da kaznovanje v takem primeru očitno ne bi bilo upravičeno, kazni odpustiti (drugi odstavek 27. člena »KZ-1«). Sodišča izrekajo zaporne kazni predvsem zaradi povzročitve hujših posledic, ni pa nujno, da se kot odločilno dejstvo upošteva stopnja krivde povzročitelja prometne nesreče. Če oškodovanci niso utrpeli tako hudih posledic, pa sodišča izrekajo zaporne kazni ob obstoju drugih okoliščin na strani storilca, kot so alkoholiziranost, drzna vožnja in povratništvo (Petrovec, 2010).

4 PREGLED KAZENSKIH ZADEV ZARADI KAZNIVIH DEJANJ POVZROČITVE PROMETNE NESREČE IZ MALOMARNOŠTI S SMRTNIM IZIDOM, PRAVNOMOČNO KONČANIH NA OKROŽNEM SODIŠČU V LJUBLJANI V LETIH 2015–2020

Pregled kazenskih zadev, kjer je bil obtožni akt vložen zaradi kaznivega dejanja povzročitve prometne nesreče iz malomarnosti po drugem v zvezi s prvim odstavkom 325. člena »KZ« (1994) oziroma po drugem v zvezi s prvim odstavkom 323. člena »KZ-1« (2008) in so bile pravnomočno končane na Okrožnem sodišču v Ljubljani v obdobju od 1. 1. 2015 do 31. 12. 2020, je pokazal, da je takih zadev petintrideset (35). Med njimi sta dve kazenski zadevi, ki se nanašata na isto prometno nesrečo, vendar je v eni zadevi obtoženec voznik tovornega vozila, v drugi pa voznik osebnega vozila, v katerem je umrla sopotnica, zato je bilo v odstotnem prikazu upoštevano, da gre za skupaj štiriintrideset (34) prometnih nesreč. Iz pregledanih pravnomočno zaključenih kazenskih zadev v navedenem obdobju izhaja, da se je na območju ljubljanskega okrožja več kot 55,9 % prometnih nesreč zgodilo v naselju. Ta podatek ni neobičajen, saj je območje Okrožnega sodišča v Ljubljani največje med okrožnimi sodišči v državi in obsega več mest in naselij, kjer je cestni promet, tudi zaradi dnevnih migracij, še posebej gost. V kar 64,7 % vseh pregledanih kazenskih zadevah so povzročitelji prometnih nesreč vozniki osebnih avtomobilov (OA) in le v 8,8 % vseh pregledanih zadevah so oškodovanci vozniki osebnega vozila. Največ oškodovancev, to je 32,3 %, je pešcev, malo manj, 29,4 %, je sopotnikov, sledijo kolesarji s 14,7 %, nato vozniki motornega kolesa z 11,8 % in vozniki kolesa z motorjem s 5,9 %. V eni prometni nesreči sta umrla dva udeleženca cestnega prometa.

Sodišče je od petintrideset pregledanih kazenskih zadev:

- v 24 primerih povzročitelja prometne nesreče spoznalo za krivega – 68,5 %,
- v 4 primerih je izreklo oprostilno sodbo – 11,4 %,
- v 3 primerih je izreklo zavrnilno sodbo – 8,5 %,
- v 1 primeru je sodišče po izvedenem dokaznem postopku postopek ustavilo – 2,8 %,
- v 2 primerih je zunajobravnavni senat ob vložitvi obtožnice odločil, da ugovoru ugodi, obtožbe ne dopusti in postopek ustavi – 5,7 %.

Problemi in izzivi pri obravnavi prometnih nesreč

Tabela 1: Prikaz kazenskih zadev zaradi kaznivih dejanj povzročitve prometne nesreče iz malomarnosti po drugem v zvezi s prvim odstavkom 325. člena »KZ« oziroma po drugem v zvezi s prvim odstavkom 323. člena »KZ-1«, pravomočno končanih na Okrožnem sodišču v Ljubljani v letih 2015–2020

ČAS PROMET. NESREČE	KRAJ PROMET. NESREČE	VRSTA STORIL. VOZILA	OŠKODOVANEC	KRŠITEV	IZVEDENEC	ODLOČITEV SODIŠČA
2007 januar ob 00:17	izven naselja	OA Volvo S60	voznica OA	2. odst. 30. člena, 1. odst. 129. člena v zvezi z 2. odst. 130. člena in 1. odst. 32. člena »Zakona o varnosti cestnega prometa« (»ZVCP«) – neprilagojena hitrost 116 km/h pri omejitvi 50 km/h na mokrem in spolzkem cestišču in 1,41 g alkohola na kg krvi	izvedenec za raziskave prometnih nezgod	OBSODILNA S. – ZAPOR 1 L in 4 M, ki se izvede z delom v splošno korist in stranska kazen prepoved vožnje motornega vozila B kategorije za čas 6 M
2007 julij ob 7:30	naselje	1. OA Toyota Carina 2. tovorno vozilo Fiat Ducato	sopotnica	1. 2. odst. 30. člena »ZVCP« – neprilagojena hitrost v križišču, trk s tovornim vozilom 2. 2. odst. 46. člena »ZVCP« – na križišču ob zavijanju levo, ni pustil mimo vozila, ki je prihajalo z nasprotne smeri in vozijo naravnost	izvedenec za raziskave prometnih nezgod, izvedenec sodne medicine	1. OPROSTILNA S. – 1. tč. 358. člena Zakona o kazenskem postopku (»ZKP«) 2. OBSODILNA S. POGOJNA: 1L/3L
2009 februar ob 18:35	izven naselja	OA Ford Fusion	peška	3. odst. 25. člena »ZVCP« –vožnja z neprimerno oddaljenostjo od roba cestišča	izvedenec za raziskave prometnih nezgod	USTAVITEV POSTOPKA – 2. odst. 293. člen ZKP – umik obtožnice – peška hodila po sredini ceste
2009 maj ob 18.15	izven naselja	motorno kolo	sopotnica	1. in 2. odst. 30. člena »ZVCP« – neprilagojena hitrost in način vožnje	izvedenec za raziskave prometnih nezgod	OBSODILNA S. – POGOJNA: 1 L/3 L in stranska kazen prepoved vožnje motornih vozil A kategorije za 10 M
2009 september ob okoli 16.45	naselje	OA Citroen C5	voznik motornega kolesa Honda	27. člena »ZVCP-1« – za spremembo smeri vožnje čez levo nasprotno smerno vozišče se ni prepričal, če lahko to stori brez nevarnosti za druge udeležence v cestnem prometu in je pri tem zaprl pot vozniku motornega kolesa	izvedenec za raziskave prometnih nezgod	OBSODILNA S. – POGOJNA: 1 L/3 L in stranska kazen prepoved vožnje motornih vozil B kategorije za 10 M
2010 marec ob 7.25	naselje	tovorni avtomobil Opel Vivaro	voznik kolesa z motorjem	2. odst. 46. člena »ZVCP« – pri zavijanju levo ni pustil mimo vozil, ki so prihajala iz nasprotne smeri in vozila naravnost, ter je zapeljal levo, pri tem pa zaprl pot vozniku kolesa z motorjem, ki je pripeljal po posebnem pasu	2 izvedenca za raziskave prometnih nezgod	ZAVRNILNA S – umik obtožnice po opravljeni rekonstrukciji s pomočjo sodnega izvedenca, ki je pojasnil, da izračun potrjuje potek nezgode, kot ga je navajal obt.

2010 avgust ob 14.00	naselje	motorno kolo Yamaha	sopotnik	1. in 2. odst. 30. člena »ZVCP« – neprilagojena hitrost in način vožnje	izvedenec za raziskave prometnih nezgod	OPROSTILNA S. – voznik OA je obtožencu zaprl pot, zaradi česar je prišlo do trčenja., obtoženec se je upošteval načelo zaupanja v cestnem prometu lahko zanesel, da mu nihče ne bo zaprl poti in ni bila njegova dolžnost, da prepreči prometno nesrečo
2011 junij ob 7:38	naselje Ljubljana	OA BMW X5	voznik motornega kolesa	1. točka 6. odst. 119. člena »ZVCP-1« – prevozil rdečo luč, 1. odst. 32. člena »ZVCP« – neprilagojena hitrost, namesto 50 km/h, 140 km/h	izvedenec za raziskave prometnih nezgod, izvedenka za sodno medicino	OBSODILNA S. – ZAPOR 6 L in 6 M in prepoved vožnje motornega vozila B kategorija za 2 L
2011 december ob 10:23	izven naselja	OA Renault Laguna	voznik v OA	2. odst. 37. člena »ZPrCP« – z levo stranjo vozila zapeljal na levo smerno vozišče	3 izvedenci za raziskave prometnih nezgod	ZAVRNILNA S. – cestišče mokro, sledovi zaviranja niso bili vidni, obstajala neka ovira na cestišču, ki jo je poskušal obtoženec zaobiti
2012 februar okoli 10.00	izven naselja	OA Citroen C5	voznik v OA	2. odst. 37. člena in 1. ter 2. odst. 104. člena v zvezi z 2. odst. 105. člena in 1. odst. 106. člena »ZPrCP« – z levo stranjo vozila zapeljal na levo smerno vozišče, vozil pod vplivom psihoaktivnih snovi in alkohola	izvedenec za raziskave prometnih nezgod, izvedenka za forenzično toksikologijo in alkoholometrijo, izvedenec psihiater, izvedenec za sodno medicino	OBSODILNA S. – ZAPOR 5 L in prepoved vožnje motornega vozila B kategorija za 1 L
2012 maj ob 6.25	naselje Ljubljana	delovno vozilo – komunalno vozilo	peška	1. odst. 42. člena »ZPrCP« – s pogledom v vzvratna ogledala in prek ramena, da bi premostil mrtvi kot, ali kako drugače se ni prepričal, da lahko nadaljuje vožnjo brez nevarnosti za druge udeležence celotnega prometa.	izvedenec za raziskave prometnih nezgod	OPROSTILNA S. – 3. tč. 358. člena ZKP – opis kaznivega dejanja, ki se očita obt., ne vsebuje konkretizacije vseh zakonskih znakov, posledično pa dejanje, ki se očita obtožencu, ni kaznivo dejanje že po samem zakonu, lahko bi se mu očitala kršitev 3. odst. 43. člena ZPrCP
2012 avgust ob 15.07	naselje Ljubljana	tovorno vozilo MAN	voznik kolesa z motorjem	2. odst. 51. člena »ZPrCP« – prehitevanje na neprimerni bočni razdalji	izvedenec za raziskave prometnih nezgod	OBSODILNA S. – POGOJNA 2 L/3 L in stranska kazen prepoved vožnje motornega vozila C kategorije za 6 M
2012 september ob 21.40	naselje	OA Audi	sopotnik levo zadaj	4. odst. 46. člena in 1. odst. 45. člen »ZPrCP« – neprilagojena hitrost in način vožnje v ovinku na mokrem in spolzkem cestišču, prekoračitev hitrosti, namesto 70 km/h, 104 km/h	izvedenec za raziskave prometnih nezgod	OBSODILNA S. – ZAPOR: 8 M, ki se izvede z delom v splošno korist, in stranska kazen prepoved vožnje motornega vozila B kategorije za 8 M
2012 oktober ob 8.58	izven naselja	tovorno vozilo Mercedes tipa Atego	pešec in sopotnik v okvarjenem vozilu	1. odst. 45. člena »ZPrCP« – obt. ni prilagodil hitrosti, preglednosti, prometnim, vremenskim razmeram in načina vožnje stanju vozišča, ki je bilo mokro	izvedenec za raziskave prometnih nezgod	OBSODILNA S. – ZAPOR: 1 L in 5 M, ki se izvede z delom v splošno korist, in stranska kazen prepoved vožnje motornega vozila C kategorije za 7 M

Problemi in izzivi pri obravnavi prometnih nesreč

2013 marec ob 13.38	izven naselja	OA Opel Astra	sopotnica nepripeta	45. člen »ZPrCP« - obt. ni prilagodil hitrosti in načina vožnje stanju vozišča, ki je bilo zasneženo in spolzko	izvedenec za raziskave prometnih nezgod	OBSODILNA S. – ODPUSTITEV KAZNI
2013 maj ob 17.55 uri	naselje Ljubljana	OA Renault Laguna	peška	5. odst. 58. člena »ZPrCP« – na križišču pri zavijanju levo ni dal prednosti peški	izvedenec cestn/promet., izvedenec sodne medicine	OBSODILNA S. – POGOJNA: 1 Lin 4 M/3 L in stranska kazen prepoved vožnje motornih vozil B kategorije za 7 M
2013 september okoli 9.45	izven naselja	OA Škoda Fabia	sopotnica	prva alineja 2. odst. 44. člena »ZPrCP« – neprimerna varnostna razdalja	izvedenec za raziskave prometnih nezgod, izvedenec medicine – nevrologije, izvedenec specialist interne medicine in kardiologije	USTAVITEV POSTOPKA ob reševanju ugovora – motnje zavesti pri obt.
2013 december okoli 7.30	naselje Ljubljana	OA VW Touran	sopotnica v tovornem vozilu Hyundai H100 - nepripeta	3. odst. 37. člena »ZPrCP« – obt. zapeljal preko ločilne črte na levo smerno vozišče in trčil v nasproti vozeče tovorno vozilo	izvedenec za raziskave prometnih nezgod	OBSODILNA S. – POGOJNA: 1 L/3 L in stranska kazen prepoved vožnje motornih vozil A kategorije za 6 M
2015 februar ob 08.45	naselje Ljubljana	delovno vozilo komunalno vozilo	peška	1. odst. 42. člena »ZPrCP« – pri spjeljevanju se s pogledi ni prepričal, da to lahko stori brez nevarnosti za druge udeležence cestnega prometa	izvedenec za raziskave prometnih nezgod	ZAVRNILNA S. – peška se je vozilu preveč približala, s svojimi temnimi oblačili se je zlika z okoljem in je obt. ni mogel videti
2015 marec ob 10.45	naselje Ljubljana	OA Citroen Xara	peška	5. odst. 58. člena »ZPrCP« – na križišču pri zavijanju levo ni dala prednosti peški	izvedenec za raziskave prometnih nezgod	OBSODILNA S. – ZAPOR: 1 L, ki se izvede z delom v splošno korist, in stranska kazen prepoved vožnje motornega vozila B kategorije za 6 M
2015 april ob 11.45	naselje Ljubljana	OA Volvo V50	peška	1. odst. 42. člena »ZPrCP« – vzvratna vožnja	izvedenec za raziskave prometnih nezgod	OPROSTILNA S. – zaradi vremenskih okoliščin in načina premikanja peške jo je voznik na parkirišču spregledal/nesrečen padec/vozil 5 km/h
2015 maj okoli 18.35	naselje Ljubljana	tovorno vozilo Fiat Scudo	peška	1. odst. 41. člena »ZPrCP« – peški ni omogočil varnega prečkanja vozišča	izvedenec za raziskave prometnih nezgod	OBSODILNA S. – POGOJNA: 1 L in 6 M in stranska kazen prepoved vožnje motornega vozila B kategorije za 10 M, pri čemer stranska kazen ne bo izvedena, če obtoženec v preizkusni dobi 3 let po pravnomočnosti sodbe ne bo storil novega kaznivnega dejanja.
2015 julij ob 14.30	izven naselja	OA VW Golf	voznik motornega vozila Kawasaki	1. tč. 1. odst. 52. člena »ZPrCP« – začel prehitevati, ko je motorist za njim že začel prehitevati	izvedenec za raziskave prometnih nezgod	OBSODILNA S. – ZAPOR: 1 L, ki se izvede z delom v splošno korist, in stranska kazen prepoved vožnje motornega vozila B kategorije za 6 M
2015 september ob 10:15	naselje	OA Dacia Logan	kolesar po kolesarski stezi	1. tč. 1. odst. 56. člena »ZPrCP« – izsilil prednost pri vključevanju z neprednostne ceste na prednostno,	izvedenec za raziskave prometnih nezgod	OBSODILNA S. – POGOJNA: 1 L in 6 M/ 3 L in 6 M in prepoved vožnje motornega vozila B kategorije za 6 M

2015 december ob 11.35	izven naselja	OA Seat Ibiza	sopotnik zadaj desno	1. odst. 45. člen »ZPrCP« – neprilagojena hitrost v ovinku	izvedenec za raziskave prometnih nezgod	OBSODILNA S. – POGOJNA: 1 L/ 3 L in prepoved vožnje motornega vozila B kategorije za 8 M
2016 junij ob 9.55	naselje	kombinirano vozilo VW Transporter	pešec	2. odst. 45. člena in 1. odst. 41. člena »ZPrCP« – ni omogočil pešcu, ki je v tistem trenutku prečkal po prehodu za pešce, da bi varno prečkal cestišče	izvedenec za raziskave prometnih nezgod	OBSODILNA S. – POGOJNA: 1 L in 5 M in stranska kazen prepoved vožnje motornega vozila B kategorije za 6 M, obe sankciji pogojno! preizkusna doba 3 leta
2016 julij ob 14.25	izven naselja	OA Honda Civic	kolesar	2. tč. 1. odst. 52. člena in 2. odst. 53. člena in 98. člena »ZPrCP« – obt. je prehitel tovorno vozilo in trčil v koledarja, čeprav je ta z levo roko že dal znak, da bo zavil v levo, in ni upošteval prometne signalizacije ter je skoraj v celoti prevozil vso dolžino talne označbe V-8, to je dvojno kombinirano črto	2 izvedenca za raziskave prometnih nezgod in strokovno mnenje izvedenca za raziskave prometnih nezgod	OPROSTITILNA S. – »obt. pred začetkom prehitavanja ni mogel zaznati prometnega znaka za najavo križišča niti ne dvojne kombinirane ločilne črte v območju križišča niti koledarja pred tovornim vozilom oz. njegove namere po zavijanju v levo«
2016 oktober ob okoli 7.00	izven naselja	tovorno vozilo Peugeot Boxer	pešec	1. in 2. odstavek 45. člena »ZPrCP« – neprilagojena hitrost prometnim in vremenskim razmeram, stanju in vidljivosti vozišča in bližini križišča	2 izvedenca za raziskave prometnih nezgod	USTAVITEV POSTOPKA – ob reševanju ugovora – oškodovanec, oblečen v temna oblačila in brez odsevnih teles, začel prečkanje vozišča na mestu, ki je oddaljeno 75,10 m od prehoda za pešce. Tožilstvo v obtožnici ni navedlo vseh okoliščin kaznivega dejanja
2017 marec ob 22.46	naselje Ljubljana	OA Audi A7	kolesarka	2. odst. 46. člena »ZPrCP« – obt. se je približeval semaforiziranemu križišču s hitrostjo najmanj 105 km/h, čeprav je s prometnim znakom hitrost vožnje na tem delu naselja omejena na 70 km/h	3 izvedenci za raziskave prometnih nezgod in strokovnjak za delovanje semaforskih sistemov	OBSODILNA S. – ZAPOR: 3 L in prepoved vožnje motornega vozila B kategorije za 1 L in 6 M
2017 april ob 18.40	izven naselja	OA Renault Captur	kolesar	1. odst. 42. člena »ZPrCP« – preden je obt. zavila levo, se s pogledom v desno ni prepričala, da lahko to stori brez nevarnosti za druge udeležence cestnega prometa	izvedenec za raziskave prometnih nezgod	OBSODILNA S. – POGOJNA: 1 L/ 4 L in prepoved vožnje motornega vozila B kategorije za 1 L
2017 maj ob 9.25	naselje	tovorni avtomobil Renault Kangoo	kolesarka	3. tč. 1. odst. 56. člena »ZPrCP« – vključevanje v promet z dovoza na prednostno cesto	izvedenec za raziskave prometnih nezgod	OBSODILNA S. – POGOJNA: 10 M/ 4 L in prepoved vožnje motornega vozila B kategorije za 6 M
2017 julij ob 13.25	naselje	OA Nissan Note	sopotnica	6. odst. 38. člena »ZPrCP« – na cesti, ki ima dva ali več označenih prometnih pasov za vožnjo v eno smer, ni dovoljeno voziti po smernem vozišču, namenjenem vožnji v nasprotni smeri.	brez izvedenca	OBSODILNA S. – POGOJNA: 1 L/2 L in prepoved vožnje motornega vozila B kategorije za 6 M

Problemi in izzivi pri obravnavi prometnih nesreč

2018 januar ob 14.15	izven naselja	OA Audi A4	pešec	1. odstavek 45. člena »ZPrCP« – hitrosti vožnje ni prilagodil poteku in lastnostim ceste, saj je med vožnjo po cestišču po krajši ravnini, ki je bilo mokro, spolzko in poškodovano, v daljšem desnem ovinku vozil tako, da ga je zaneslo v levo	brez izvedenca za raziskave prometnih nezgod, izvedenec sodne medicine	OBSODILNA S. – ZAPOR: 1 L, ki se izvede ob koncu tedna, sicer pa še naprej dela in prebiva doma (vikend zapor) in stranska kazen prepoved vožnje motornega vozila B kategorije za 1 L
2018 maj ob 6.40	izven naselja	OA Volkswagen Polo	voznik motornega kolesa Ducati	1. odst. 98. člena in 1. in 2. odst. 42. člena »ZPrCP«, – kljub prepovedi zavijanja v levo je zapeljala levo proti dovozu, svoje namere ni pravočasno nakazala z utripalkami	brez izvedenca za raziskave prometnih nezgod, mnenje NFL za žarnice OA in motornega kolesa	OBSODILNA S. – ZAPOR: 1 L, ki se izvede z delom v splošno korist, in stranska kazen prepoved vožnje motornega vozila B kategorije za 1 L

Pojasnilo: 1 L pomeni eno leto zaporne kazni, 4 M pomeni štiri mesece zaporne kazni, 1 L/2 L pomeni eno leto zaporne kazni s preizkusno dobo dveh let v okviru pogojne obsodbe.

Vsebinski pregled spisov je pokazal, da se največ prometnih nesreč s smrtnim izidom zgodi zaradi neprilagojene oziroma prehitre vožnje (35,3 %), sledijo prometne nesreče zaradi kršitve prednosti v križišču (11,8 %) in spremembe smeri vožnje ali premika vozila (11,8 %), zaradi vožnje po levem smernem vozišču (8,8 %) in zaradi nevarnega vključevanja z neprednostne na prednostno cesto (6 %). Ostali vzroki prometnih nesreč so posamični, na primer napačno prehitevanje (na neprimerni bočni razdalji, kršitev prepovedi prehitevanja, ker je voznik za njim že začel prehitevati) in drugi.

5 PROBLEMI IN IZZIVI PRI OBRAVNAVI PROMETNIH NESREČ NA SODIŠČU

Nabor dokaznih sredstev v našem kazenskem postopkovnem pravu je ustaljen, med tradicionalnimi dokaznimi sredstvi pa so za obravnavanje prometnih nesreč na sodišču bistveni: ogled, sodni izvedenec in priče (Šugman Stubbs in Gorkič, 2011). V sodnem postopku je treba med dokaznim postopkom ugotoviti vzrok nastanka prometne nesreče, kar lahko sodišče opravi le ob vsestranski in popolni razjasnitvi dejanskega stanja. Skoraj vedno preiskovalni sodnik že na kraju prometne nesreče s smrtnim izidom odredi sodnega izvedenca, da izdelava časovni potek trčenja (Laković, 2004) udeleženih vozil oziroma da ugotovi potek prometne nesreče s pomočjo ugotovljenih tehničnih komponent. V primeru več udeleženih vozil v nesreči lahko k razjasnitvi dejanskega stanja prispeva tudi izvedenec s področja avtomobilske stroke – motorna vozila, ki s svojim strokovnim znanjem o poškodbah vozil, nastalih ob trku, poda izvedensko mnenje o tem, katera vozila in na kakšen način so bila v prometni nesreči v stiku.

5.1 Preiskava na kraju prometne nesreče

Državni tožilec je gospodar predkazenskega postopka (*dominus litis*), zato ima lahko pomembno in celo odločilno vlogo pri odkrivanju kaznivih dejanj (Vrtačnik, 2009). V primeru, da državni tožilec usmerja delo v predkazenskem postopku, je odgovornost za pravilno in uspešno izvedbo tega postopka porazdeljena med vse sodelujoče organe (Vrtačnik, 2009).

Obravnavanje kaznivih dejanj zoper varnost cestnega prometa na sodišču predstavlja velik izziv, saj je za sodno odločitev ključno, kako kvalitetno in natančno policisti, kriminalistični tehniki, izvedenci, pa tudi preiskovalni sodnik in državni tožilec zberejo podatke in dokaze na samem kraju prometne nesreče. V sodnem postopku je za uspešno ugotavljanje vzroka, mehanizma in poteka prometne nesreče, brez nepotrebnih zapletov, odvečnih podaljševanj postopka ali presenečenj, bistveno, da sodelujoči pri preiskavi prometne nesreče poiščejo čim več očividcev prometne nesreče oziroma dogajanja pred in po njej, opravijo natančen in sistematičen ogled kraja (Maver, 2004), skrbno zavarujejo posamezne avtomobilske dele in sledi na vozišču in ob njem, pa tudi pomembne predmete na širšem območju prometne nesreče ter izdelajo kar najbolj natančno skico prometne nesreče s pravilnimi meritvami (Laković, 2004). Ogled kraja prometne nesreče zavzema med preiskovalnimi dejanji posebno mesto, saj se na ta način sodelujoči

v predkazenskem postopku, tudi tožilec in preiskovalni sodnik, lahko sami neposredno prepričajo o obstoju ali neobstoju kakšnega dejstva (Maver, 1981). Pogosto na krajih prometnih nesreč niso znane vse informacije, ki so potrebne za analizo dogodka, zato lahko nekateri ustrezni podatki manjkajo. Zadnja leta se pri raziskovanju prometnih nesreč uporablja elektronski tahimeter, ki omogoča izdelavo 3D dokumentacije nastalih nesreč na varnejši način, saj se lahko podatki zbirajo brez zapor določenih odsekov cest (Stojan, 2013). Ob hujših prometnih nesrečah običajno preiskovalni sodnik takoj odredi izvedenstvo »cestnoprometne stroke« – za raziskavo prometnih nezgod, kar odločilno pripomore k hitrejši in lažji obravnavi kaznivega dejanja na sodišču.

5.1.1 Zbiranje obvestil, pomembnih za nadaljnjo obravnavo

Za preiskovalni postopek in sojenje je bistveno, da se informativna faza opravi temeljito. Policisti opravijo informativne razgovore z osebami, ki bi lahko dale koristne informacije o kaznivem dejanju (Žaberl, 2001). V tej fazi zbiranja obvestil morajo policisti poiskati čim več očividcev prometne nesreče oziroma osebe, ki so zaznale kar koli pomembnega pred nesrečo ali po njej, in se z njimi skrbno pogovoriti, da preprečijo prelivanje informacij med posameznimi očitenci in zapolnjevanje spomina z izjavami drugih oseb, prisotnih na kraju dogodka. Na ta način ugotavljajo in ocenjujejo dejstva in dokaze, ki kažejo na to, ali in kako je bilo storjeno kaznivo dejanje in kdo je storilec tega kaznivega dejanja (Maver, 1981). V posameznih primerih je priporočljivo zbrati izjave tudi od stanovalcev bližnjih hiš oziroma oseb, ki prebivajo v bližini, če je do prometne nesreče prišlo v naselju, saj so lahko zaznali kaj pomembnega še preden se je prometna nesreča zgodila, na primer nenavaden, ofenziven način vožnje storilca prometne nesreče ali oškodovanca pred trkom, dejstvo, da sta oba ali eden od njiju med vožnjo uporabljala telefon, lahko opišejo vremenske razmere, vidljivost, delovanje prometne signalizacije, stanje in značilnosti cestišča, pa tudi možnost nepredvidenih ovir, kot so pesek, sneg, oljni madeži, predmeti na cesti na širšem območju prometne nesreče. O izpovedbi prič kot o neposrednem dokazu je na načelni ravni treba pojasniti, da je slednje v praksi lahko varljivo početje (Stušek, 2015). Omogoča namreč hitre zaključke in vsebinske sodbe, ki pa ne odražajo (vselej) dejanskega stanja (Stušek, 2015).

PRIMER 1 (nevarna vožnja dveh vozil, ugotavljanje pomembnih dejstev s pričami)

*Sodišče je obravnavalo kaznivo dejanje nevarne vožnje v cestnem prometu v sotorilstvu s smrtnim izidom po 2. točki in 2. in 3. alineji 3. točke prvega odstavka v zvezi s petim odstavkom 324. člena »KZ-1« v zvezi z 20. členom »KZ-1« in kaznivega dejanja nevarne vožnje v cestnem prometu po 2. točki in 3. alineji 3. točke prvega odstavka v zvezi s petim odstavkom 324. člena v zvezi z 20. členom »KZ-1«: **V prometni nesreči so bila udeležena tri vozila, dve sta vozili po prednostni cesti, oškodovanec se je v trenutku trčenja vključeval vanjo. Zaradi hudega razdejanja v dolžini vsaj 58 metrov od mesta prvega trčenja do mesta zaustavitve, ki sta ga povzročili dve vozili znamke Audi, sprva ni bilo mogoče ugotoviti načina vožnje vseh treh vozil in katero vozilo je bilo v stiku s katerim. K razjasnitvi dogodka so bistveno***

prispevali tudi očitvidci in stanovalci bližnjih hiš, ki so policistom podali informacije v zvezi z zaznavo o dalj časa trajajoči vzporedni vožnji dveh temnejših vozil in močnim »šumenjem« gum. »Slišati je bilo, da gre za hitro vožnjo. Slišal se je močan hrup dveh avtomobilov, šlo je za hrup vozil, ki vozita zelo hitro in vzporedno.«

5.1.2 Zavarovanje materialnih sledi

Najpogostejše sledi, ki jih policisti iščejo oziroma zavarujejo na kraju prometne nesreče, so **sledovi, ki jih pusti vozilo na vozišču** (Cugmas, 2009). To so sledovi zaviranja, drsenja, blokiranja in ureznine. Poleg navedenih sledov pa policisti na kraju prometne nesreče zavarujejo tudi sledove oškodovanca, **sledove na udeleženih vozilih, na objektih**, ki so na cesti ali poleg nje, in ostale sledove in predmete prometne nesreče (Cugmas, 2009).

Med sojenjem obramba pogosto zaradi pomanjkljivega zavarovanja materialnih sledi na kraju nesreče, na primer **sledi pnevmatik ali platišča, barv vozil, raztrosa drobcov stekel, vlaken z oblačil, bioloških sledi** ali nepopolne raziskave teh sledi oziroma nenatančno izdelane skice mesta prometne nesreče, izpodbija zaključke pisnega izvedenskega mnenja sodnega izvedenca za raziskave prometnih nezgod, ki povzemajo ugotovitve prometnih policistov, sprejete ob preiskavi nesreče. Pri izvajanju dokazov v postopku s predočanjem skice, zapisnika o ogledu in fotografij, ki se nanašajo na ogled prometne nesreče, se namreč lahko ugotovi, na primer, da v policijski skici niso vrisane zavorne sledi vozil, ki so razvidne na policijskih fotografijah, te sledi pa so ključne za določitev mesta trčenja (Laković, 2004). Ali pa se ugotovijo razlike med meritvami terena, ki so v policijski skici, in meritvami, ki so v zapisniku o ogledu kraja, na primer razlike v končnem položaju v prometni nesreči udeleženih vozil glede na izhodiščno linijo meritev in dolžina sledi drsenja (Cugmas, 2009). Tudi pomanjkljivo evidentirani odpadli avtomobilski deli oziroma sploh neevidentirani deli v zapisniku o ogledu prometne nesreče ali skici, ki so sicer vidni na fotografijah kraja prometne nesreče, lahko vplivajo na podaljšanje sodnega postopka, saj mora sodnik zaradi popolne razjasnitve dejanskega stanja z odreditvijo izdelave dopolnitve izvedenskega mnenja te nejasnosti raziskati in presoditi, kateremu vozilu pripadajo, kar je lahko ključno za ugotovitev, kako je do prometne nesreče prišlo. Če vozilo zgolj oplazi objekte (ograje, stene, stebričke ...), je pomembno, da se tudi te sledi označijo in zavarujejo (Fricke, 1990). Za ugotavljanje poteka nesreče je namreč lahko pomembna vsaka sled, ki pripada udeleženim vozilom na širšem območju. Prav tako se med sojenjem lahko pojavijo določene nasprotujoče si trditve o raztrosu drobcov stekla posameznih vozil, ki so vidni na fotografijah, v skici pa pogosto ni navedeno, kateremu vozilu pripadajo. Tudi podatki o opremljenosti vozila, na primer, ali ima vgrajeno zračno blazino ali je ta deaktivirana mehanično ali ima kolo ustrezne odsevničke, in podobno, ali pa podatek o osvetljenosti cestišča, kot na primer ugotovitev, da cestne svetilke ne svetijo, lahko odločilno pripomorejo k boljši razjasnitvi okoliščin posamezne prometne nesreče. Vse navedeno je izredno pomembno tudi pri izdelavi izvedenskega mnenja, saj izvedenec v posameznih primerih hitrost vožnje vozil izračuna s pomočjo računalniškega programa »CARAT« (ang. *Computer Aided Reconstruction of Accidents in Traffic*). Navedeni računalniški program omogoča, ob vnosu določenih vhodnih parametrov, kot so

razdalje, model pnevmatik, vzmetenje, krmiljenje, zavorni sistemi in drugo, tudi prikaz oziroma izračun intenzivnosti deformacij in grafično simulacijo vožnje vozil pred trkom, v času trka in po trku (Ciglarič, 2010). Z njim se lahko raziščejo različni poteki vožnje, zaviranja in zanašanja tudi do osem vozil hkrati (Laković, 2004).

PRIMER 2 (ugotavljanje dinamike obtoženčevega tovornega vozila in oškodovančevega kolesa z motorjem, med katerima je prišlo do bočnega oplazenja)

Sodišče je obravnavalo kaznivo dejanje prometne nesreče iz malomarnosti po drugem v zvezi s prvim odstavkom 323. člena »KZ-1« zaradi kršitve drugega odstavka 51. člena »ZVCP«: V prometni nesreči sta bila udeležena voznik tovornega vozila in voznik kolesa z motorjem – oškodovanec. Med sodnim postopkom se je ugotavljalo, **ali je voznik tovornega vozila prehiteval** voznika kolesa z motorjem, ki je vozil ob desnem robu vozišča, **ali pa je voznik kolesa z motorjem, kot je zatrjevala obramba, po desni strani dohiteval** tovorno vozilo. Na tovornem vozilu ni bilo značilnih sledov oplazenja oziroma dotika med obema voziloma. V Nacionalnem forenzičnem laboratoriju (v nadaljevanju NFL) so strokovnjaki opravili preiskavo kontaktnih mikrosledi (lepilni trak s sledmi, zavarovanimi z desne strani prednjega blatnika tovornega vozila) in jih mikroskopsko primerjali s sledmi, odvzetimi z oblačil oškodovanca, vendar niso našli za preiskavo primernih tekstilnih vlaken. Sodni izvedenec za raziskave prometnih nezgod je izdelal skice in grafične prikaze ter pregledal tahografski vložek ter ugotovil, da v okviru tahografa zaradi okvare pisala ni bila zapisana pot, ki jo je motorno vozilo prevozilo na dan nesreče. Ob upoštevanju sledov zdrsov je ugotavljal razdalje in izdelal časovno potno analizo gibanja vozil. Ugotovil je mesto trčenja ter da je oškodovanec izgubil stabilnost in trčil oziroma padel po cestišču pod zadnja desna kolesa tovornega vozila. V nadaljevanju se je ugotavljalo, **ali je prišlo do stika med obema udeležencema prometne nesreče, zaradi katerega je oškodovanec padel po cestišču, ali pa je oškodovanec sam izgubil ravnotežje in padel**. Zaradi navedenega so strokovnjaki NFL po odredbi sodišča s primerjalno analizo s pomočjo stereomikroskopa ugotavljali, ali material iz zdrsne na tovornem vozilu ustreza materialu kolesa z motorjem. Pri konkretni medsebojni primerjavi materialov na plastičnem delu, odvzetem s tovornega vozila, niso našli materiala, ki bi bil po kemijski sestavi enak materialu z zavorne ročke oškodovančevega vozila. Zaradi tega so strokovnjaki podali mnenje, da so raze na plastičnem delu, odvzetem s tovornjaka, lahko nastale kot posledica stika z nekim bolj trdim predmetom, sledi mehkega materiala z zavorne ročice pa bi se ob trenju lahko le ujele v raze, **nikakor pa ne bi mogle same povzročiti takšnih poškodb, kot so bile ugotovljene na tovornem vozilu**. Izvedenec je v dopolnitvi mnenja pojasnil, da **ni možno, da bi voznik tovornega vozila vozil pravilno po sredini vozišča, hkrati pa bi ga oškodovanec prehiteval po desni strani, saj je vozni pas preozek, da bi oba udeleženca lahko vozila vzporedno**. Analiziral je tudi delovanje semaforja v kritičnem času in vožnjo voznika tovornega vozila po listu tahografa ter ugotovil, da je voznik tovornega vozila vozil iz križišča do mesta trčenja brez zaustavitve in da je dohitel oškodovanca, pri čemer je vozil na premajhni bočni razdalji, zaradi česar je s sprednjim desnim delom vozila trčil v levo stran krmila kolesa z motorjem tako, da je oškodovanec izgubil ravnotežje in padel na vozišče, nakar ga je z zadnjim desnim kolesom tovornega vozila povozil. Sodišče je izreklo obsodilno sodbo.

5.2 Rekonstrukcija prometne nesreče

Sodišče sme na podlagi določbe prvega odstavka 246. člena »Zakona o kazenskem postopku« (»ZKP-UPB8«, 2012) opraviti rekonstrukcijo dogodka, da se preverijo izvedeni dokazi ali ugotovijo dejstva, ki so pomembna za razjasnitev stvari. Ob izvedbi rekonstrukcije se **ponovijo dejanja ali situacije v razmerah, v katerih se je po izvedenih dokazih dogodek pripetil**. Z njo se preverijo že zbrani dokazi in ugotovijo morebitna nova dejstva (Maver, 1986). Sodišče le redko odredi rekonstrukcijo prometne nesreče, saj je nemogoče predvideti, ali bodo na dan rekonstrukcije enake oziroma vsaj primerljive razmere, v katerih se je prometna nesreča zgodila (Fricke, 1990). V petintridesetih pregledanih spisih se je sodišče med kazenskim postopkom le dvakrat odločilo, da poskusi z rekonstrukcijo obnoviti potek dogajanja. Enkrat je rekonstrukcijo prometne nesreče, v kateri sta bila udeležena voznik komunalnega vozila in peška, opravila preiskovalna sodnica v fazi preiskave, drugič pa se je za rekonstrukcijo dogodka odločila razpravljajoča sodnica med glavno obravnavo, da bi se ugotovile okoliščine prometne nesreče, v kateri je bil udeležen voznik tovornega vozila – kombija, ki je pri zavijanju v levo zaprl pot vozniku kolesa z motorjem, vožečemu naravnost po posebnem pasu.

PRIMER 3 (rekonstrukcija – komunalno vozilo – peška – varnostni pas, ki je vozniku onemogočil popoln pregled)

Sodišče je obravnavalo kaznivo dejanje prometne nesreče iz malomarnosti po drugem v zvezi s prvim odstavkom 323. člena »KZ-1« zaradi kršitve prvega odstavka 42. člena »ZPrCP«: *V prometni nesreči sta bila udeležena voznik komunalnega tovornega vozila in peška. Vozniku komunalnega vozila se je očitalo, da pred premikom vozila, ko sta delavca S. že izpraznila smetnjake z bio odpadki v tovorno vozilo, ni preveril, da to lahko stori brez nevarnosti za druge udeležence cestnega prometa. Sodišče je naložilo sodnemu izvedencu za raziskave prometnih nesreč, naj izdela analizo (dinamiko) nezgodnega dogajanja ter še posebej ugotovi, glede na višino vozila in oblačila pokojne, ali bi jo voznik lahko opazil, preden je speljal, kje je bila peška v trenutku, ko je voznik speljal, ali je bilo sploh objektivno mogoče, da bi jo videl prej ali pa v trenutku manevra speljevanja, ali je bila v vidnem polju drugih delavcev S. in ali je padla zaradi zadetja vozila ali zaradi zdrsa, glede na stanje cestišča in pločnika. Izvedenec je sprova ugotovil, da je bil voznik tovornega vozila premalo pozoren, saj mu naprave (pet ogledal) in še lasten pogled vse naokoli omogočajo, da se pred speljevanjem skrbno prepriča in to lahko varno naredi. Ob rekonstrukciji se je ugotovilo, da je izvedenec iz kabine komunalnega vozila odlično videl delavce S., ki so bili v fluorescentnih oblačilih, delavca S., ki je stal v položaju pokojne (ob temnih zabojnikih) in je bil oblečen v temna oblačila, pa se ni videlo. Prav tako je opravila rekonstrukcijo preiskovalna sodnica, sedla je v komunalno vozilo ter ugotovila, da se s sedeža voznika ne more videti položaj pokojne, lahko bi jo voznik videl s pogledom v desno zgornje »prvostensko« ogledalo, ki omogoča pregled položaja vozila. Po zagovoru voznika komunalnega vozila na glavni obravnavi je izvedenec podal mnenje, da je ob rekonstrukciji, ko je pregledoval vidljivost iz vozila, to storil na način, da se je »stegnil« in da je sedež tovornega vozila privzdignil navzgor in se tako nagnil, da je videl ven pred vozilo, tega pa voznik ni mogel storiti, saj je bil v vozilu pripet z varnostnim pasom. Zaradi navedenega je menil, da se je peška znašla v njegovem »mrtvem kotu«.*

Tožilka je umaknila obtožnico, saj je menila, da voznik ni imel realnih možnosti, da bi videl peško, ki se je tovornjaku preveč približala, tik pred vozilom.

5.3 Ugotavljanje vzročne zveze

Vzročna zveza je objektivna zveza med izvršitvenim dejanjem in nastalo posledico (Selinšek, 2007) in je sestavni del kaznivega dejanja. Pri obravnavanju kaznivega dejanja povzročitve prometne nesreče iz malomarnosti sodišče ugotavlja, **ali je vzrok za nastalo prometno nesrečo obdolženčeva kršitev cestnoprometnih predpisov**. Presoja o tem, ali je podana vzročna zveza med ravnanjem povzročitelja prometne nesreče, torej med njegovo kršitvijo cestnoprometnih predpisov, in nastalo posledico, pogosto ni enostavna, saj se lahko po izvedbi in oceni vseh dokazov izkaže, da se je v verigo vzrokov in posledic, ki sledijo drug drugemu in se končajo z nastankom prepovedane posledice vmešala druga oseba, lahko neki tretji udeleženec v prometu ali pa to verigo pretrga sam oškodovanec s svojim ravnanjem ali pa neko dejstvo, na primer nepričakovani predmet na cestišču, nenadna odpoved zavornega sistema in podobno (Bavcon et al., 2013). V tem primeru mora ravnanje tretje osebe, oškodovanca ali pa neki nepredvidljiv dogodek neodvisno od predhodnega ravnanja storilca prometne nesreče odpreti novo vzročno verigo, s katero se izničijo učinki prejšnjega ravnanja (Bavcon et al., 2013). Pri kaznivih dejanjih zoper varnost javnega prometa se običajno uporablja **teorija adekvatne vzročnosti**, po kateri se za vzrok posledice vzamejo samo tiste okoliščine, ki pri rednem teku stvari pripeljejo do posledice – prometne nesreče.

PRIMER 4 (*obtoženec, ki je za volanom zaspal, v oškodovančevo vozilo ni trčil – vzročna zveza ni bila pretrgana, neprištevnost obtoženca – actio libera in causa*)

Sodišče je obravnavalo kaznivo dejanje prometne nesreče iz malomarnosti po drugem v zvezi s prvim odstavkom 323. člena »KZ-1« zaradi kršitve drugega odstavka 37. člena »ZPrCP« in prvega in drugega odstavka 104. člena v zvezi z drugim odstavkom 105. člena »ZPrCP« in prvega odstavka 106. člena »ZPrCP«: V prometni nesreči, ki se je zgodila izven naselja, so bila udeležena tri vozila, vlečno vozilo s pripetimi priklopnimi vozilom in dve osebni vozili. Storilec očitane kaznivega dejanja s svojim vozilom ni niti trčil v oškodovančevo vozilo niti ga ni oplazil, je pa s prednjim levim bočnim delom vozila močno oplazil prednji levi vogalni in bočni del vlečnega vozila, ko je z levo stranjo vozila zapeljal na levo smerno vozišče, po katerem se je iz nasprotne smeri pravilno pripeljal voznik vlečnega vozila. To je po oplazenju zaneslo v levo, na nasprotno smerno vozišče, kjer je s prednjim levim delom trčilo v levo bočno stran oškodovančevega osebnega vozila, ki je takrat pravilno pripeljalo po desnem smernem vozišču. Po trčenju je vlečno vozilo oškodovančevo vozilo hipno zaustavilo in ga potisnilo v smeri jeklene varnostne ograje, vlečno vozilo pa je prebilo jekleno varnostno ograjo in ograjo mostu ob desnem robu vozišča ter obstalo tako, da je viselo preko mostu, polpriklopno vozilo je obstalo posevno na vozišču, oškodovančevo pa je obstalo stisnjeno ob ograjo. Sodišče je ugotovilo, da je **obtoženec tik pred prometno nesrečo zaspal zaradi kombiniranega biološkega učinka zaužitega uspavala Sanval, ki vsebuje psihoaktivno snov zolpidem (najmanj 0,74 mg/l krvi) in alkohola (najmanj 0,58 g/kg krvi), zaradi česar je zapeljal na levo smerno vozišče.**

Dokazni postopek je pokazal, da sta tako voznik vlečnega vozila kot oškodovanec vozila pravilno ter v skladu s predpisi.

Sodišče prve stopnje je ugotovilo vzročno zvezo med obtoženčevo kršitvijo drugega odstavka 37. člena »ZPrCP« (voznja po levem smernem vozišču), ki je najprej privedla do oplazenja s tovornim vozilom (približno 30 cm prek sredinske črte), v neposredno naslednjem trenutku pa do neoboladanega gibanja tovornjaka s priklopnikom v smeri nasprotnega voznega pasu, kar je povzročilo trčenje z oškodovančevim vozilom, stisnjenje vozila ob jekleno ograjo in smrt voznika v osebnem vozilu. Navedlo je, da prometne nesreče ni mogoče presojati po teoriji o pretrganju vzročne zveze med obtoženčevimi kršitvami cestnoprometnih predpisov in nastalo posledico, saj do smrti voznika osebnega vozila ne bi prišlo, če bi obtoženec ravnal v skladu s predpisi. Že sam zolpidem deluje na osebe tako, kot bi deloval alkohol. Učinkovanje sočasno alkohola in zdravila z zolpidemom pa učinke na centralno živčevje ojača. **Če torej obtoženec pred začetkom vožnje ne bi zaužil alkohola in psihoaktivnega zdravila Sanval, ne bi zapeljal na levo smerno vozišče in se prometna nesreča ne bi zgodila.** Obtoženec je bil, po ugotovitvah sodnega izvedenca psihiatrične stroke v času trka »v stanju spanja«, njegova zavest in volja sta bili ukinjeni in je bil torej neprišteven, vendar pa je obtoženčeva neprištevnost izključna posledica biološkega učinka toksične koncentracije zolpidema in alkohola, ki si ju je sam povzročil. To potrjuje tudi izvedensko mnenje sodnega izvedenca za raziskave prometnih nesreč, ki je izločil vse ostale dejavnike, ki bi lahko vplivali na potek vožnje obtoženca in nakazal, da je vzrok nesreče iskati le v psihofizičnih sposobnostih obtoženca.

Višje sodišče je v sodbi II Kp 33572/2012 z dne 9. 2. 2017 še pojasnilo: Vzročna zveza bi bila pretrgana le, če bi do nesreče prišlo tudi v primeru, če obtoženi ne bi bil opustil svojega dolžnostnega ravnanja (voziti po desnem smernem vozišču). **Še več – nobena od ustaljenih teorij vzročne zveze v kazenskem pravu ne pripelje do ekskulpacije obtoženega.** Po pravilni izpeljavi teorije vzročnosti je treba vzročno zvezo zanikati le v primerih skrajno izjemnih, nenavadnih oziroma komaj verjetnih posledic. Smrt oškodovanca pa je bila objektivno predvidljiva in ne skrajno nepričakovana ali neverjetna posledica ravnanja obtoženca. Problematizirane vzročne zveze ne zanika niti teorija objektivne pripisljivosti, po kateri je vzročna zveza podana, ko ravnanje storilca ustvari protipravno nevarnost za objekt ravnanja ter se nato prav ta nevarnost udejanji v nastali posledici. Očitno je, da **smrt oškodovanca s protipravno vožnjo obtoženega ni povezana zgolj naključno, temveč je realizacija prav tiste nevarnosti, ki jo je obtoženec s svojo protipravno vožnjo povzročil.**

Vrhovno sodišče je v sodbi I Ips 33572/2012 z dne 17. 5. 2018 v zvezi z vzročno zvezo še dodalo: Vzročna veriga, ki jo je sprožil obsojenec s svojo protipredpisno vožnjo, ni bila z ravnanjem drugih oseb ali s kakšnimi poznejšimi dogodki z ničimer preusmerjena oziroma prekinjena.

5.4 Opis kaznivega dejanja v obtožnem aktu

Pri kaznivih dejanjih zoper varnost javnega prometa po 323. členu »KZ-1« in 324. členu »KZ-1« gre za kazniva dejanja z blanketno dispozicijo, ki se sklicuje na dopolnilno normo – pravni predpis s področja varnosti cestnega prometa (Dežman, 2019). Obtožni akt mora zaradi navedenega v opisu kaznivega dejanja vselej vsebovati konkretne okoliščine, ki utemeljujejo očitek kršitve cestnoprometnih

predpisov, v nasprotnem primeru dejanje, ki se očita obdolžencu, že po samem zakonu ni kaznivo dejanje. V primeru pomanjkljivega opisa očitka v obtožnem aktu sodišče obtožbe ne dopusti in postopek ustavi ali pa obdolženca na podlagi 1. točke 358. člena »ZKP« (»ZKP-UPB8«, 2012) oprostiti obtožbe.

PRIMER 5 (oprostilna sodba zaradi pomanjkljive konkretizacije kršitve predpisov v cestnem prometu)

Sodišče je obravnavalo kaznivo dejanje prometne nesreče iz malomarnosti po drugem v zvezi s prvim odstavkom 325. člena »KZ« zaradi kršitve drugega odstavka 30. člena »ZVCP«: V prometni nesreči sta bili udeleženi dve vozili, tovorno vozilo – kombi in osebno vozilo, v katerem je zaradi prometne nesreče umrla sopotnica.

Opis kaznivega dejanja iz obtožnice: »... je kot udeleženec v prometu s kršitvijo drugega odstavka 30. člena »ZVCP« iz malomarnosti povzročil prometno nesrečo, ki je imela za posledico smrt ene osebe, s tem, da dne ... A. A., ko je vozil tovorno vozilo po ... cesti ... iz smeri ... proti ... pri zavijanju na levo **ni pustil mimo osebnega vozila, ki je peljalo iz nasprotne smeri naravnost** in s katerim je pripeljal B. B. (obtoženec), ki pred križiščem hitrosti in načina vožnje **ni prilagodil lastnostim in stanju ceste ter drugim značilnostim prometa**, zaradi česar je s sprednjo stranjo vozila trčil v sprednjo polovico desne strani tovornega vozila, po trčenju pa je ... pri tem pa je njegova sopotnica ...«

Vrhovno sodišče je obsojenca (voznika osebnega vozila) z odločbo I Ips 49782/2013 z dne 22. 3. 2018 **oprostilo obtožbe zaradi pomanjkanja konkretizacije prekrška** po drugem odstavku 30. člena »ZVCP-1«, saj je bila v izreku zgolj prepisana določba iz navedenega člena in le tej dodano, da obsojeni voznje ni prilagodil okoliščini, da se približuje križišču. To pa samo po sebi ne zadošča za konkretizacijo kršitve, saj bi takšno stališče lahko imelo za posledico, da bi v primeru, ko pride do prometne nesreče v križišču, po načelu defenzivne vožnje, odgovarjala voznika obeh oziroma vseh v nesreči udeleženih vozil.

Ob tem je treba pojasniti, da je sodišče prve stopnje predhodno voznika tovornega vozila, udeleženega v isti prometni nesreči, spoznalo za krivega storitve kaznivega dejanja povzročitve prometne nesreče s smrtnim izidom zaradi kršitve drugega odstavka 46. člena »ZVCP«, ker ob zavijanju levo na križišču ni pustil mimo vozila, ki je prihajalo iz nasprotne smeri in je vozilo naravnost.

Pojem neprilagojena vožnja povzročitelja prometne nesreče mora biti podrobneje opisana, kar je pojasnilo Vrhovno sodišče v odločbi I Ips 212/2005 z dne 12. 1. 2006, ko je presodilo, da v opisu kaznivega dejanja zadostuje navedba, da je bila hitrost vožnje glede na okoliščine, ki vplivajo na obvladljivost in možnost ustavitve, neprilagojena (prevelika), ni pa nujno, da je ta v izreku tudi izrecno številčno opredeljena, in nadaljevalo, da je neprimerna vsaka tista hitrost, ki zmanjšuje obvladljivost vozila in možnost ustavitve pred oviro, ki jo je v danem trenutku voznik dolžan pričakovati.

6 PRIMERJAVA KAZENSKIH SANKCIJ V PREGLEDANIH ZADEVAH IN KAZENSKIH SANKCIJ, IZREČENIH NA VSEH SODIŠČIH V RS V LETIH MED 2015 IN 2019

Za primerjavo med vrstami in številom izrečenih kazni za kazniva dejanja povzročitve prometne nesreče iz malomarnosti s smrtnim izidom na Okrožnem sodišču v Ljubljani in na vseh okrožnih sodiščih v RS so bili pridobljeni podatke na spletni strani Statističnega urada RS, kjer so objavljeni podatki o izrečenih kaznih za posamezna leta. V času te primerjave na spletni strani še niso bili objavljeni podatki za izrečene kazni v letu 2020, kar ni vplivalo na samo analizo, saj v letu 2020 na Okrožnem sodišču v Ljubljani, tudi zaradi razglašene epidemije covid-19, ni bila pravnomočno končana nobena kazenska zadeva v zvezi s kaznivim dejanjem po drugem v zvezi s prvim odstavkom 323. člena »KZ-1«.

6.1 Ugotovitve o vrstah izrečenih kazenskih sankcij v pregledanih zadevah na Okrožnem sodišču v Ljubljani

Okrožno sodišče v Ljubljani je v petindvajsetih pregledanih obsodilnih sodbah izreklo:

- v 11 primerih ali 44 % zaporno kazen, od tega je v 64 % ali 7 primerih določilo alternativno izvršitev kazni zapora,
- v 13 primerih ali 52 % pogojno sodbo,
- v 1 primeru ali 4 % je kazen odpustilo.

V šestih primerih alternativnega načina izvršitve kazni zapora je sodišče odločilo, da zapor nadomesti z delom v splošno korist, v enem pa je sodišče izrečeno zaporno kazen nadomestilo z zaporom ob koncu tedna oziroma s tako imenovanim »vikend zaporom«. V primeru odpustitve kazni storilcu kaznivega dejanja je sodišče upoštevalo dejstvo, da je v prometni nesreči umrla zakonska partnerica povzročitelja nesreče, ki ima zaradi nesreče zdravstvene težave, dogodek ga je izjemno prizadel, prav tako pa njuna skupna otroka, za katera skrbi.

6.2 Ugotovitve o vrstah izrečenih kazenskih sankcij na vseh sodiščih v RS

V letih med 2015 in 2019 so sodišča v RS za navedeno kaznivo dejanje izrekla 110 obsodilnih sodb, od tega:

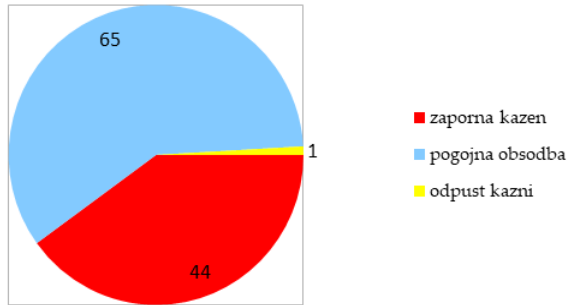
- v 44 primerih ali 40 % so izrekla zaporno kazen, pri čemer podatka o morebitnem alternativnem načinu izvršitve kazni zapora ni,
- v 65 primerih ali 59 % so izrekla pogojno sodbo,
- v 1 primeru oziroma 1 % so kazen odpustila.

6.3 Primerjava podatkov o izrečenih kazenskih sankcijah v pregledanih zadevah na Okrožnem sodišču v Ljubljani in na vseh sodiščih v RS

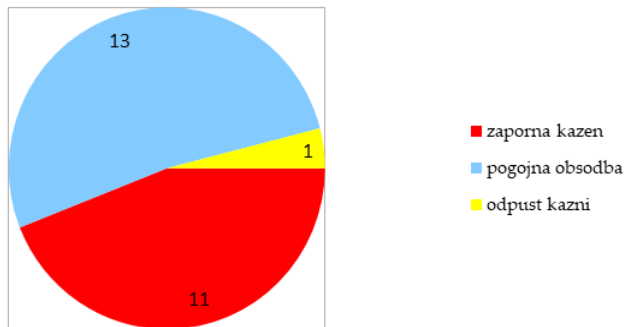
Analiza izrečenih obsodilnih sodb v kazenskih zadevah, ki so bile pravnomočno končane na Okrožnem sodišču v Ljubljani in vseh pravnomočnih obsodilnih sodb v RS, pokaže, da je razmerje med izrečenimi zapornimi kaznimi in pogojnimi obsodbami zelo podobno, in sicer so sodniki na državni ravni izrekli v 40 %

zaporno kazen, v 59 % pogojno obsodbo, v 1 % pa so kazen odpustili, medtem ko so sodniki na Okrožnem sodišču v Ljubljani izrekli v 44 % primerov zaporne kazni, v 52 % primerov pogojne obsodbe, v 4 % pa so kazen odpustili. Spletna stran Statističnega urada RS ne ponuja podatkov o alternativnem načinu izvršitve izrečenih kazni zapora v RS, zato primerjave o vrstah nadomestitve zaporne kazni ni bilo mogoče opraviti.

Graf 1: Prikaz razmerja med posameznimi vrstami kazni in odpustom kazni v RS

Graf 2: Prikaz razmerja med posameznimi vrstami kazni in odpustom kazni na Okrožnem sodišču v Ljubljani

7 ZAKLJUČEK

Obravnavanje prometnih nesreč na sodišču predstavlja za sodnike precejšen izziv, saj je njihova presoja včasih v celoti odvisna od predhodno opravljenega dela med zbiranjem informacij in dokazov v predkazenskem postopku. Natančno izveden ogled kraja prometne nesreče, natančno izdelana skica in brezhibno povzete izjave vseh očitvidcev prometne nesreče in ostalih oseb, ki so zaznale dogajanje pred ali po nesreči, vselej odločilno prispevajo k jasni oziroma popolni ugotovitvi dejanskega stanja, na podlagi katerega lahko sodnik sprejme ustrezno odločitev. Opisano strokovno delo pripomore tudi izdelavi logičnega, popolnega in prepričljivega mnenja izvedencev (Šepec, 2016), kadar je to potrebno, pa ne le mnenja izvedenca za raziskave avtomobilskih nezgod, temveč tudi k izdelavi

preostalih izvedenskih mnenj, na primer sodnomoedicinske stroke, toksikologije, travmatologije in drugih. V dokaznem postopku so namreč pogosto odločilne malenkosti, ki pretehtajo jeziček na tehtnici v eno ali drugo smer. Kadar je delo policistov na kraju prometne nesreče opravljeno pomanjkljivo ali pa so obstajale tako nejasne okoliščine prometne nesreče, da policisti niti niso mogli predvideti vseh pomembnih dejstev in okoliščin, poskuša te nejasne vrzeli sodišče razčistiti s postavitvijo večjega števila različnih vrst izvedencev. V takem primeru se ob upoštevanju vseh okoliščin konkretnega primera pogosto kazenski postopek med glavno obravnavo bistveno podaljša zaradi intenzivnosti vsestranskega ugotavljanja dejanskega stanja, lahko pa zaradi nejasnosti oziroma pomanjkljivosti odločilnih dejstev konča tudi z umikom obtožnega akta ali izrekom oprostilne sodbe.

UPORABLJENI VIRI

- Bavcon, L., Šelih, A., Korošec, D., Ambrož, M. in Filipčič, K. (2013). *Kazensko pravo, Splošni del*. Uradni list.
- Bukovac, Ž. (2011). Opažanja višjih sodnikov pri obravnavanju prometnih kršitev glede na obstoječo zakonodajo. *Pravosodni bilten*, 32(2), 173–187.
- Ciglarič, I. (2010). Sodobne metode pri raziskovanju in rekonstrukciji prometnih nesreč. *Pravosodni bilten*, 31(4), 149–166.
- Cugmas, B. (2009). *Zavarovanje sledov pri preiskovanju cestnoprometnih nesreč* (Diplomsko delo). Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede.
- Deisinger, M. (2017). *Kazenski zakonik 2017. Posebni del: s komentarjem, sodno prakso in literaturo*. Poslovna založba MB.
- Dežman, Z. (2018). Ali sta kaznivi dejanji povzročitve prometne nesreče iz malomarnosti in nevarne vožnje v cestnem prometu temelj racionalne kriminalitetne politike?. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 69(2), 100–116.
- Ferlinc, A. (2017). Naklep in malomarnost ter motivi. *Pravnik*, 72(1–2), 101–123.
- Fricke, L. B. (1990). *Traffic accident reconstruction*. Northwestern University, Traffic Institute.
- Kazenski zakonik (KZ-1). (2008, 2009, 2011, 2015, 2016, 2017, 2020). *Uradni list RS*, (55/08, 66/08, 39/09, 91/11, 54/15, 6/16, 38/16, 27/17, 23/20, 91/20).
- Kazenski zakonik Republike Slovenije (KZ). (1994, 1999, 2004, 2008, 2009). *Uradni list RS*, (63/94, 70/94, 23/99, 40/04, 55/08, 5/09).
- Korošec, D., Filipčič, K. in Zdolšek, S. (2019). *Veliki znanstveni komentar posebnega dela Kazenskega zakonika (KZ-1)*. Uradni list RS.
- Lakovič, S. (2004). *Analiza prometnih nesreč* (Diplomsko delo). Univerza v Mariboru, Fakulteta za gradbeništvo.
- Maver, D. (1981). Nekatera sporna vprašanja v zvezi z ogledom. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 32(1), 13–24.
- Maver, D. (1986). Ogled kraja dejanja kot spoznavni in miselni proces. *Varnost*, 6(3–4), 107–129.
- Maver, D. (2004). *Kriminalistika: uvod, taktika, tehnika*. Uradni list RS.
- Novoselec, P. (2013). Primerjalni ekskurz: Hrvaška – primerjalnopравни pogled na slovensko cestnoprometno kazensko pravo iz tujine. V D. Korošec in Z.

- Dežman (ur.), *Cestnoprometno kazensko pravo* (str. 241–259). GV Založba.
- Odločba Višjega sodišča v Celje PRp 184/2016 z dne 22. 11. 2016.
- Odločba Višjega sodišča v Ljubljani PRp 33/2016 z dne 4. 2. 2016.
- Odločba Višjega sodišča v Ljubljani VSL sodba II Kp 33572/2016 z dne 9. 2. 2017.
- Odločba Višjega sodišča v Ljubljani VSL sodba PRp 259/2020 z dne 27. 11. 2020.
- Odločba Vrhovnega sodišča I Ips 212/2005 z dne 12. 1. 2006.
- Odločba Vrhovnega sodišča I Ips 33572/2016 z dne 17. 5. 2018.
- Odločba Vrhovnega sodišča I Ips 49782/2013 z dne 22. 3. 2018.
- Petrovec, D. (2010). Preprečevanje nezaželenega vedenja s kaznijo in/ali drugimi ukrepi. V D. Petrovec (vodja raziskave), *Dejavniki varnosti cestnega prometa v Sloveniji, Raziskava – I. del* (str. 16–29). Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani. https://www.avp-rs.si/wp-content/uploads/2012/02/RAZISKAVA_I_del.pdf
- Šelinšek, L. (2007). *Kazensko pravo, Splošni del in osnove posebnega dela*. GV Založba.
- Stojan, T. (2013). *Zbiranje podatkov na kraju prometne nesreče* (Magistrsko delo). Univerza v Mariboru, Fakulteta za logistiko.
- Štušek, J. (2015). Osebni dokazi z vidika odvetnika. V D. Frangež in B. Slak (ur.), *Osebni dokazi v teoriji in praksi* (str. 109–121). Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede.
- Šepec, M. (2016). Kazenskopravna analiza in dileme izvedenstva v kazenskem postopku. V D. Frangež in B. Slak (ur.), *Izvedenstvo v teoriji in praksi* (str. 7–22). Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede.
- Šugman Stubbs, K. in Gorkič, P. (2011). *Dokazovanje v kazenskem postopku*. GV Založba.
- Vrtačnik, M. (2009). Preiskovalne skupine v predkazenskem postopku. V 2. *Konferenca kazenskega prava in kriminologije* (str. 165–174). GV Založba.
- Zakon o cestah (ZCes-1). (2010, 2012, 2014, 2015, 2018). *Uradni list RS*, (109/10, 48/12, 17/14 - ZUOPŽ, 36/14 - odl. US, 46/15, 10/18, 14/18 - ZUOPŠP).
- Zakon o kazenskem postopku (ZKP-UPB8). (2012, 2013, 2014, 2016, 2017, 2019, 2020). *Uradni list RS*, (32/12 - uradno prečiščeno besedilo, 47/13, 87/14, 8/16 - odl. US, 64/16 - odl. US, 65/16 - odl. US in 66/17 - ORZKP153,154, 1/19 - odl. US, 22/19, 48/19 - odl. US, 66/19 - odl. US, 66/19 - odl. US, 55/20 - odl. US, 89/20 - odl. US).
- Zakon o pravilih cestnega prometa (ZPrCP). (2010, 2012, 2013, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020). *Uradni list RS*, (109/10, 57/12, 63/13, 68/16, 54/17, 69/17, 3/18 - odl. US, 43/19 - ZVoz-1B, 92/20).
- Zakon o varnosti cestnega prometa (ZVCP). (2004, 2005, 2006, 2008, 2009, 2010, 2011, 2017, 2018). *Uradni list RS*, (83/04, 35/05, 67/05 - odl. US, 69/05, 76/05 - ZDCOPMD, 108/05, 70/06 - ZIKS-1B, 105/06, 123/06 - odl. US, 139/06 - ZORed, 37/08, 57/08 - ZLDUVCP, 58/09, 36/10, 106/10 - ZMV, 109/10 - ZPrCP, 109/10 - ZCes-1, 109/10 - ZVoz, 39/11 - ZJZ-E, 75/17 - ZMV-1, 10/18 - Zces-1C).
- Žaberl, M. (2001). Problematika policijskega zbiranja obvestil v predkazenskem postopku. V M. Benedik (ur.), *Dnevi slovenskih pravnikov* (str. 1055–1065). Gospodarski vestnik.

O avtorici:

Deja Kozjek je univ. dipl. pravnica, višja sodnica na kazenskem oddelku Višjega sodišča v Ljubljani. E-pošta: deja.kozjek@sodisce.si

Uvajanje nosljivih kamer v policijske postopke: vloga nadzora »od spodaj navzgor«

Primož Novak, Igor Bernik, Anže Mihelič

Namen prispevka:

Namen prispevka je preučiti vlogo t. i. nadzora »od spodaj navzgor«, ki ga v prispevku imenujemo *podzor*. Omenjen koncept bo v raziskovalnem modelu postavljen ob bok klasičnemu nadzoru (oz. nadzoru »od zgoraj navzdol«). S tem bomo ugotavljali: (1) ali sta odnos do podzora in nadzora povezana z odnosom do nosljivih kamer v policijskih postopkih in (2) kateri dejavniki so povezani z odnosom do podzora in nadzora ter ali so enaki dejavniki povezani tako z nadzorom kot tudi podzorom.

Metode:

Za odgovor na raziskovalni vprašanj smo izvedli spletno anketo v slovenskem jeziku. Anketo smo širili na družbenem omrežju Facebook ($n = 249$). Vzorec ter pridobljene podatke smo prikazali z opisno statistiko, raziskovalni model pa smo testirali s korelacijsko analizo.

Ugotovitve:

Rezultati raziskave so dvoplastni. Prvič, kažejo na to, da sta tako odnos do podzora kot tudi nadzora povezana z odnosom do nosljivih kamer. Drugič, nadzora in podzora ni mogoče napovedovati z enakimi dejavniki. Korelacijska analiza namreč kaže, da so z odnosom do nadzora povezani vsi predvideni dejavniki, medtem ko je z odnosom do podzora (negativno) povezana le zaznana legitimnost policije.

Omejitve/uporabnost raziskave:

Raziskava je lahko v podporo raziskavam pri nadaljnjem merjenju odnosa do podzora. Prihodnjim raziskavam lahko pripomore tudi ugotovitev, da se morajo pri ugotavljanju povezav dejavnikov z odnosom do podzora uporabiti različni dejavniki od tistih, ki so povezani z nadzorom. Glavna omejitev raziskave je način vzorčenja, ki ne omogoča posploševanja rezultatov na populacijo ter načina izbire dejavnikov, ki so povezani z odnosoma do nadzora in podzora.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

Prvič, po našem vedenju gre za prvo kvantitativno raziskavo o podzoru v Sloveniji oziroma merjenja odnosa javnosti do le-tega. Drugič, gre za eno izmed prvih raziskav, ki je merila podzor v odnosu do nosljivih kamer, torej kako je odnos javnosti do podzora povezan z odnosom javnosti do nosljivih kamer.

Ključne besede: nadzor, podzor, policijska pooblastila, uvajanje novih tehnologij, nosljive kamere

UDC: 351.741

Introduction of body-worn cameras to police procedures: The role of sousveillance

Purpose:

The purpose of this paper is to examine the role of *sousveillance*, i.e., bottom-up surveillance. The concept of sousveillance will be compared to classic surveillance (or top-down surveillance). This research will determine: (1) whether the sousveillance and surveillance attitudes are related to the attitude towards police body-worn cameras and (2) which factors are associated with the sousveillance and surveillance attitudes and whether the same factors are associated with both mentioned concepts.

Design/Methods/Approach:

To answer the research questions, we conducted an online survey in the Slovenian language. The survey was distributed on the social network Facebook ($n = 249$). The sample and the obtained data were presented with descriptive statistics, and the research model was tested by correlation analysis.

Findings:

The results of the research are twofold. First, they suggest that both attitudes toward sousveillance and surveillance are related to attitudes toward police body-worn cameras. Second, attitudes toward sousveillance and surveillance cannot be predicted by the same factors. The correlation analysis indicates that all predictor factors are correlated to the attitude towards surveillance, while only the perceived legitimacy of the police is (negatively) correlated to the attitude towards sousveillance.

Research Limitations/Implications:

This research can support future studies in measuring attitudes toward sousveillance. The finding that different factors from those related to control must be used to determine the links between factors and attitudes towards control may also help future research. The main limitations of this study are sampling, which does not allow the generalization of the results to the population, and selection method of factors related to the attitudes towards control and surveillance.

Originality/Value:

First, to the best of our knowledge, this is the first quantitative research on sousveillance in Slovenia. Second, this is one of the first studies that measured sousveillance concerning police body-worn cameras, i.e., how the public's attitude towards sousveillance is related to the public's attitude towards body-worn cameras.

Keywords: surveillance, sousveillance, police powers, introduction of new technologies, body-worn cameras

UDC: 351.741

1 UVOD

Z razvojem tehnologije se spreminja tudi način delovanja policije. V zadnjih dveh desetletjih se je zgodil preskok na področju tehnologije, ki se vse bolj odraža tudi na vse večji uporabi tehnologij v policijski dejavnosti. Z razvojem tehnologij in družbe nasploh se je povečal tudi (predvsem digitalni) nadzor. Ena izmed novejših oblik nadzora so tako imenovane nosljive kamere (ang. *body-worn cameras*). Gre za manjše kamere, ki se nosijo na trupu policistk in policistov kot del policijske uniforme in beležijo video in avdio posnetke policijskih postopkov (Sousa et al., 2015). Poleg nadzora se je z razvojem tehnologij in novih medijev oblikoval koncept nadzorovanja *„od spodaj navzgor“* (ang. *sousveillance*), torej nadzor nad nadzorniki. Je nadzor, ki ne izhaja iz institucij avtoritete (policija ali država), ampak ga lahko izvaja posameznik ali javnost (Mann et al., 2003). Gre za nadzor, čigar pomembnost se izraža v njegovi vlogi protiuteži nadzoru institucij in v tem, da daje posamezniku moč v boju proti morebitni korupciji in zlorabam sistema s strani institucij (Mann in Ferenbok, 2013).

Raziskave, ki so preučevale odnos do uporabe podobne videonadzorne tehnologije, kot sta množični nadzor (CCTV) (Sousa in Madensen, 2016; Zohair, 2018; Wu et al., 2017) in uporaba brezpilotnih letal (Heen et al., 2018), so ugotovile, da imajo ljudje največ pomislekov glede zmanjšane zasebnosti in učinkovitosti teh sistemov. Čeprav gre za podobno nadzorstveno tehnologijo, obstaja razlika med zgoraj omenjenima sistemoma in nosljivimi kamerami. V primeru nosljivih kamer je v veliko primerih javnost tista, ki predlaga uporabo nosljivih kamer (Paulsen, 2016). Raziskave nakazujejo, da uporaba nosljivih kamer po mnenju javnosti zvišuje raven transparentnosti postopka v policijo, znižuje uporabo sile in zvišuje zaupanje vanjo in njene postopke (Crow et al., 2017; Demir, 2019; Sousa et al., 2018). Glede uvedbe nosljivih kamer in mnenja policije so raziskave odkrile tako strinjanje z uvedbo (Jennings et al., 2014) kot tudi pomisleke glede njihove učinkovitosti v dvigu zaupanja v policijo (Smykla et al., 2016). Javnost je namreč do novih sistemov nadzora nezaupljiva, če namen njihove uporabe in zbiratelj podatkov nista transparentna (Oulasvirta et al., 2014).

Uvajanje nosljivih kamer v policijske postopke prinaša pozitivne in negativne učinke. Glede uveljavitve novih sistemov za nadzor (ne pa tudi nosljivih kamer) se je veliko raziskav ukvarjalo z dejavniki, kot so: spoštovanje države posameznikove zasebnosti (Heen et al., 2018), legitimnost policije (Crow et al., 2017; Rosenbaum et al., 2015), učinkovitost sistemov nadzora (Budak et al., 2013), skrb pred zlorabo osebnih podatkov (Budak et al., 2013), zlorabo sistemov s strani vlade (Mamonov in Koufaris, 2016; Nam, 2019) in zaupanje v postopke za zagotavljanje zasebnosti (Budak et al., 2013). Po našem najboljšem vedenju se do zdaj še nobena raziskava ni osredotočala na nadzorovanje *„od spodaj navzgor“*. V prispevku bomo tako merili odnos do podzora, kar gre v našem primeru za prvenstveno raziskavo. Prav tako

ni mogoče zaslediti raziskave, ki bi preučevala vlogo odnosa nadzora ‚od spodaj navzgor‘ in odnosa do nadzora v odnosu do nosljivih kamer.

V pričujočem prispevku bomo naslovili identificirane raziskovalne vrzeli in ugotavljali: 1) ali sta odnos do podzora in nadzora povezana z odnosom do nosljivih kamer v policijskih postopkih ter 2) kateri dejavniki so povezani s stališči državljanov do klasičnega nadzora in nadzora ‚od spodaj navzgor‘. V okviru prvega raziskovalnega vprašanja bomo preverili povezavo med stopnjo odnosa do podzora in kakšno vlogo ima le-ta do odnosa do nosljivih kamer. Nadaljnje bomo preverili, v kakšni povezavi je odnos do nadzora z odnosom do nosljivih kamer. Z drugim raziskovalnim vprašanjem bomo ugotovili, kateri dejavniki so povezani z odnosom do podzora in nadzora ter ali so ti dejavniki v obeh primerih isti.

2 NOSLJIVE KAMERE

Kamere v policijskem poklicu niso nekaj novega. Javnost se je srečala s snemanjem (delov) policijskih postopkov skozi televizijsko oddajo *Cops*, ki se je prvič predvajala leta 1989 in je bila na sporedu vse do leta 2020 (Andreeva, 2020). Ameriška in tudi javnost drugje po svetu je seznanjena s policijskim delom na video posnetkih, vendar je šlo v primeru televizijskih oddaj le za televizijske oddaje, kar pomeni, da so lahko sami odločali, kateri deli postopkov in kateri postopki bodo snemani. Ker je tehnologija za snemanje video posnetkov dovolj napredovala, da je omogočala kompaktnejše naprave, ki bi se lahko prilegale na armaturno ploščo patroljnega avtomobila, ne da bi bistveno posegale v običajne odgovornosti, so policijske službe začele sprejemati kamere na nadzornih ploščah (ang. *dashcam*) (Katz et al., 2014). Zaradi učinkovitosti teh kamer pri zagotavljanju varnosti in odgovornosti policistov so jih v zadnjih desetletjih sprejeli in začeli uporabljati v vse več policijskih organizacijah po svetu (Katz et al., 2014). Nosljive kamere so v policiji nekoliko novejše in segajo v začetek 21. stoletja, ko so jih med prvimi uvedli v Avstraliji in Veliki Britaniji. Slovenska policija je sicer že nekaj let opremljena z nosljivimi kamerami, vendar je njihova uporaba prostovoljna.

Nosljive kamere ponujajo več potencialnih prednosti. Ugotovitve nakazujejo, da se z nosljivimi kamerami poveča produktivnost policistov, zmanjša se število pritožb zoper delo policistov, prisotnost posnetkov nosljivih kamer pa tudi pospeši obdelavo primerov družinskega nasilja (Crow et al., 2017; Katz et al., 2014; Sousa et al., 2015). Rezultati nakazujejo na pozitiven odnos javnosti do nosljivih kamer (Crow et al., 2017; Demir, 2019; Sousa et al., 2015). Na splošno ljudje menijo, da bodo zaradi nosljivih kamer policisti v postopkih bolj spoštljivi, da bodo nosljive kamere zmanjšale uporabo čezmerne sile in drugih oblik zlorabe policije, da bodo nosljive kamere izboljšale zbiranje dokazov v kazenskih postopkih, ter da se bodo državljani obnašali bolj spoštljivo do policistov (Crow et al., 2017; Demir, 2019; Sousa et al., 2015).

Medtem ko javnost v nosljivih kamerah vidi nekaj dobrodošlega in že skoraj nujnega, pa so mnenja policistov bolj deljena. Raziskave kažejo, da policistom nosljive kamere ne bi bile v napoto pri delu in zaznavajo potencialne koristi nosljivih kamer, predvsem pri pozitivnih spremembah v vedenju državljanov, lastnega vedenja in vedenja policijskih kolegov (Jennings et al., 2014). Medtem

pa policisti zaznavajo tudi negativne posledice. Policijski vodje verjamejo, da bodo nosljive kamere vplivale na odločitve policistov o uporabi potrebne sile pri srečanjih z državljani, predvsem, da jo bo policija nerada uporabila. Prav tako menijo, da velja podpora nosljivih kamer javnosti iskati v nezaupanju družbe v policijo, izkazujejo strah pred objavami posnetkov v medijih in izražajo skrb za zasebnost, učinkovitost in varnost policistov (Smykla et al., 2016). Tu velja posebej izpostaviti prevencijo napadov na policiste, saj raziskave kažejo, da nosljive kamere lahko tudi povečajo napade na njih (Ariel et al., 2016). Poleg omenjenega policisti izražajo tudi zaskrbljenost, da bi bil videoposnetek uporabljen proti njim (Katz et al., 2014).

3 SPLOŠNO O NADZORU

Angleška beseda *surveillance* (nadzor) izhaja iz francoskih besed »*sur*« (zgoraj) in »*veiller*« (gledati). Običajno (čeprav ne nujno) nadzorne kamere gledajo navzdol, tako fizično (z višjih pozicij) kot tudi hierarhično: šefi, ki opazujejo zaposlene, policija, ki nadzoruje državljane, trgovci, ki snemajo svoje stranke, in še bi lahko naštevali (Mann, 2015). Eden izmed najbolj znanih sistemov stalnega nadzora, ki bi lahko sodil za primerjavo sistemu stalnega nadzora, je sistem panoptikona. Panoptikon je določil sistem opazovanja, v katerem so lahko ljudje pod nadzorom, ne da bi vedeli, ali jih kdo dejansko opazuje. Bentham je takšno arhitekturo predlagal za uporabo v zaporih, šolah, bolnišnicah in na delovnih mestih (Mann et al., 2003). Čeprav se koncept panoptikona v njegovi izvorni ideji ni popolnoma uresničil, bi bilo nepravilno trditi, da njemu podobni sistemi ne obstajajo. Oblike vseprisotnega nadzora je lahko najmanj zaznati v vidni obliki sistema CCTV (ang. *closed circuit television*) (Zohair, 2018) ali pa v nevidni obliki družbenega nadzora in družbenega nadzora prek interneta (Suhaimi et al., 2018).

Vprašanja, povezana z zasebnostjo in nadzorom, postajajo tudi vse bolj pomembna politična vprašanja. Razvijajo se nove in na tehnologiji temelječe nadzorne prakse, da izpolnjujejo zahteve po varnosti, učinkovitosti in usklajenosti v družbi, hkrati pa prinašajo tudi nekatere grožnje (Budak et al., 2013). Številni ljudje postajajo vse bolj zaskrbljeni zaradi širjenja nadzora (Budak et al., 2013). Ljudje sprejmejo nadzor takrat, ko ga vidijo kot legitimnega, nujnega in ko je zagotovljena njegova preglednost (Nam, 2019; Oulasvirta et al., 2014). Izpostavljenost negativnim informacijam o nadzoru pa povzroča večjo zaskrbljenost glede vdorov v zasebnost. Poleg omenjenega lahko takšne informacije sprožijo nekakšno družbeno vdanost v usodo (Mamonov in Koufaris, 2016).

3.1 Koncept nadzora »od spodaj navzgor«

Nadzor pa nikakor ni nujno le enosmeren. Tako je vzniknil koncept nadzora od *spodaj navzgor* – *sousveillance* (Mann, 2015; Mann et al., 2003; Mann in Ferenbok, 2013). Angleška beseda *sousveillance* izhaja iz francoskih besed »*sous*«, kar pomeni »pod« in »*veille*« kar pomeni »gledati«. V grobem bi tako *sousveillance* lahko prevedli kot *podzor*. Izraz, ki ga bomo uporabljali v nadaljevanju. Podzor vključuje

zamisel o transparentnosti kot protiutež proti koncentrirani moči v rokah nadzornikov (Fernback, 2013). Mann (2005) tudi pravi, da refleksionizem postane podzor, ko ga uporabimo za posameznike, ki uporabljajo orodja za opazovanje organizacijskega opazovalca. Podzor se osredotoča na izboljšanje sposobnosti ljudi za dostop in zbiranje podatkov o svojem nadzoru in za nevtralizacijo nadzora (Mann, 2005; Mann et al., 2003). Podzor torej lahko postane potencialno pomembna politična sila, ki lahko izzove in uravnovesi hinavščino in korupcijo, ki sta sicer lastni družbi, kjer obstaja le nadzor (Mann in Ferenbok, 2013). Podzor običajno vključuje majhne tehnologije, osredotočene na osebe, medtem ko je nadzor po navadi arhitekturni ali okoljski (kamere v ali na arhitekturi ali okolju okoli nas). Podzor se ne omejuje nujno na državljane, ki fotografirajo policijo, ali kupce, ki fotografirajo prodajalce itd. O podzoru lahko govorimo tudi, ko je ena nadzorna kamera lahko usmerjena na drugo, podobno kot lahko ena oseba lahko nadzira drugo. Podzor torej širi paleto možnosti nadzora v več smeri, ne le od zgoraj navzdol, ampak tudi spodaj navzgor in horizontalno (Mann, 2015).

3.2 Podzor v dobi novih medijev

Z razvojem tehnologije se razvija tudi potencial za podzor (Mann in Ferenbok, 2013), saj so vrhunske snemalne kamere že skoraj v vsakem žepu. Poleg snemanja policistov (Mann et al., 2003; Mohler, 2017) ali izgredov (Reilly, 2015) pa se je digitaliziral tudi horizontalni nadzor (npr. sosed opazuje soseda). Podzor in horizontalni nadzor, ki je tudi prav tako oblika podzora, sta se preselila na svetovni splet, predvsem na družbena omrežja (Fernback, 2013; Hermida in Hernández-Santaolalla, 2018). Družbena omrežja, kot so *Twitter*, *Facebook*, *Youtube*, so lahko uporabljena tudi za širjenje pridobljenih video posnetkov, na primer policije (Hermida in Hernández-Santaolalla, 2018; Reilly, 2015) ali pa lahko služijo tudi kot sredstvo za video aktivizem in neodvisno medijsko poročanje kot protiutež poročanju osrednjih medijev (Hermida in Hernández-Santaolalla, 2018).

S pojavom družbenih omrežij in razvojem pametnih telefonov se je razvil tudi nekakšen paradoksn nadzor, ki je v svoji zasnovi horizontalni nadzor. Pravzaprav so orodja in naprave za izvajanje vertikalnega in horizontalnega nadzora natanko tista, ki omogočajo pooblaščenecem in večjim internetnim korporacijam, da dosežejo še večji nadzor nad informacijami uporabnikov, vse do najmanjših podrobnosti, v tem primeru gre za tako imenovani »*dataveillance*« (Hermida in Hernández-Santaolalla, 2020). Državljeni zdaj ne postanejo samo vohuni samih sebe in s tem olajšajo delo zainteresiranim za njihove podatke, ampak tudi pustijo digitalni odtis, ki omogoča dostop do njihove zasebnosti in nenehno sledenje. Družbena omrežja in naprave, kot so mobilni telefoni, imajo normalizirane oblike horizontalnega nadzora, ki so jih državljani začeli sprejemati kot normo (Hermida in Hernández-Santaolalla, 2020) in ki lahko poskrbi za družbeno pokorščino s pomočjo »spletnega sramotenja« (Suhaimi et al., 2018). Kljub temu je raziskava pokazala, da so zaskrbljenost zaradi odsotnosti zasebnosti in nadzora ter neprimerne ali nadležne vsebine nekakšno nujno zlo oziroma vredna žrtvovanja za sodelovanje na družbenih omrežjih (Hermida in Hernández-Santaolalla, 2020).

3.3 Podzor policije

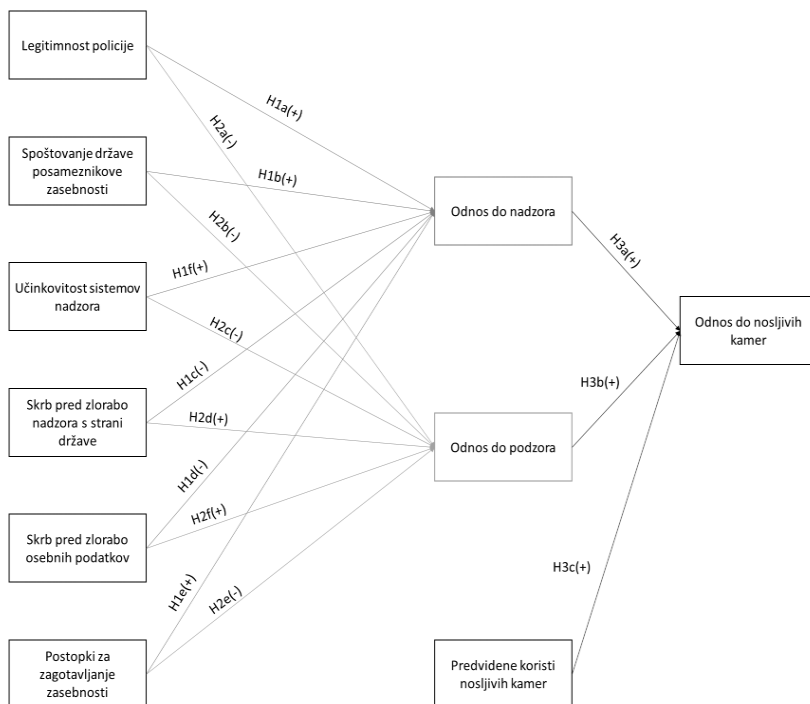
Za svoje uspešno delovanje potrebuje policija zaupanje javnosti in biti v njenih očeh legitimna (Crow et al., 2017; Heen et al., 2018; Rosenbaum et al., 2015). Zaradi pomanjkanja legitimnosti se razvije potreba po podzoru (Mann in Ferenbok, 2013; Mohler, 2017). Zaradi dejstva, da se ljudje, ko ocenjujejo delo policijo, osredotočajo bolj na to, kako ravnajo z ljudmi kot o tem, kako dobro opravljajo svoje delo, so medijsko odmevni primeri, povezani z uporabo strelnega orožja in sile (Mohler, 2017; Paulsen, 2016), vplivali na razvoj podzora in težnje po uporabi le-tega na policiji.

Zaradi pritiska javnosti in strahu pred medijsko gonjo se začne policija zaradi večje prisotnosti kamer in fotoaparátov ukvarjati s kameram prilagojenim policijskim delom (ang. *camera-friendly policing*) (Sandhu, 2016). Fotoaparátom prijazen policijski nadzor predstavlja vrsto prilagoditev, ki jih policist naredi vključno z govorom, telesno nego in govorico telesa, da bi nadzoroval, kako jih bodo zaznali fotografi in gledalci posnetih posnetkov (Sandhu, 2016). Sandhu tudi identificira dva morebitna cilja, zakaj različni aktivisti želijo, da ljudje snemajo policijo pri delu. Prvič, širjenje slik kršitev policistov bo sprožilo kritične razprave o policiji, ki lahko, če spodbujajo aktivizem in politično delovanje, izboljšajo vedenje, usposabljanje in politiko policije. Drugič, aktivisti upajo, da bo zavedanje policistov, da so pod nadzorom, pripeljalo k izboljšanju njihovega vedenja. Podzor naj bi torej imel nekakšen disciplinski učinek na policijo (Sandhu, 2016).

4 RAZISKOVALNI MODEL

Ker v obstoječi literaturi ni mogoče zaslediti empiričnih raziskav, ki bi preučevale vlogo podzora do odnosa do nosljivih kamer v policijskih postopkih, smo poleg odnosa do nadzora v povezavi z odnosom do nosljivih kamer v raziskavo vključili tudi odnos javnosti do koncepta podzora in odnosa tega do nosljivih kamer. Tako bomo odgovorili na vprašanje odnosa do podzora v povezavi z odnosom do nosljivih kamer in vprašanje, kakšen je trenutni odnos javnosti do podzora. Za odgovore na raziskovalna vprašanja smo oblikovali raziskovalni model (slika 1), ki ga utemeljujemo v nadaljevanju.

Slika 1:
Vizualna
predstavitev
raziskovalnega
modela.

Bolj, ko so ljudje zaskrbljeni za svojo zasebnost oziroma izražajo skrb pred vdorom pred vanjo, bolj bodo nezaupljivi in odkloni do že uveljavljenih sistemov nadzora in morebitnih implementacij novih (Budak et al., 2013; Sousa in Madensen, 2016) oziroma se bo povečal njihov občutek nadzorovanosti. Podobno je z ljudmi, ki izražajo dvome v prave namene državnih nadzorstvenih organov in sistemov za množični nadzor. Ljudje, ki imajo nizko stopnjo zaupanja v državne institucije ali agencije, menijo, da je sistem narejen in zlorabljen za vohunjenje, kar poveča občutek nadzorovanosti pri posamezniku (Mamonov in Koufaris, 2016; Nam, 2019). Podobno velja tudi za zlorabo osebnih podatkov. Ljudje, ki izražajo skrb pred zlorabo osebnih podatkov, so manj zaupljivi do sistemov množičnega nadzora in na splošno nadzora s strani države (Mamonov in Koufaris, 2016; Nam, 2019). Zaradi tega predlagamo naslednje hipoteze:

H1b: Zaznano spoštovanje države posameznikove zasebnosti je pozitivno povezano z odnosom do nadzora.

H1c: Skrb pred zlorabo nadzora s strani države je negativno povezana z odnosom do nadzora.

H1d: Skrb pred zlorabo osebnih podatkov je negativno povezana z odnosom do nadzora.

H1f: Učinkovitost sistema nadzora je pozitivno povezana z odnosom do nadzora.

Policija za uspešno delovanje potrebuje zaupanje javnosti oziroma mora biti in ostati v njihovih očeh legitimna. Bolj, ko ljudje zaupajo policiji, v njihove namene in postopke, bolj se zniža občutek nadzorovanosti (Crow et al., 2017; Heen et al., 2018; Rosenbaum et al., 2015). Bolj, ko javnost zaupa v aktualno zakonodajo glede varstva osebnih podatkov in v to, da so osebni podatki ustrezno varovani od države, manjši bo odnos do nadzora (Budak et al., 2013). Zaradi tega predlagamo naslednji hipotezi:

H1a: Legitimnost policije je pozitivno povezana z odnosom do nadzora.

H1e: Zaupanje v postopke za zagotavljanje zasebnosti je pozitivno povezano z odnosom do nadzora.

Podzor je sistem nadzora od spodaj navzgor ali pa horizontalno (Mann, 2015; Mann et al., 2003; Mann in Ferenbok, 2013). Nagnjenost k podzoru torej nakazuje na neko nezaupanje ali v policijo, kar lahko vidimo na primer s primeri snemanja s pametnimi telefoni. Če ljudje zaupajo v policijo in jo vidijo kot legitimno, bodo manj dovzetni za uporabo podzora. Enako lahko zapišemo tudi za zaupanje v učinkovitost celotnega sistema nadzora ali zakonodajo glede varstva osebnih podatkov ali kako je za zasebnost državljanov poskrbljeno s strani države (Budak et al., 2013; Heen et al., 2018; Mann et al., 2003). Če bodo ljudje videli uporabo nosljivih kamer ali kakšen drug sistem množičnega nadzora kot legitimen in učinkovit, bodo videli manj potrebe po podzoru teh sistemov (Heen et al., 2018; Sousa in Madensen, 2016). Na podlagi tega izpeljemo naslednje hipoteze:

H2a: Legitimnost policije je negativno povezana z odnosom do podzora.

H2c: Učinkovitost sistema nadzora je negativno povezana z odnosom do podzora.

H2e: Zaupanje v postopke za zagotavljanje zasebnosti je negativno povezano z odnosom do podzora.

Kot smo že omenili, se potreba po podzoru pojavi, ko je v javnosti ali pri posamezniku premalo zaupanja v učinkovitost, izvajanje in namen sistemov nadzora (Oulasvirta et al., 2014; Sousa in Madensen, 2016). Invazivnost sistemov nadzora in skrb pred njihovo morebitno zlorabo sta elementa, ki povečujeta občutek po potrebi podzora (Mann et al., 2003; Mann in Ferenbok, 2013). Glede na omenjeno predlagamo naslednje hipoteze:

H2b: Spoštovanje države posameznikove zasebnosti je negativno povezano z odnosom do podzora.

H2d: Skrb pred zlorabo nadzora s strani države je pozitivno povezana z odnosom do podzora.

H2f: Skrb pred zlorabo osebnih podatkov je pozitivno povezana z odnosom do podzora.

Ko javnost meni, da je neki sistem nadzora preveč invaziven, nepotreben ali neučinkovit ali pa je v javnosti premalo zaupanja v sisteme nadzora in kdor ga izvaja, takrat bo do novih sprememb ali načinov nadzora manj zaupljiva (Mamonov in Koufaris, 2016; Oulasvirta et al., 2014). Torej, če ima javnost

zaupanje v sistem nadzora, bi se znalo to zaupanje prenesti tudi v zaupanje v nove tehnologije nadzora, kot so nosljive kamere. Na podlagi tega izpeljemo naslednjo hipotezo:

H3a: Odnos do nadzora je pozitivno povezan z odnosom do nosljivih kamer.

Bolj, ko javnost meni, da policija zlorablja svoja pooblastila, in bolj, ko javnost meni, da policija ne deluje v njihovo dobro, in manj, ko je zaupanja v sisteme nadzora, večja bo potreba po podzoru (Oulasvirta et al., 2014; Sousa in Madensen, 2016). Pritisk za uvedbo nosljivih kamer se je zlasti v ZDA povečal, ker je del javnost menil, da je potreba po video nadzoru policistov zaradi nekaj medijsko odmevnih primerov nujna (Lum et al., 2019; Mohler, 2017; Paulsen, 2016; Sousa et al., 2015). Torej so nosljive kamere tudi nekakšen način podzora državljanov nad organi pregona. Tako predlagamo naslednjo hipotezo:

H3b: Odnos do podzora je pozitivno povezan z odnosom do nosljivih kamer.

Kot so pokazale v tujini opravljene mnenjske raziskave, je javnost naklonjena nosljivim kameram (Crow et al., 2017; Demir, 2019; Katz et al., 2014; Sousa et al., 2015), zato sklepamo, da bo naša raziskava podala podobne rezultate. Na podlagi tega smo postavili naslednjo hipotezo:

H3c: Predvidene koristi nosljivih kamer so pozitivno povezane z odnosom do nosljivih kamer.

Predstavljene hipoteze bodo skozi predlagano metodo prikazale uvajanje novih nadzornih tehnologij v policijske postopke skozi predlagano vlogo nadzora »od spodaj navzgor«.

5 METODA

Da bi testirali raziskovalni model, smo opravili primarno statistično analizo. Postopek oblikovanja vprašalnika in izvedbe raziskave opisujemo v nadaljevanju. Statistične analize so bile opravljene s programsko opremo IBM SPSS verzija 26.

5.1 Razvoj vprašalnika

Vprašalnik je bil zasnovan tako, da meri deset konstruktov: legitimnost policije (*LegPol*), spoštovanje države posameznikove zasebnosti (*SpostZaseb*), učinkovitost sistemov nadzora (*UcSisNdz*), skrb pred zlorabo osebnih podatkov (*ZosebPod*), zaupanje v postopke zagotavljanja zasebnosti (*ZagVar*), skrb pred zlorabo nadzora s strani države (*ZloDrzv*), koristi nosljivih kamer za javnost (*BwcKor*), klasični odnosi do nosljivih kamer (*OdnBwc*), odnos do nadzorovanosti (*OdnNadzor*) in odnos do podzora (*OdnPodzor*). Vse omenjene konstrukte smo povzeli in prilagodili iz že opravljenih znanstvenih raziskav. Vprašalnik smo oblikovali tako, da smo najprej poiskali že obstoječe preverjene vprašalnike (praviloma v angleškem jeziku) in jih prilagodili na našo tematiko v angleškem jeziku. Konstrukti *SpostZaseb*, *UcSisNdz* in *ZagVar* so bili prilagojeni po Budak et al. (2013). Konstrukt *LegPol* je bil prilagojen po Heen et al. (2018). Konstrukt

ZloDrzv je bil prilagojen po Mamonov in Koufaris (2016). Konstrukt *Bwckor* je bil prilagojen po Sousa et al. (2015). Trije konstrukti: *OdnNadzor*, *OdnPodzor* in *OdnBwc* so bili prilagojeni po Zhang et al. (2020). Indikatorje konstrukta *ZosebPod* smo razvili sami. Omeniti je treba tudi, da smo se zaradi pomanjkanja empiričnih raziskav podzora odločili uporabiti enake dejavnike kot pri merjenju odnosa do nadzora, saj je tudi podzor oblika nadzora.

Ko so bili indikatorji prilagojeni, smo jih poslali trem neodvisnim prevajalcem in prevode združili v končni prevod v slovenščino. Nato smo indikatorje vnesli v spletno anketo na spletni portal *1ka*. Ko je bil vprašalnik pripravljen, smo ga posredovali trem neodvisnim recenzentom, ki so ga pregledali z namenom, da bi o indikatorjih pridobili neodvisne zunanje povratne informacije.

Konstrukti *OdnNadzor*, *OdnPodzor* in *OdnBwc* so bili oblikovani v petstopenjski semantični diferencial, ki je meril odnose: *škodljivo/koristen*, *nezaželen/zaželen*, *slab/dober*, *nespameten/razumen* in *neugoden/ugoden*. Ostali konstrukti so bili merjeni s 5-stopenjsko Likertovo lestvico od 1 (*Močno se ne strinjam*) do 5 (*Močno se strinjam*). Zadnjih šest vprašanj so bile demografske spremenljivke, in sicer spol, starost, izobrazba, status, tip naselja in prva številka poštne številke kraja, kjer anketiravec preživi največ časa. Raziskavo smo izvedli na družbenem omrežju Facebook. Raziskava je bila izvedena preko spletne ankete, in sicer med člani različnih interesnih skupin Facebook.

5.2 Zbiranje podatkov in opis vzorca

Vprašalnik je bil izveden v avgustu 2020. Skupno smo prejeli 249 popolno izpolnjenih vprašalnikov. Ob seštevku članov vseh skupin ugotovimo, da je bil odziv na vprašalnik 1,6 %. Odziv tistih, ki so začeli z izpolnjevanjem vprašalnika, je znašal 43 % vseh, ki so kliknili na nagovor. Največ anketirancev (44,8 %) spada v starostno kategorijo med 18 in 30 let. Na naš vprašalnik se je odzvalo več žensk kot moških. Ženske predstavljajo 60,1 % izpolnjenih vprašalnikov. Največ anketirancev je doseglo V. stopnjo izobrazbe (35,1 %). Več kot polovica (57,7 %) anketirancev je zaposlenih ali samozaposlenih. 41,1 % anketirancev je za tip naselja, v katerem bivajo, izbrala večje mesto. Ostale demografske značilnosti anketirancev so predstavljene v tabeli 1.

Tabela 1:
Demografske
značilnosti
anketirancev

Značilnosti	N	Odstotek
SPOL		
Moški	99	39,9
Ženski	149	60,1
STAROST		
18–30	111	44,8
31–45	67	27
46–61	60	24,2
61+	10	4

IZOBRAZBA		
do IV. stopnje (poklicna)	12	4,8
V. stopnja (srednja)	87	35,1
VI. stopnja (1. bolonjska stopnja)	50	20,2
VII. stopnja (2. bolonjska stopnja)	80	32,3
VIII. stopnja (3. bolonjska stopnja)	19	7,7
STATUS		
Dijak, študent	86	34,7
Zaposlen, samozaposlen	143	57,7
Nezaposlen	11	4,4
Upokojen	8	3,2
NASELJE		
Hiša na samem ali vas	60	24,2
Strnjeno naselje (kraj)	56	22,6
Manjše mesto	28	11,3
Večje mesto	104	41,9

5.3 Testiranje vprašalnika

S pomočjo izračunov asimetrije in sploščenosti smo sklepali na normalnost porazdelitev podatkov. Vrednosti asimetrije so znašale med $-1,59$ in $0,26$. Vrednosti sploščenosti pa med $-1,12$ in $2,68$. S tem ugotavljamo, da so podatki porazdeljeni približno normalno. Zanesljivost smo merili s koeficientom Cronbach alfa za vsak konstrukt posebej, kot je prikazano v tabeli 2.

Konstrukti	Število indikatorjev	Cronbach alfa
Legitimnost policije (<i>LegPol</i>)	3	0,743
Spoštovanje države posameznikove zasebnosti (<i>SpostZaseb</i>)	2	0,736
Učinkovitost sistema nadzora (<i>UcSisNdz</i>)	3	0,866
Skrb pred zlorabo osebnih podatkov (<i>ZosebPod</i>)	3	0,921
Zaupanje v postopke zagotavljanja varnosti (<i>ZagVaR</i>)	3	0,863
Skrb pred zlorabo nadzora s strani države (<i>ZloDrzv</i>)	3	0,907
Predvidene koristi nosljivih kamer (<i>BwcKor</i>)	3	0,875
Odnos do nosljivih kamer (<i>OdnBwc</i>)	5	0,917

Tabela 2:
Izračun Cronbach alfa za posamezen konstrukt

Odnos do nadzora (<i>OdnNadzor</i>)	5	0,915
Odnos do podzora (<i>OdnPodzor</i>)	5	0,952

Kot je razvidno iz tabele 2, sta samo konstrukta legitimnost policije in spoštovanje države posameznikove zasebnosti, srednje zanesljiva. Pri konstruktumu spoštovanje države posameznikove zasebnosti smo morali odstraniti tretji indikator *SpostZaseb3*, da smo dobili ustrezno zanesljivost. Vsi ostali konstrukti izkazujejo visoko zanesljivost.

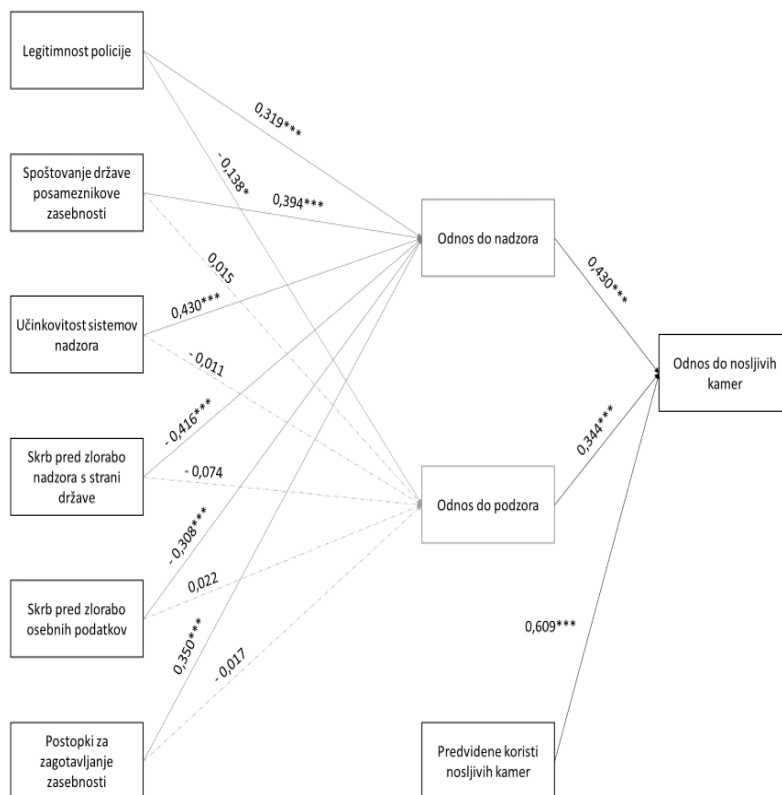
6 REZULTATI

V tabeli 3 predstavljamo rezultate opisne statistike po posameznih konstruktih (aritmetična sredina (*M*), standardni odklon (*SO*), mediana (*Me*), modus (*Mo*) in vrednost *t*). Rezultati nakazujejo, da so ljudje v primeru odnosa do podzora izrazili podporo le-temu. Odnos ljudi do nosljivih kamer je pozitiven in v njih prepoznavajo koristi. Rezultati opisne statistike nakazujejo tudi, da ljudi bolj kot ne skrbi zloraba nadzora s strani države. Anketiranci so tudi neopredeljeni glede zaupanja v postopke za zagotavljanje varnosti, kar nakazuje dejstvo, da so največkrat odgovorili z vrednostjo 3 (nevtralno). Podobno je tudi pri konstruktih *ZosebPod*, *UcSisNdz* in *SpostZaseb*. Anketiranci so izrazili zaupanje v policijo oziroma so prepoznali njeno legitimnost. Uporabili smo tudi *t*-test za en vzorec s testno vrednostjo 3.

Tabela 3: Rezultati opisne statistike in <i>t</i> -testa za en vzorec (*** $p < 0,001$, ** $p < 0,01$, * $p < 0,05$)	<i>M</i>	<i>SO</i>	<i>Me</i>	<i>Mo</i>	<i>t</i>
Odnos do podzora (<i>OdnPodz</i>)	3,46	1,08	3,60	4	6,742***
Odnos do nadzora (<i>OdnNadz</i>)	3,21	0,99	3,20	3	3,362**
Klasični odnos do nosljivih kamer (<i>OdnBwc</i>)	3,72	1,03	3,80	5	11,051***
Predvidene koristi nosljivih kamer (<i>BwcKor</i>)	3,77	0,85	4,00	4	14,288***
Skrb pred zlorabo nadzora s strani države (<i>ZloDrzv</i>)	3,29	1,05	3,33	4	4,403***
Zaupanje v postopke zagotavljanja varnosti (<i>ZagVar</i>)	2,98	0,88	3,00	3	-0,347
Skrb pred zlorabo osebnih podatkov (<i>ZosebPod</i>)	3,06	1,09	3,00	2	0,86
Učinkovitost sistema nadzora (<i>UcSisNdz</i>)	3,01	1,00	3,00	2	0,17
Spoštovanje države posameznikove zasebnosti (<i>SpostZaseb</i>)	2,93	0,94	3,00	4	-1,219
Legitimnost policije (<i>LegPol</i>)	3,43	0,80	3,67	4	8,532***

6.1 Rezultati testiranja raziskovalnega modela

Hipoteze so bile testirane z uporabo Pearsonovega koeficienta korelacije, s katerim smo preverili obstoj in statistično značilnost linearne povezanosti med dvema konstruktoma. Pridobljene Pearsonove koeficiente predstavljamo na sliki 2. Vrednosti linearne povezave med spremenljivkama so zapisane na črtah.

Slika 2: Pearsonovi koeficienti korelacije s statističnimi značilnostmi (***) $p < 0,001$, (***) $p < 0,01$, (*) $p < 0,05$; v ostalih primerih med konstruktoma ni statistično značilne povezave (označeno s prekinjeno črto)

V prvem delu modela ugotavljamo, kakšna je povezava med različnimi dejavniki z odnosom do nadzora in odnosom do podzora. Torej, ali so isti dejavniki povezani tako s podzorom kot nadzorom. V drugem delu modela smo preučevali povezavo med odnosom do nadzora in odnosom do podzora v povezavi z odnosom do nosljivih kamer. Poleg tega smo merili tudi predvidene koristi nosljivih kamer v odnosu do nosljivih kamer. V tabeli 4 prikazujemo povzetek testiranja vseh hipotez.

Tabela 4:
Rezultati
testiranja
hipotez

	Hipoteza	Smer	Rezultat
H1a	Legitimnost policije je pozitivno povezana z odnosom do nadzora.	Pozitivna	Potrjena ($p < 0,001$)
H2a	Legitimnost policije je negativno povezana z odnosom do podzora.	Negativna	Potrjena ($p < 0,05$)
H1b	Zaznano spoštovanje države posameznikove zasebnosti je pozitivno povezano z odnosom do nadzora.	Pozitivna	Potrjena ($p < 0,001$)
H2b	Spoštovanje države posameznikove zasebnosti je negativno povezano z odnosom do podzora.	-	Niti potrjena niti zavrnjena ($p > 0,05$)
H1c	Skrb pred zlorabo nadzora s strani države je negativno povezana z odnosom do nadzora.	Negativna	Potrjena ($p < 0,001$)
H2c	Učinkovitost sistema nadzora je negativno povezana z odnosom do podzora.	-	Niti potrjena niti zavrnjena ($p > 0,05$)
H1d	Skrb pred zlorabo osebnih podatkov je negativno povezana z odnosom do nadzora.	Negativna	Potrjena ($p < 0,001$)
H2d	Skrb pred zlorabo nadzora s strani države je pozitivno povezana z odnosom do podzora.	-	Niti potrjena niti zavrnjena ($p > 0,05$)
H1e	Zaupanje v postopke za zagotavljanje zasebnosti je pozitivno povezano z odnosom do nadzora.	Pozitivna	Potrjena ($p < 0,001$)
H2e	Zaupanje v postopke za zagotavljanje zasebnosti je negativno povezano z odnosom do podzora.	-	Niti potrjena niti zavrnjena ($p > 0,05$)
H1f	Učinkovitost sistema nadzora je pozitivno povezana z odnosom do nadzora.	Pozitivna	Potrjena ($p < 0,001$)
H2f	Skrb pred zlorabo osebnih podatkov je pozitivno povezana z odnosom do podzora.	-	Niti potrjena niti zavrnjena ($p > 0,05$)
H3a	Odnos do nadzora je pozitivno povezan z odnosom do nosljivih kamer.	Pozitivna	Potrjena ($p < 0,001$)
H3b	Odnos do podzora je pozitivno povezan z odnosom do nosljivih kamer.	Pozitivna	Potrjena ($p < 0,001$)
H3c	Predvidene koristi nosljivih kamer so pozitivno povezane z odnosom do nosljivih kamer.	Pozitivna	Potrjena ($p < 0,001$)

7 RAZPRAVA

Pretekle raziskave, ki so merile odnos do nosljivih kamer, so ugotovile veliko naklonjenost javnosti do njihove uvedbe (Crow et al., 2017; Demir, 2019; Sousa et al., 2015) in nizko raven skrbi glede negativnih posledic nosljivih kamer, na primer dodaten vdor v zasebnost (Crow et al., 2017; Sousa et al., 2018). Ugotovitve naše raziskave se skladajo z ugotovitvami preteklih raziskav. Tudi v naši raziskavi so anketiranci izrazili veliko naklonjenost kameram in njihovi uvedbi. To je posebej vredno pozornosti, ker nosljive kamere v Sloveniji še niso v splošni, razširjeni uporabi. Tako imajo ljudje le malo dejanskega stika z njimi in njihove primernosti niso mogli ocenjevati na podlagi lastnih izkušenj. Drugače je denimo v ZDA, kjer so vpeljane v redno policijsko delo (Mohler, 2017). To lahko pomeni, da so nosljive kamere globalno prepoznane kot pozitivni prispevek in ne kot javnosti nadležna oblika nadzora.

V raziskavi so se osredotočali na to, kako so različni dejavniki, kot so legitimnost policije, učinkovitost sistemov nadzora, skrb pred zlorabo osebnih podatkov, skrb pred zlorabo nadzora s strani države, spoštovanje države posameznikove zasebnosti in zaupanje v postopke za zagotavljanje zasebnosti povezani z odnosom do podzora in odnosom do nadzora. Če smo na podlagi preteklih opravljenih raziskav lahko pravilno domnevali, kako bodo povezani izbrani dejavniki z odnosom do nadzora, nam to ni uspelo za dejavnike v povezavi s podzorom, saj med njimi v večini ni statistično značilne povezanosti. To pomeni, da dejavniki, ki so povezani z odnosom do nadzora niso povezani tudi z odnosom do podzora in tako niso povsem primerni za napovedovanje odnosa do podzora.

Glavni namen naše raziskave je bilo ugotoviti, kako sta odnosa do podzora in nadzora povezana z odnosom do nosljivih kamer. Domnevali smo, da bo med obema dejavnikoma in odnosom do nosljivih kamer pozitivna povezava, torej boljši odnos do nadzora oziroma podzora se izraža v boljšem odnosu do nosljivih kamer. Ugotovili smo, da boljši odnos do nadzora pomeni tudi boljši odnos do nosljivih kamer. To bi lahko pripisali dejstvu, da so nosljive kamere le nova oblika nadzora in prebivalci, ki nimajo zadržkov pri ostalih sistemih nadzora (na primer policija ali CCTV), ne bodo imeli zadržkov tudi pri implementaciji nosljivih kamer. Drugi razlog lahko iščemo v tem, da bodo ljudje, ki izražajo zaupanje v policijo in ji priznavajo legitimnost, bolj odprti do uveljavitev novih tehnologij v policijsko delo, saj jih ne vidijo kot v škodo sebi, temveč kot nov način zagotavljanja varnosti.

Poleg tega smo ugotovili tudi, da sta pozitivno povezana tudi odnos do podzora in odnos do nosljivih kamer. Čeprav o podzoru manjka empiričnih raziskav, lahko sklepamo, da temu botruje dejstvo, da nosljive kamere niso le oblika nadzora policije državljanov, temveč tudi oblika nadzora dela policije (Mohler, 2017; Paulsen, 2016; Smykla et al., 2016). Ker vemo, da gre pri podzoru za obratni nadzor, lahko sklepamo, da so takšne tehnologije, kot so nosljive kamere, dobrodošle za ljudi, ki izražajo potrebo po podzoru. To lahko pripišemo tudi predvidevanju, da so nosljive kamere zaznane kot tehnologija, ki preprečuje morebitno zlorabo avtoritete s strani policije in zagotavlja bolj pristno razlago dogodkov (Sousa et al., 2015).

Prav tako smo ugotovili pozitivno povezanost med predvidenimi koristni nosljivih kamer (transparentnost postopka, boljši odnosi policije do državljanov

in večje zaupanje državljanov v policijo) in odnosom do nosljivih kamer. Gre za pogosto potrjeno hipotezo, saj tudi pretekle raziskave kažejo na to, da ljudje v uporabi nosljivih kamer vidijo korist (Crow et al., 2017; Sousa et al., 2015). Slovenska javnost bi torej verjetno bila naklonjena splošni uveljavitvi nosljivih kamer, čeprav še ni bilo, za razliko od ZDA (Paulsen, 2016), resnejšega medijskega ali političnega pritiska za njihovo uveljavitev.

7.1 Implikacije raziskave

Raziskava ponuja naslednje implikacije. Prvič, po našem vedenju gre za prvo kvantitativno raziskavo o podzoru v Sloveniji oziroma merjenju odnosa javnosti do le-tega. Drugič, gre za eno izmed prvih raziskav, ki je merila podzor v odnosu do nosljivih kamer, torej kako odnos javnosti do podzora vpliv na odnos javnosti do nosljivih kamer. In tretjič, gre za prvo raziskavo, ki je preverila dejavnike, ki so povezani z odnosom do podzora, pri čemer smo uporabili dejavnike, povezane z nadzorom, in ugotovili, da le-ti niso primerni za merjenje odnosa do podzora.

Raziskava je lahko v podporo raziskavam pri nadaljnjem merjenju odnosa do podzora, saj smo izmerili, kakšno je trenutno stanje odnosa do podzora v Sloveniji, ki prej še ni bil izmerjen. Prihodnjim raziskavam lahko pripomore tudi ugotovitev, da se morajo pri ugotavljanju povezav dejavnikov z odnosom do podzora uporabiti različni dejavniki od tistih, ki so povezani z nadzorom. Ugotovili smo tudi pozitiven odnos javnosti do nosljivih kamer, kar je lahko v pomoč policiji ob morebitni uvedbi nosljivih kamer v splošno uporabo. Naša raziskava ugotavlja tudi, kakšen je trenutni odnos v Sloveniji do nadzora oziroma do nadzornih sistemov, kar pomeni, da bi lahko služila kot primerjava z drugimi raziskavami v Sloveniji, ki so že merile odnos do nadzora.

7.2 Omejitve in nadaljnje delo

Kot vsaka druga ima tudi naša raziskava nekatere omejitve. Prvič, pomanjkanje empiričnih raziskav za merjenje podzora in splošno pomanjkanje literature o podzoru je botrovalo, da smo pri oblikovanju vprašalnika uporabili dejavnike, ki vplivajo na odnos do nadzora. Drugič, vzorec ni enostaven naključen, saj smo anketo delili na družbenem omrežju *Facebook*. Tretjič, nizka odzivnost na vprašalnik. Kljub omenjenim omejitvam so ugotovitve pričujoče raziskave pomembne za razumevanje podzora in njegovo umeščanje v nadaljnje raziskovalno delo. Nadaljnje raziskave bi se morale osredotočiti predvsem na raziskovanje dejavnikov, ki napovedujejo podzor. Naslavljanje ugotovitev, da s podzorom niso povezani enaki dejavniki kot z nadzorom, bi bilo smiselno z longitudinalnimi študijami ter mednarodnimi študijami. Nadalje bi bilo smiselno preveriti, ali je v Sloveniji pozitiven odnos do nosljivih kamer obojestranski, torej tako policistov kot tudi državljanov.

UPORABLJENI VIRI

- Ariel, B., Farrar, W. A. in Sutherland, A. (2015). The effect of police body-worn cameras on use of force and citizens' complaints against the police: A randomized controlled trial. *Journal of Quantitative Criminology*, 31(3), 509–535. <https://doi.org/10.1007/s10940-014-9236-3>
- Andreeva, N. (10. 6. 2020). ‚Live PD‘ canceled by A&E Amid ongoing protests against police brutality. *DEADLINE*. <https://deadline.com/2020/06/live-pd-canceled-ae-protests-against-police-brutality-george-floyd-1202956175/>
- Budak, J., Anić, I. D. in Rajh, E. (2013). Public attitudes towards privacy and surveillance in Croatia. *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, 26(1–2), 100–118. <https://doi.org/10.1080/13511610.2013.723404>
- Crow, M. S., Snyder, J. A., Crichlow, V. J. in Smykla, J. O. (2017). Community perceptions of police body-worn cameras: The impact of views on fairness, fear, performance, and privacy. *Criminal Justice and Behavior*, 44(4), 589–610. <https://doi.org/10.1177/0093854816688037>
- Demir, M. (2019). Citizens' perceptions of body-worn cameras (BWCs): Findings from a quasi-randomized controlled trial. *Journal of Criminal Justice*, 60, 130–139. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2018.09.009>
- Fernback, J. (2013). Sousveillance: Communities of resistance to the surveillance environment. *Telematics and Informatics*, 30(1), 11–21. <https://doi.org/10.1016/j.tele.2012.03.003>
- Heen, M. S. J., Lieberman, J. D. in Miethel, T. D. (2018). The thin blue line meets the big blue sky: Perceptions of police legitimacy and public attitudes towards aerial drones. *Criminal Justice Studies*, 31(1), 18–37. <https://doi.org/10.1080/1478601X.2017.1404463>
- Hermida, A. in Hernández-Santaolalla, V. (2018). Twitter and video activism as tools for counter-surveillance: The case of social protests in Spain. *Information Communication and Society*, 21(3), 416–433. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2017.1284880>
- Hermida, A. in Hernández-Santaolalla, V. (2020). Horizontal surveillance, mobile communication and social networking sites. The lack of privacy in young people's daily lives. *Communication and Society*, 33(1), 139–152. <https://doi.org/10.15581/003.33.1.139-152>
- Jennings, W. G., Fridell, L. A. in Lynch, M. D. (2014). Cops and cameras: Officer perceptions of the use of body-worn cameras in law enforcement. *Journal of Criminal Justice*, 42(6), 549–556. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2014.09.008>
- Katz, C. M., Choate, D. E., Ready, J. R., Nuño, L., Kurtenbach, C. M., Kevin, S., Katz, C. M. in Nuño, L. (2014). Evaluating the impact of officer worn body cameras in the Phoenix Police Department. *Center for Violence Prevention & Community Safety, Arizona State University*, 1–43. https://publicservice.asu.edu/sites/default/files/ppd_spi_feb_20_2015_final.pdf
- Lum, C., Stoltz, M., Koper, C. S. in Scherer, J. A. (2019). Research on body-worn cameras: What we know, what we need to know. *Criminology and Public Policy*, 18(1), 93–118. <https://doi.org/10.1111/1745-9133.12412>
- Mamonov, S. in Koufaris, M. (2016). The impact of exposure to news about electronic government surveillance on concerns about government intrusion,

- privacy self-efficacy, and privacy protective behavior. *Journal of Information Privacy and Security*, 12(2), 56–67. <https://doi.org/10.1080/15536548.2016.1163026>
- Mann, S. (2005). Sousveillance and cyborglogs: A 30-year empirical voyage through ethical, legal, and policy issues. *Presence: Teleoperators and Virtual Environments*, 14(6), 625–646. <https://doi.org/10.1162/105474605775196571>
- Mann, S. (2015). *Equiveillance: The equilibrium between Sur-veillance and Sous-veillance*. Nagovor na konferenci Association of Computing Machinery (ACM). https://www.researchgate.net/profile/Steve_Mann9/publication/267403223_Equiveillance_The_equilibrium_between_Sur-veillance_and_Sous-veillance/links/54da466a0cf233119bc26641/Equiveillance-The-equilibrium-between-Sur-veillance-and-Sous-veillance.pdf
- Mann, S. in Ferencbok, J. (2013). New media and the power politics of sousveillance in a surveillance-dominated world. *Surveillance and Society*, 11(1–2), 18–34. <https://doi.org/10.24908/ss.v11i1/2.4456>
- Mann, S., Nolan, J. in Wellman, B. (2003). Sousveillance: Inventing and using wearable computing devices for data collection in surveillance environments. *Surveillance and Society*, 1(3), 331–355. <https://doi.org/10.24908/ss.v1i3.3344>
- Mohler, M. E. (2017). *Policing in an era of sousveillance: The influence of video footage on perceptions of legitimacy* (Magistrsko delo). Portland State University. https://pdxscholar.library.pdx.edu/open_access_etds/3678
- Nam, T. (2019). What determines the acceptance of government surveillance? Examining the influence of information privacy correlates. *Social Science Journal*, 56(4), 530–544. <https://doi.org/10.1016/j.soscij.2018.10.001>
- Oulasvirta, A., Suomalainen, T., Hamari, J., Lampinen, A. in Karvonen, K. (2014). Transparency of intentions decreases privacy concerns in ubiquitous surveillance. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 17(10), 633–638. <https://doi.org/10.1089/cyber.2013.0585>
- Paulsen, D. (2016). Public opinion about police use of body-worn cameras (Magistrsko delo). University of North Dakota. *UND Scholarly Commons Thesis and Dissertations*. <https://commons.und.edu/theses/2061>
- Reilly, P. (2015). Every little helps? YouTube, sousveillance and the ‘anti-Tesco’ riot in Stokes Croft. *New Media and Society*, 17(5), 755–771. <https://doi.org/10.1177/1461444813512195>
- Rosenbaum, D. P., Lawrence, D. S., Hartnett, S. M., McDevitt, J. in Posick, C. (2015). Measuring procedural justice and legitimacy at the local level: The police–community interaction survey. *Journal of Experimental Criminology*, 11(3), 335–366. <https://doi.org/10.1007/s11292-015-9228-9>
- Sandhu, A. (2016). Camera-friendly policing: How the police respond to cameras and photographers. *Surveillance and Society*, 14(1), 78–89. <https://doi.org/10.24908/ss.v14i1.5697>
- Smykla, J. O., Crow, M. S., Crichlow, V. J. in Snyder, J. A. (2016). Police body-worn cameras: Perceptions of Law enforcement leadership. *American Journal of Criminal Justice*, 41(3), 424–443. <https://doi.org/10.1007/s12103-015-9316-4>
- Sousa, W. H. in Madensen, T. D. (2016). Citizen acceptance of police interventions: An example of CCTV surveillance in Las Vegas, Nevada. *Criminal Justice*

Studies, 29(1), 40–56. <https://doi.org/10.1080/1478601X.2015.1088230>

- Sousa, W. H., Miethe, T. D. in Sakiyama, M. (2015). Body worn cameras on police: Results from a national survey of public attitudes. *University of Nevada, Las Vegas: Center for Crime and Justice Policy*, July, 1–7. https://www.unlv.edu/sites/default/files/page_files/27/BodyWornCameras.pdf
- Sousa, W. H., Miethe, T. D. in Sakiyama, M. (2018). Inconsistencies in public opinion of body-worn cameras on police: Transparency, trust, and improved police-citizen relationships. *Policing (Oxford)*, 12(1), 100–108. <https://doi.org/10.1093/policing/pax015>
- Suhaimi, N. S., Mahmood, A., Yahya, N. A., Zain, F. M. in Hashim, H. N. M. (2018). The efficacy of online shaming as a modality for social control: A survey amongst UiTM law students. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 8(12). <http://dx.doi.org/10.6007/IJARBS/v8-i12/5083>
- Wu, Y.-L., Tao, Y.-H. in Chang, C.-J. (2017). A comparative review on privacy concerns and safety demands of closed-circuit television among Taiwan, Japan, and the United Kingdom. *Journal of Information and Optimization Sciences*, 38(1), 173–196. <https://doi.org/10.1080/02522667.2016.1220076>
- Zhang, Y., Yang, H., Cheng, P. in Luqman, A. (2020). Predicting consumers' intention to consume poultry during an H7N9 emergency: an extension of the theory of planned behavior model. *Human and Ecological Risk Assessment*, 26(1), 190–211. <https://doi.org/10.1080/10807039.2018.1503931>
- Zohair, L. M. A. (2018). Public views: How to make CCTV Surveillance systems satisfy security and privacy concerns? *International Journal of Information Technology and Language Studies*, 2(2), 12–27.

O avtorjih:

Primož Novak, podiplomski študent na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru. E-pošta: primoznovak19@gmail.com

Dr. Igor Bernik, profesor, prodekan za kakovost in razvoj ter vodja Katedre za informacijsko varnost na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru. E-pošta: igor.bernik@fvv.uni-mb.si

Anže Mihelič, doktorski kandidat na Fakulteti za računalništvo in informatiko ter na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani, asistent na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru in raziskovalec na Fakulteti za matematiko in računalništvo na FernUniversität v Nemčiji. E-pošta: anze.mihelic@um.si

Poročilo o 13. bienalni konferenci Criminal Justice and Security in Central and Eastern Europe 2021: Perspectives of Rural Safety, Security and Rural Criminology

Med 13. in 15. septembrom 2021 se je v spletnem okolju MS Teams odvijala 13. bienalna konferenca *Criminal Justice and Security in Central and Eastern Europe*, ki jo je organizirala Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru. Konferenca, ki bi morala potekati že leta 2020, vendar je bila zaradi pandemije covid-19, predstavljena za eno leto, je letos privabila 154 udeležencev iz 28 držav. Poleg tujih strokovnjakov so na konferenci sodelovali tudi strokovnjaki z različnih slovenskih javnih institucij, ugotovitve raziskovalnih projektov in prispevke pa so prav tako predstavili raziskovalci in doktorski študenti Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru. Konferenca je bila posvečena varnostnim izzivom, s katerimi se srečujejo ruralna okolja.

Otvoritvena dogodka je povezovala doc. dr. Maja Modic s Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru, uvodni govorniki pa so bili izr. prof. dr. Andrej Sotlar, dekan Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru, prof. dr. Zdravko Kačič, rektor Univerze v Mariboru, dr. Anton Olaj, generalni direktor policije, dr. Uglješa Zvekić, ambasador in višji svetovalec (Global Initiative against transnational organised crime), in prof. dr. Gorazd Meško, predsednik programskega odbora. Govorniki so razpravljali o preteklosti, prihodnosti in pomembnosti preučevanja ruralne kriminalitete. Sledila je krajša slovesnost ob 25. obletnici obstoja konference, na kateri so bila zaslužnim organizatorjem in podpornikom konference podeljena priložnostna priznanja. Dr. Andrej Sotlar je za pomemben prispevek k razvoju konference podelil priznanje odličnosti prof. dr. Milanu Pagonu, ki je bil začetnik in prvi predsedujoči konference, zatem pa še priznanja za prispevek pri organizaciji konference prof. dr. Bojanu Dobovšku, prof. dr. Branku Lobnikarju, pred. Bernardi Tominc, Aleksandru Podlogarju, vsem s Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru, in dr. Antonu Olaju v imenu slovenske policije. Priznanja za prispevek k akademski rasti oz. lojalnosti konferenci je podelil dr. Gorazd Meško, in sicer prof. dr. Charlesu B. Fieldsu (College of Justice and Safety, Eastern Kentucky University), prof. dr. Sanji

Kutnjak Ivković (School of Criminal Justice, Michigan State University) in zasluž. prof. dr. Jack Green (School of Criminology and Criminal Justice, Northeastern University). Slovesnost je zaključil dr. Jack Green, ki je govoril o bienalni konferenci ter mednarodnem delu in sodelovanju Inštituta za varstvoslovje in Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru.

Konferenca je obsegala tri plenarne sekcije, eno osrednje predavanje, okroglo mizo in 15 tematskih sekcij, na katerih je bilo predstavljenih 68 prispevkov s področij organizirane kriminalitete in korupcije, kibernetne varnosti, pluralne policijske dejavnosti, ruralnih in okoljskih perspektiv, varnostnih perspektiv, nasilja v družbi, nasilja v družini, mladoletniškega prestopništva in drugih urbanih in ruralnih perspektiv. Raziskovalci in strokovnjaki so predstavili raziskovalne aktivnosti in izkušnje iz prakse, izpostavili nove ideje in aktualne ter prihodnje izzive s področja ruralne kriminologije in varnosti v ruralnih skupnostih. Konferenca je z nacionalnimi in mednarodnimi prispevki osvetlila tematike in varnostne probleme, o katerih bo v prihodnje treba razpravljati na raziskovalni in praktični ravni. V nadaljevanju zaradi večje tematske sovpadnosti natančneje predstavljamo plenarne sekcije, ostale tematske sekcije pa na kratko povzamemo.

Prvi dan konference je vključeval tri plenarne in tematsko sekcijo, osrednje predavanje in eno okroglo mizo. Na prvi plenarni sekciji z naslovom *Ruralna kriminologija* sta sodelovala zasluž. prof. dr. Joseph Donnermeyer (School of Environment and Natural Resources, The Ohio State University): »*If you're going to live, leave a legacy*« – *Rural criminology's future in a century no longer new*, ki je v predstavitvi obravnaval več pomembnih vprašanj za nadaljnjo rast ruralne kriminologije; in dr. Gorazd Meško: *A project on local safety and security in rural settings in Slovenia – Towards rural criminology*, ki je predstavil glavne ideje, razprave in predhodne ugotovitve raziskovalnega projekta Varnost v lokalnih skupnostih – primerjava ruralnih in urbanih okoljih. Nato je sledila osrednja predstavitev, ki so jo predstavili dr. Sanja Kutnjak Ivkovich, doc. dr. Jon Maskaly (University of North Dakota) in dr. Peter Neyroud (Institute of Criminology, University of Cambridge): *The situation that changed everything – COVID-19 and policing*. Avtorji so predstavili spremembe in posledice, ki so nastale na področju policijske dejavnosti v času covida-19. Zatem je sledila plenarna sekcija z naslovom *Ruralne in urbane perspektive*, v kateri sta sodelovala slavnostna govornika doc. dr. Andrew Wooff (Head of Social Sciences, Edinburgh Napier University): *Critical perspectives on policing rural environments: Cops, context, communication and COVID-19*, ki je predstavil pomen razumevanja konteksta skupnosti, vpliv covida-19 na policijsko dejavnost in pomen vidne policijske dejavnosti ter komunikacije v ruralnih skupnostih; in asist. dr. Majda Černič Istenič (Družbenomedicinski inštitut, ZRC SAZU): *Perception of rural (in)security and (un)safety among urban and rural populations in Slovenia*, ki je predstavila rezultate intervjujev iz 2016 s 120 osebami različnih generacij, ki živijo v različnih prostorskih kontekstih v Sloveniji (mesto, vas, oddaljena hiša), o varnosti ruralnih in urbanih okolij. Nato je potekala okrogla miza: *Objavljanje v mednarodnih družboslovnih znanstvenih revijah*, v kateri so sodelovali uredniki uglednih mednarodnih revij in raziskovalci dr. Gorazd Meško, izr. prof. dr. Anna-Maria Getoš Kalac (Pravna fakulteta, Univerza v Zagrebu), John Collins (Direktor

za akademsko sodelovanje, Global Initiative against transnational organised crime) in dr. Uglješa Zvekić, ki je tudi moderiral okroglo mizo. Sodelujoči so najprej predstavili svoje vpogleda, nato pa se je nadaljevala odprta diskusija o mednarodnih izkušnjah raziskovalcev in napotkih o delu in objavljanju v mednarodno priznanih revijah za raziskovalce na začetku svojih raziskovalnih poti. Po okrogli mizi se je zvrstila še zadnja plenarna sekcija z naslovom *Kriminaliteta, družbeni nadzor in ruralna kriminologija*, v kateri sta sodelovala doc. dr. Anton Petrovskiy (Department of Criminal Law and Criminology, Kuban State University): *Crime and social control in rural areas of Southern Russia*, ki je predstavil stanje, strukturo in dinamiko kriminoloških značilnosti ruralne kriminalitete in oceno učinkovitosti preventivnih dejavnosti v ruralnih predelih južne Rusije; in prof. dr. Vania Ceccato (Department of Urban Planning and Environment, School of Architecture and the Built Environment, KTH Royal Institute of Technology): *Geographical information and GIS in rural criminology*, ki je predstavila uporabo in uporabnost sistema GIS v preučevanju ruralne kriminalitete. V zadnji tematski sekciji dneva z naslovom *Organizirana kriminaliteta in korupcija – Globalna iniciativa proti mednarodni organizirani kriminaliteti* so avtorji predstavili prispevke o korupciji na zahodnem Balkanu, o delovanju organizacij civilne družbe in krepitvi lokalne odpornosti proti organizirani kriminaliteti na zahodnem Balkanu, o uporabi konoplje v Albaniji, o povezavah do kriminalnih trgov na zahodnem Balkanu in o organizirani kriminaliteti v Sloveniji v ruralnem okolju. Prvi dan konference se je zaključil z družabnim dogodkom v virtualnem okolju, kjer so udeleženci po kratkem koncertu delili svoje misli in mnenja o dogodku.

V sklopu drugega dneva konference je potekalo devet tematskih sekcij. V prvi sekciji z naslovom *Perspektive kibernetске varnosti* so avtorji predstavili prispevke s področja varnostnih sprememb v kibernetnem prostoru v času covid-19, o kibernetски varnosti pametnega omrežja in o kibernetских grožnjah v slovenskem ruralnem in urbanem okolju. V naslednji sekciji z naslovom *Pluralna policijska dejavnost* so bili prispevki s področja odnosa prebivalcev do prispevkov institucij pluralne policijske dejavnosti k večji varnosti ter o karakteristikah mestne policije v slovenskih in madžarskih občinah. V tretji sekciji z naslovom *Ruralna policijska dejavnost* so bili prispevki o ruralni kriminaliteti in policijski dejavnosti v pomurski regiji, o primerjavi vidnosti policije na urbanih in ruralnih območjih, ter o ruralni varnosti na Irskem. V naslednjih dveh tematskih sekcijah z naslovom *Ruralne in okoljske perspektive* so avtorji pripravili prispevke o kraji kmetijskih vozil na ruralnih območjih v Litvi, o zaščiti domačih živali po češkem kazenskem zakoniku, o kriminaliteti, povezani z novimi psihoaktivnimi substancami na ruralnih območjih Madžarske, o uporabi dronov pri boju proti nezakoniti trgovini z odpadki, o pregonu okoljske kriminalitete v Bosni in Hercegovini, o vodni kriminaliteti v Sloveniji, o poljskih stražarjih na Madžarskem, o boju proti kriminaliteti zoper zdravje in varnost ljudi na ruralnih območjih ter o pojavu ilegalnega lova v Bosni in Hercegovini. Naslednji dve tematski sekciji z naslovom *Varnostne perspektive* sta vključevali prispevke o uveljavljanju pravice do varnosti v lokalnih skupnostih v Sloveniji, o varnostnih posebnostih v ruralnem okolju, o zagotavljanju cestne varnosti v Republikah Severnega Kavkaza, o varnosti v lokalnih skupnostih v Sloveniji, o rokovanju z orožjem v lokalnih skupnostih

kot zaznano grožnjo, o povezavi med nezaposlenostjo in vlomi v vikend hiše v Republiki Češki, o migrantih in ruralni varnosti v času covid-19 v Srbiji, o tveganjih v primeru nepooblaščne uporabe sulfitov kot aditivov za živila ter o varnosti doma. V zadnji tematski sekciji z naslovom *Nasilje v moderni družbi* so avtorji predstavili prispevke s področja spolnega nasilja in nadlegovanja v nočnem življenju v Sloveniji, o nasilju na podlagi spola na Hrvaškem, o varnosti in predpisih glede rezil v Litvi, o kaznivih dejanjih iz sovraštva in sovražnem govoru v Litvi, o uporabi forenzičnih dokazov v raziskovanju kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost ter o oceni sodnikov in strokovnjakov o preiskovalnem intervjuju z otroki, ki so bili žrtve spolne zlorabe.

Na tretji in zadnji dan konference je potekalo pet tematskih sekcij. V prvih dveh sekcijah z naslovom *Nasilje v družini* so avtorji predstavili prispevke o oceni implementacije mednarodnih priporočil in direktiv na področju nasilja v družini v Sloveniji, o nasilju proti staršem in nad starejšimi, o ženskih žrtvah nasilja, o fenomenološki dimenziji družinskega nasilja v ruralni Srbiji, o pravnih aspektih boja proti nasilju v družini in v povezavi s partnerskimi umori v Srbiji in na Hrvaškem, o nasilju v družini v ruralnem okolju v Srbiji, o dejavnih čustvenega nasilja nad otroki v ruralnih družinah, o spletni podpori med ženskimi žrtvami nasilja ter o otroških hišah in rehabilitaciji mladoletnih žrtev ter prič. Naslednja sekcija z naslovom *ISRD – Ruralno in urbano mladoletniško prestopništvo in viktimizacija* je vključevala prispevke o značilnostih samonaznanitvenega prestopništva na ruralnem območju Bosne in Hercegovine ter o okoljski primerjavi mladoletniškega prestopništva in viktimizacije. V predzadnji sekciji z naslovom *Multidisciplinarnе varnostne perspektive* so bili predstavljeni prispevki o vplivu urbanizacije na mnenje slovenske populacije o pogojni kazni, o učinkovitosti multisenzornih metod za oceno varnosti javnih prostorov, o psihološki avtopsiji in možni reviziji MAPI ter o požarih in dimnikih na ruralnem območju in o povezanih kriminalnih posledicah. V zadnji sekciji z naslovom *Organizirana kriminaliteta – ruralne perspektive* so se zvrstili prispevki o spremembah na ruralnih trgih z drogo v Veliki Britaniji, o varnostnih perspektivah organiziranih kriminalnih združb, o tihotapljenju na mejnih območjih ter o transparentnosti in obveščanju javnosti o dejavnostih litovskih sodnikov.

V zaključku konference, ki ga je vodil dr. Gorazd Meško, sta se z dekanom dr. Andrejem Sotlarjem še enkrat zahvalila udeležencem in organizatorjem. Vodja je predal besedo tudi prof. dr. Matt Bowdenu (School of Languages, Law and Social Sciences, University of Dublin), dr. Majdi Černič Istenič ter dr. Joseph Donnermeyerju, ki so povedali nekaj o organizaciji konference in načrtali smernice za nadaljnjo tematsko raziskovanje v ruralni kriminologiji. Konferenco je zaključil prof. dr. Bojan Dobovšek in vse povabil na prihodnjo bienalno mednarodno konferenco leta 2023.

V okviru konference je bil v elektronski verziji izdan zbornik povzetkov v angleškem jeziku pri Univerzitetni založbi Univerze v Mariboru. Dodatne informacije o konferenci ter povezave do zbornika in programa so na voljo na uradni spletni strani konference (<https://www.fvv.um.si/conf2021/>).

Katja Kostanjevec, Valentina Rupnik, Sonja Slemenšek, Lea Školaris

Problematika nepravilne uporabe zaščitnih mask – zajem stanja v
povezavi z epidemijo covid-19 v Sloveniji

Maša Likeb Nenezić, Kaja Prislan

Vključevanje prebivalcev k prepoznavanju varnostnih problemov v
lokalnih skupnostih: primer Mestne občine Ljubljana

Deja Kozjek

Problemi in izzivi pri obravnavi prometnih nesreč

Primož Novak, Igor Bernik, Anže Mihelič

Uvajanje nosljivih kamer v policijske postopke: vloga nadzora
»od spodaj navzgor«

Iza Kokoravec

Poročilo o 13. bienalni konferenci Criminal Justice and Security
in Central and Eastern Europe 2021: Perspectives of Rural
Safety, Security and Rural Criminology